LOVINESCU

HORAȚIU

SATIRE ȘI EPISTOLE

EDITURA „ANCORA", BUCUREȘTI

E. LOVINESCU

HORAȚIU

SATIRE ȘI EPISTOLE

EDITURA „ANCORA" BUCUREȘTI

SATIRE

CARTEA I

publicată între 35–34 a. Chr.

Satira I.

Această satiră e în chinată lui Mecena; în ea se biciueşte lăcomia de bani. Data ei e nesigură.

Pentruce, scumpe Mecena, nu-i nimeni mulţumit cu soarta, pe care şi-a făurit-o singur sau i-a dat-o Dumnezeu? Pentruce fiecare râvneşte la soarta altuia?

— „Ferice de negustor!", spune soldatul împovărat de ani şi rupt de osteneli. — „Tot mai bună-i milităria!", suspină, la rându-i, negustorul, când vânturile îi scutură corabia, „te lupţii şi, cât ai clipi, ori mori, ori birui!".

Când pela cântători, clientul îi bate la uşe, omul de legi râvneşte la soarta plugarului. Purtat dela ţară la Roma într'un proces, în care a dat şi chezăşie, plugarul îi socoate fericiţi numai pe orăşeni. Pildele de acest fel sunt atât de numeroase, încât şi flecarul Fabius [1]) ar osteni de ar voi să le înşire. Ca să n'o lungesc, uite unde vreau să ajung. De ne-ar spune un zeu: —„Iată-mă, sunt gata să vă împlinesc ce doriţi; tu erai soldat, o să te fac negustor; tu erai om de legi, o să te fac plugar. Schimbaţi-vă rosturile şi duceţi-vă pela treburile voastre... De ce nu vă urniţi?" Deşi li s'a dat putinţa să fie fericiţi în voe, ei nu vor. Umflat de o dreaptă mânie, de ce nu le spune Jupiter că deacum

1) Q. Fabius Maximus, cavaler roman, autor de cărţii stoice, şi mare vorbăreţ.

înainte n'o să-şi mai plece urechea cu atâta uşurinţă la dorinţele lor ?

Să nu privim însă lucrul numai râzând, cum fac glumeţii, deşi nimic nu te opreşte să spui adevărul râzând; dascălii împart de obicei zahăr copiilor ca să-i facă să înveţe buchile. Să lăsăm, totuş, gluma şi să vorbim temeinic. Plugarul ce ară din greu pământul, hangiul ce 'nşeală, soldatul, marinarii ce se primejduesc, cutreierând mările, spun că se străduesc ca să poată trăi tihniţi, la bătrâneţe, cu ce au agonisit, cum face furnica. De pilda ei, mai ales, se slujesc: mică dar harnică, ea cară în gură cât poate ca să-şi mărească grămada, pe care o înalţă cu gândul la ziua de mâine. De îndată ce vremea se strică, la începutul anului, ea nu mai aleargă însă nicăeri: se hrăneşte din ce a agonisit; pe tine nu te întoarce totuş dela câştig nici arşiţa verii, nici iarna, nici focul, nici marea, nici ferul; nimic nu te poate opri! La ce să ascunzi, pe furiş, într'o groapă o mare grămadă de aur şi de argint? — De o să iau mereu din ea, curând n'o să mai rămână nimic — Bine, dar dacă nu iei, în ce stă rostul comorii? De ai avea o arie de o sută de mii de baniţe de grâu, n'o să mănânci mai mult decât mine, după cum sclavului ce cară în spinare coşul cu pâine, stăpânul nu i dă mai mult decât celor ce n'au cărat nimic. De trăeşti potrivit cerinţilor firii, spune-mi ce deosebire-i de ai o sută sau o mie de jugere?

— E mai plăcut să iei dintr'o grămadă mai mare.

— De iau însă tot atât dintr'una mai mică, nu văd de ce te-ai lăuda cu hambarele tale mai mult de cât mine cu panerele mele? Neavând nevoie decât de un

ulcior sau de un pahar de apă, e ca şi cum ai spune: „mai bine să-l iau dintr'un râu mare decât dintr'o fântână mică". Surpându-şi malul, năvalnicul Aufidus [2]) îi smulge pe ceice râvnesc la mai mult decât le trebue. Mulţumindu-te cu cât ai nevoe, nu bei nici apă tulbure, nici nu te îneci în valuri. Orbiţi de lăcomie, cei mai mulţi spun: „De oarece lumea te preţueşte după cât ai, n'ai niciodată deajuns". Ce poţi să le faci? Lasă-i să-şi tragă amarul, pe care şi-l fac singuri! Se spune că un zgârcit din Atena se mângâia astfel de vorbele lumii: „Lumea mă fluieră; eu mă aplaud însă când îmi privesc bănetul din ladă". Mort de sete, Tantal urmăreşte apa ce-i fuge dela buze [3])... De ce râzi? Schimbă-i numele şi e povestea ta; adormi gâfâind pe saci cu bani: nu te atingi însă de ei, cum nu te atingi de odoarele sfinte şi-i priveşti ca pe nişte tablouri. Nu ştii ce-ţi poate da banul? Cumpără cu el pâine, legume, o sticlă de vin, într'un cuvânt tot de ce nu se poate lipsi omul. A veghea însă mort de frică, a te teme zi şi noapte să nu te calce hoţii, de foc, să nu-ţi fugă sclavii cu banii, poate fi oare o plăcere? Mai bine sarac, decât părtaş la astfel de bunuri! — De boleşti [4]), răpus de friguri, sau de zaci la pat din alte pricine, ai cel puţin cine să-ţi stea la căpătâi sa-ţi pregătească leacurile, să-ţi cheme doctorul, ca să te redea sănătos dragostei copiilor şi rudelor — Nici nevasta, nici fiul tău nu ţin

2) Aufidus, fluviu din Apulia; trecea pe la Venusia, locul de naştere al lui Horaţiu.

3) Se cunoaşte pedeapsa lui Tantal în infern; mort de sete şi de foame, apa fluviului în care se afla fugia de câteori îşi apropia buzele de ea, iar roadele pomilor se înălţau în aer.

4) E argumentul avarului.

însă să scapi; toţi te urăsc: vecinii, cunoscuţii, băeţii şi fetele. Punând banul mai presus de orice, te mai miri că nu-ţi arată nimeni dragostea, pe care n'o meriţi? Natura ţi-a dat rude, fără să te osteneşti; zadarnic te-ai trudi însă să le păstrezi ca prieteni. E ca şi cum te-ai sili să înveţi un măgar să alerge la curse pe Câmpul lui Marte. Nu mai strânge; cu cât ai mai mult, cu atât teme-te mai puţin de sărăcie; după ce ai agonisit ce doreai, nu te mai osteni ca să nu păţeşti ca Umidius (povestea nu-i lungă): bogat de-şi măsura banii cu baniţa şi sgârcit de umbla îmbrăcat ca sclavii, el s'a temut până la urmă să nu moară de foame. Intr'o zi, haină ca o Clitemnestră [5]) o libertă l-a spintecat în două cu o secure

— „Cum, mă sfătueşti deci să trăesc ca Naevius ori ca Nomentanus?" [6]), — „Ce are face una cu alta" când îţi spun să nu fii sgârcit, nu te sfătues să te faci risipitor şi stricat; între Tanais şi socru-său Visellius [7]) se deschide o adevărată prăpastie. E o măsură în toate; sunt anumite hotare: dincoace sau dincolo de ele totul e rău.

Mă întorc de unde am plecat. Nimeni nu-i, aşa dar, ca şi sgârcitul, mulţumit cu sine; fiecare râvneşte la soarta celorlalţi; când ugerul caprei vecinului e mai plin decât ugerul caprei lui, se usucă de pismă; nu se gândeşte la cei mai săraci ca dânsul, ci se trudeşte să-i întreacă pe cei mai bogaţi. Oricât s'ar grăbi, îi

5) Clitemnestra, fiica lui Tindar, l'a ucis pe Agamemnon, soţul ei, cu o secure în momentul întoarcerii lui de la asediul Troei.

6) L. Cassius Nomentanus, risipitor celebru.

7) Necunoscuţi.

stă însă în cale altul şi mai bogat! E ca la curse: când caii pornesc în vârtej carele scoase din grajduri, vizitii se îmbulzesc peste cei dinainte şi nu se mai uită la cei din urmă. Iată de ce rar vom găsi un om ca să spună că a fost fericit şi să plece dela masa vieţii ca un oaspe sătul.

Ajunge; de teamă să nu mă bănueşti c'am furat din manuscrisele urdurosului Crispinus [8]), nu mai adaug nici un cuvânt.

---

8) Crispinus, filozof stoic, vorbăreţ.

Satira II

Traducerea fiind făcută după ediția școlară, această satiră este considerabil trunchiată. E una din primele satire ale lui Horațiu.

Flautistele, șarlatanii, cerșetorii, comediantele, trândavii și toți cei ca dânșii sunt mâhniți de moartea cântărețului Tigellius [1]), căci era darnic. Ca să nu treacă drept risipitor, un altul, dimpotrivă, n'ar da unui prieten nevoiaș cu ce să se pună la adăpost de frig și de foame. De l-ai întreba pe un altul de ce-și toacă în chefuri averea părintească, de ce se împrumută ca să-și cumpere mâncăruri de tot felul, ți-ar răspunde că nu vrea să pară sgârcit și mic la suflet. Unii îl laudă; alții îl țin de rău.

Fufidius [2]) se teme să nu treacă drept risipitor și destrabalat. Om cu moșii și cu bani dați cu împrumut, el ia o camătă de cinci la sută; cu cât datornicul se ruinează mai repede, cu atât el îl strânge de gât mai înverșunat. Umblă după poliţele tinerilor ce abia și'au luat toga virilă și n'au scăpat încă de jugul unui tată sgârcit. — „Doamne! vor spune cei ce mă vor auzi, omul cheltuește potrivit cu venitul lui". El?

1) Tigellius, cântăreț prețuit de Cezar și de August.
2) Fufidius, un cămătar.

Nici nu-ţi poţi închipui cât de cumplit se canoneşte ; tatăl, zugrăvit de Terenţiu în comedia lui [3]) cum duce un trai nefericit, după ce şi-a isgonit fiul, nu s'a pedepsit mai cumplit decât dânsul.

De m'ai întreba acum: unde voeşti să ajungi? ţi-aşi răspunde: când se feresc de un cusur, proştii dau peste altul; Rufilus miroase a parfum, pe când Gargonius duhneşte a ţap [4]).

---

3) E vorba de *Heautontimorumenos*, o comedie a lui Terenţiu în care Menedem se pedepseşte pentru că a fost prea aspru cu fiul său.

4) Necunoscuţi.

Satira III.

Toţi cântăreţii au un cusur: între prieteni, de-i rogi, nu voiesc în ruptul capului să cânte; de nu-i rogi, nu se mai opresc. Acelaş cusur îl avea şi vestitul Tigellius din Sardinia [1]). Cu toate că la nevoe l-ar fi putut şi sili, de l-ar fi implorat totuş în numele prieteniei sale şi a tatălui său [2]), August n'ar fi stors nimic dela dânsul. Când îi venia însă pofta, cânta dela începutul mesei şi până la sfârşitul ei: *Io Bacchus!* pogorând dela nota cea mai înaltă până la cea mai de jos a tetracordului. În nimic nu era statornic: când alerga ca şi cum l'ar fi fugărit un duşman din urmă, când mergea ca şi cum ar fi dus cu el odoarele Junonei; uneori avea două sute de sclavi, alteori numai zece; când nu visa decât de regi, de tetrarhi şi de alte măriri, când spunea: „mie mi-ar ajunge o masă cu trei picioare, o scoică cu sare curată şi o togă, cât de proastă, numai să-mi ţie de cald". De i-ai fi dat un milion de sesterţi acestui om atât de cumpătat şi de mulţumit cu puţin, peste cinci zile nu i-ai mai fi găsit niciun gologan în pungă. Veghia nopţile până 'n zori şi sforăia toată ziua; într'un cuvânt, nimeni nu se schimba mai iute ca dânsul. Ai putea să mă întrebi

---

1) M. Tigellius, cântăreţ preţuit de Cezar şi August.
2) A lui Iulius Caesar, tatăl adoptiv al lui Octav.

însă: — „Bine, dar tu n'ai nici un cusur?". — „Ba am; am însă altele şi poate mai mici". Maenius îl critica odată pe Novius în lipsă. — „Se vede că nu te cunoşti, îi tăie vorba unul, sau crezi poate că ai să ne păcăleşti. Te ştim noi doar cine eşti!". — „Altă poveste, răspunse Maenius, eu îmi iert toate cusururile!". Iată o nătângă şi nedreaptă dragoste de sine ce trebuie înfierată. Orb cu metehnele tale, pentru ce te uiţi cu ochi de vultur sau de şarpe la cele ale prietenilor? O să păţeşti şi tu la fel: şi ei au să-ţi iscodească fără milă cusururile. Unul se supără iute [3]), nu ştie ce-i gluma oamenilor de acum. Ţi-ar fi lesne să-ţi baţi joc de toga-i strâmbă de păru-i tuns prea ţărăneşte, de încălţămintea-i ce abia se ţine pe picior de largă ce-i; e însă om de ispravă ca nimeni altul, ţi-e prieten, şi sub învelişu-i necioplit, se ascunde o minte isteaţă. Cercetează-te mai bine pe tine însu-ţi, şi vezi de natura sau deprinderea rea n'au semănat în tine năravuri, căci pe ogorul nelucrat cresc buruenile ce trebuesc arse. Să nu uitam că îndrăgostitul e orb faţă de cusururile iubitei, sau chiar îi şi plac, cum îi plăcea lui Balbinus [4]) polipul Hagnei. Aşa ar trebui să fim şi noi faţă de prieteni şi să dăm frumosul nume de virtute acestei orbiri. Să nu ne fie silă de lipsurile prietenului, de le are, după cum nu-i e silă tatălui de lipsurile copilului [5]). De-i şaşiu, tatăl spune că se „uită puţin într'o parte"; de-i pipernicit ca stârpitura de

---

3) Probabil chiar portretul lui Horaţiu.

4) Şi Balbinus şi Hagna sunt necunoscuţi.

5) Pasagiul ce urmează e celebru: a fost imitat după Lucreţiu şi, mai târziu, folosit şi de Molière în *Mizantropul* său.

Sisif [6]), îl mângâie: „puişorul"; de-i cu picioarele strâmbe, — „e puţin cam întors"; de nu se poate ţine pe călcâiele lui sucite, tatăl îl desmiardă: „schioapătă puţin". Sgârcitului să-i spunem şi noi strângător; celui ce se laudă prosteşte, să-i spunem că vrea să fie pe placul prietenilor; de-şi îngăduie prea mult, să-l ţinem drept „sincer" şi „hotărât"; de-i prea pornit, să-i spunem „iute". Iată cum se fac prietenii şi cum îi poţi ţine.

Noi, dimpotrivă, ponegrim şi calităţile înseşi; voim să murdărim vasul curat cu drojdia din fund. Prietenului cinstit îi spunem „mărginit"; celui cumpănit, îi dăm porecla de prost; pe cel ce se păzeşte de curse, ferecându-se din toate părţile, într'o lume plină de pismă şi de bârfire, nu-l numim cuminte şi prevăzător, ci prefăcut şi viclean. Când vreun stângaciu (cum mi s'a întâmplat şi mie adesea cu tine, scumpe Mecena) ne întrerupe, pentru nimica toată, din scris şi ne taie firul gândirii, spunem „că-i cu totul lipsit de bun simţ". Ce grăbiţi suntem să ne condamnăm pe noi înşine, — căci nimeni nu se naşte fără cusururi; eşti doar cu atât mai bun cu cât ai mai puţine! Ţii să te iubesc? Cumpănindu-mi părţile bune şi cele rele, apleacă-te spre cele bune, de-s mai multe: numai atunci te voi cântări şi eu cu aceiaşi măsură. Ca să nu-ţi văd bârna din ochi, nu te uita nici tu la paiul meu; de vrei să-ţi iertăm păcatele, fă şi tu la fel cu noi. Cât timp nu putem stârpi din rădăcină mânia şi toate celelalte cusururi, de ce nu se slujeşte mintea omului de talerele sale pentru a nu pedepsi decât după mărimea greşelii?

Pe când strângea farfuriile depe masă, un sclav ţi-a

6) Sisiphus era porecla unui pitic al triumvirului Marcus Antonius.

şters nişte resturi de peşte sau ţi-a lins sosul călduţ; de l-ai ţintui pe cruce, oamenii cuminţi te-ar crede mai nebun decât Labeon. Şi, totuşi, cu cât eşti mai nebun în altele! Un prieten ţi-a greşit atât de puţin, că, de nu i-ai trece-o cu vederea, ai părea negru la suflet; tu îl urăşti însă şi te fereşti de dânsul, ca datornicul de Ruso, la sosirea afurisitei zile a Calendelor [7]); fiindcă nu i-a plătit nimic din dobândă sau din capete, el e silit să asculte, smerit ca un rob, dojenile amare ale cămătarului. Un prieten mi-a murdărit la beţie patul sau a trântit de pe masă o farfurioară din vremea lui Evandru [8]) sau, fiindu-i foame, mi-a şters puiul pus dinainte-mi; o să-mi fie el mai puţin drag pentru atâta lucru? Ce ai face de ar fi săvârşit un furt, de ar fi dat în vileag o taină ce i-ai încredinţat sau de nu s'ar fi ţinut de cuvânt? Cei ce cred [9]) că toate greşelile-s la fel se încurcă de îndata ce trec la fapte; bunul simţ, morala şi interesul, adevăratul temei al dreptăţii, sunt împotriva acestei păreri. Când cele dintâi jivine s'au ivit, târându-se din pământ [10]), ca o turmă mută şi urîtă, ele se luau la luptă dela ghindă, dela culcuş: mai întâi cu unghiile şi cu pumnii, apoi cu ciomegele şi, în sfârşit, cu armele cu care nevoia i-a înarmat, până ce au născocit sunetele şi cuvintele, prin care să-şi tălmăcească simţirea şi gândirea; renunţând la războiu, au început de atunci să-şi clădească oraşe, să statornicească legi pentru înfrânarea furtului, a hoţiei, a adulterului, căci, şi înaintea

7) Calendele erau zile de scadenţă.

8) Evandru, regele Arcadiei, ce s'a stabilit în Italia. Farfuria e deci de mare preţ.

9) Filozofii stoici.

10) Pasagiu împrumutat din Epicur.

Elenei, femeile au fost pricina războaelor: disputându-şi ca pe o pradă femeia întâlnită, mulţi au pierit fără s'o ştim, cum e şi cu taurii în cireadă: cel mai tare ucidea pe ceilalţi. De cercetezi trecutul şi izvoadele lumii, vezi că legile au ieşit din frica de nedreptate. Natura nu poate deosebi ce-i drept de ce-i nedrept, după cum deosebeşte placerea de durere sau ce-i folositor de ce-i vătămător. Nici o filozofie din lume [11]) nu mi-ar putea dovedi că de-am călcat în picioare un strat de varză din grădina vecinului, am săvârşit aceiaş crimă ca cel ce a jefuit în timpul nopţii odoarele sfinte ale zeilor. Să avem deci legi cu care să măsurăm pedeapsa după mărimea greşelii, ca să nu batem cu biciul pe sclavul ce n'a meritat decât trăgătoarea, — căci de a meritat o pedeapsă mai grea, nu mă tem că o să-l croeşti numai cu nuiaua: tu [12]), care pui furtul neînsemnat alături de hoţia la drumul mare şi ne ameninţi că, de te vom face rege, o să pedepseşti greşelile de nimic la fel cu cele mari. Dacă numai prin faptul că-i filozof, filozoful e şi bogat şi bun cismar şi frumos — este atunci şi rege: de ce mai doreşti, în cazul acesta, să devii ceiace eşti de pe acum?

— „Se vede că nu cunoşti învăţătura dascălului nostru Chrisipp [13]). Deşi nu-şi face singur încălţămintele şi sandalele filozoful e totuşi cismar.

— „Cum?“

— „Şi când tace, Hermogenes [14]) e încă bun cân-

---

11) Filozofia stoică susţinea însă acest lucru.

12) Se adresează unui filozof stoic.

13) Chrisipp, şef al şcoalei stoice, după moartea lui Cleant, ce urmase lui Zenon, fundatorul şcoalei.

14) Tigellius Hermogenes e altul decât Tigellius.

tăreţ. Chiar după ce şi-a aruncat uneltele şi şi-a închis prăvălia, iscusitul Alfenus [15]) e încă cismar; tot aşa, fiind adevăratul meşter în orice, — filozoful este deci şi rege".

Ştrengarii de copii te trag totuşi de barbă [16]) şi de nu-i goneşti cu bâtul, te prind în hora lor; spumegând de mânie, tu urli atunci, o cel mai mare dintre regi!

Să nu mai lungesc vorba: în timp ce tu, slăvite rege, te vei duce la baia săracilor, neîntovărăşit de cât de prostul de Crispinus [17]), bunii mei prieteni mi-or trece cu vederea de le voi greşi fără să vreau; la rândul meu, şi eu o să le iert greşelile; biet muritor, voi trăi astfel mai fericit decât tine ca rege! [18]).

---

15) Alfenus Varus, cismar din Cremona, a venit la Roma să studieze dreptul şi a ajuns vestit jurisconsult, şi mai târziu consul. Acest consulat trebue să fi fost recent, când a compus Horaţiu această satiră.

16) Filozofii stoici purtau barbă lungă

17) Crispinus, filozoful stoic, de care a fost vorba şi în satira II ca mare flecar.

18) Ideile sunt aceste: Stoicii susţineau că toate greşelile sunt la fel; dreptatea şi nedreptatea sunt principii abstracte; pedepsele trebue să fie şi ele la fel De altminteri, aceste pedepse aveau să fie foarte severe, dacă stoicii ar fi ajuns să aibă puter a, adică de ar fi ajuns filozoful stoic rege. Horaţiu îi pune pe s oici în contradicţie: filozoful stoic n'are nevoe să dorească ce ac' are, — căci, după teoria lor, înţeleptul are toate calităţile; virtual, el este deci şi rege. Este, însă, un rege de care-şi bat 'oc copiii de pe stradă, trăgându-l de barbă

Satira IV

Primele satire treziseră protestări. Horaţiu, în această satiră răspunde adversarilor săi. Data probabilă a satirei e 38 a. Chr

Eupolis, Cratinus, Aristofan [1]) şi alţi poeţi ai vechei comedii [2]) înfierau fără teamă tot ce era vrednic de pana lor: un ticălos, un hoţ, un stricat, un ucigaş sau un om pătat de orice alt viţiu.

Lucilius [3]) e şi el din şcoala lor; i-a imitat, schimbându-le doar măsura şi ritmul; e glumeţ, are duh, se exprimă însa în versuri greoae. Iată-i cusurul: adesea dicta, jucându-se, — ca o mare ispravă! — câte doua sute de versuri pe ceas. Deşi curgea ca o apă noroioasă, găseai totuşi într'însul lucruri ce meritau să fie culese; guraliv, nu se putea supune muncii scrisului — firește, a scrisului îngrijit; că a scris mult, nici nu mai e vorbă! Crispinus [4]) îmi şi propune să facem o prinsoare: — Ia-ţi tăbliţele; o să le iau şi eu; să ne alegem un loc, un ceas, şi paznici; să vedem cine o să scrie

---

1) Aceşti trei scriitori sunt representanţii cei mai însemnaţi ai vechei comedii atice (veacul V a. Chr). Noi n'avem piese complecte decât dela Aristofan.

2) Comedia veche atică se deosebia prin violente ataturi personale.

3) Lucilius, cavaler roman, născut la Suessa Aurunca (Campania) la 180 a. Chr. A fost un însemnat poet satiric

4) Crispinus, filozof stoic, flecar.

mai mult". Noroc că mi-a dat Dumnezeu o fire închisă şi sfioasă, şi că m'a făcut rar şi puţintel la vorbă. De-ţi place, fă tu ca vântul din foalele de ţap ce suflă pân' ce focul înmoaie ferul! Ferice de Fannius[5])! El îşi duce singur manuscrisele şi bustul prin biblioteci; mie nu-mi citeşte nimeni versurile şi nici nu îndrăznesc să le declam în public: cum mulţi o merită, satira place la puţini. Pe oricine l-ai lua din mulţime, l-ai găsi ros de lăcomie sau de vreo ambiţie deşartă. Unul tânjeşte după vase de argint; Albius[6]) rămâne cu gura căscată în faţa statuelor de bronz; altul schimbă mărfurile răsăritului pe cele ale apusului: porneşte printre primejdii ca o pulbere luată de vârtej, de frică să nu-şi piardă din ce are sau din ce doreşte să mai strângă. E firesc, deci, să se teamă cu toţii de versuri şi să urască pe poeţi. — „Fugiţi! la o parte! e cu fân în coarne[7]), strigă ei. Ca să aibă de ce râde, nu-şi cruţă nici prietenii; de îndată ce a mâzgălit o foae de hârtie, arde de nerăbdare s'o citească copiilor şi babelor ce se întorc dela pitărie sau dela izvor". Iată ce o să le răspund pe scurt. Chiar dela început mă scot din rândul poeţilor; nici tu n'o să susţii că-i de ajuns să ticlueşti un vers sau să scrii ca mine versuri prozaice ca să fii poet. Cinstea acestui titlu se cuvine omului de geniu, cu inspiraţie divină, ce rosteşte lucruri înalte. Unii[8]) s'au întrebat chiar despre comedie de-i poezie, întrucât inspiraţia şi avântul nu

5) Fannius Quadratus, un parazit al lui Tigellius Hermogene; deşi poet mediocru îşi avea cărţile şi bustul în biblioteca Palatină.

6) Necunoscut.

7) Expresie proverbială. Se punea fân în coarnele boilor împungători.

8) Criticii din Alexandria.

se văd nici în fond, nici în formă, şi de nu s'ar deosebi printr'un ritm anumit, ar fi proză curată.

— „Comedia ne reprezintă totuşi adesea, îmi vei spune tu, un tată fulgerând împotriva fiului risipitor, care, îndrăgostindu-se de o femee uşoară, — nu vrea să se însoare cu o fată bogată şi, mai mare ruşinea, umblă beat cu torţe aprinse înainte de a se înnopta". — Bine, dar de i-ar trăi tatăl, l-ar dojeni el altfel pe Pomponiu?[9]) Nu-i de-ajuns deci să legi un vers din vorbele obicinuite, pe care, de le-ai desface, ai vedea că orice tată le-ar rosti la fel ca şi tatăl din comedie. Scoate din versurile mele, sau din cele ale lui Lucilius, ritmul şi metrul; schimbă şirul cuvintelor, punându-le pe cele din frunte la coadă şi pe cele din coadă în frunte, — şi o să vezi că n'o să găseşti în ele elementele risipite ale unui adevărat poet, cum le-ai găsi de ai desface, de pildă, aceste versuri:

„După ce neagra Vrajbă sfărîmă uşorii de fer şi uşile Războiului" [10]).

Să oprim însă aici discuţia; voi cerceta altădată dacă şi satira e poezie sau nu; acum să vedem numai de ai dreptate să crezi că acest gen literar e primejdios.

Răguşiţi, Sulcius şi Caprius [11]) se înverşunează să dea pretutindeni târcoale cu listele lor de pâri; sunt spaima hoţilor; omului cinstit, cu mânile curate, nu-i pasă însă de dânşii. Chiar de ai sămăna cu hoţii de Caelius

---

9) Desfrânat necunoscut.

10) Versuri celebre ale lui Ennius, imitate de Virgiliu în *Eneida*, VII, 620—622. E vorba de deschiderea uşilor templului lui Ianus.

11) Sulcius şi Caprius, doi avocaţi ce trăiau din acuzaţii; acuzatorii aceşti publici au devenit apoi sub Tiberiu, o calamitate naţională.

sau de Birrius [12]), eu nu sunt însă nici Sulcius, nici Caprius; de ce să te temi atunci de mine? Cărţile mele nu se găsesc nici prin librării, nici prin portice; mâna poporului de rând şi a lui Tigellius Hermogenes [13]) nu asudă deci pe ele: nu le citesc decât prietenilor şi numai silit şi nu oriunde şi în faţa oricui. Mulţi îşi citesc însă poemele în mijlocul forului sau la bae, căci vocea răsună mai frumos într'un loc închis: gust de oameni seci ce nu se întreabă de nu-s cumva lipsiţi de bun simţ sau de şi-au ales bine vremea [14]).

Mi se va spune însă: — „Îţi place să mueşti şi o faci orbit de patimă".

— „De unde îmi mai scoţi şi ponosul ăsta? Cine mă învinueşte din cei ce au trăit cu mine? Cel ce-şi bârfeşte pe la spate prietenul, cel ce nu-i ia apărarea când altul îl învinueşte, cel ce umblă cu orice preţ să strâmbească râsul ca să treacă drept om de duh, cel ce scorneşte minciuni şi nu poate ţinea o taină încredinţată, acela-i, Romane, om rau: fereşte-te de dânsul!

Din cei doisprezece oaspeţi întinşi pe cele trei paturi ale mesei, se găseşte adesea unul ca să facă tot felul de glume pe socoteala celorlalţi, afară de a gazdei; când vinul desleagă limbile, îi vine chiar şi gazdei rândul. Deşi nu-ţi plac oamenii răi, tu-l găseşti totuşi vesel, de duh şi sincer; — fiindcă am glumit că prostul de „Rufillus miroase a parfum şi Gargonius a

---

12) Hoţi necunoscuţi.

13) De care e vorba în satira III.

14) Lecturile publice erau foarte răspândite pe vremea lui August. Poeţii săraci neputând închiria o sală îşi citeau poeziile la therme.

ţap [15])", pe mine mă socoţi însă pismaş şi muşcător. De ţi-ar pomeni cineva de hoţiile lui Petillius Capitolinus [16]), tu l-ai apăra, cum ţi-e obiceiul: „Capitolinus mi-a fost tovarăş şi prieten din copilărie; de dragul meu a făcut multe îndatoriri. Mă bucur că trăeşte nesupărat la Roma; mă mir, totuşi, cum de a scăpat de pedeapsă". Iată adevăratul venin, iată adevărata fiere, pe care, după cât mă pot cunoaşte, sunt sigur că nu mi le vei găsi nici în cărţi, nici în inimă!

De m'am rostit totuşi cu oarecare libertate şi duh, am dreptul la îngăduinţa ta: bunul meu tată m'a învăţat să mă feresc de cusururi, zugrăvindu-le pe fiecare prin pilde. Când mă îndemna la o viaţă tihnita şi cumpănită şi să mă mulţumesc cu ceiace mi-a agonisit el însuşi: „Nu vezi, îmi spunea el, ce rău trăeşte băiatul lui Albius şi cât de scăpătat e Baius [17]) ? Lecţie nimerită cui ar voi să-şi parăduească averea". Când voia să mă abată dela dragostea femeilor uşoare: „Caută să nu sameni cu Scetanus", îmi spunea. Şi ca să nu mă încurc cu femei măritate, când puteam avea legături îngăduite: „Prinzându-l bărbatul, Trebonius [18]) s'a făcut de ruşine", îmi spunea el. „Filozofii ţi-or lamuri de ce trebue să umbli după ceva sau să te fereşti; eu mă mulţumesc să urmez tradiţia celor vechi şi, cât timp mai ai nevoe de o călăuză, să-ţi apăr viaţa şi cinstea. Mai târziu, când vei fi mai copt la minte şi la trup, o să înoţi fără ajutor". Cu astfel de învăţături m'a crescut. De mă îndemna la ceva: „Fă-o,

15) Versuri din satira II.
16) Probabil un dilapidator celebru din epoca lui Horaţiu.
17) Necunoscuţi; probabil vecini de ai tatălui lui Horaţiu.
18) Trebonius, ca şi Scetanus, desfrânaţi necunoscuţi.

îmi spunea, ai o pildă", şi îmi arăta pe unul dintre oamenii cei mai vrednici de imitat. De voia să mă oprească: „Mai poţi sta la îndoială că nu-i cinstit s'o faci", îmi spunea el, „când vezi de ce nume rău se bucură cutare şi cutare". După cum înmormântarea vecinului sperie pe bolnavi şi-i sileşte să se păzească de frica morţii, tot aşa ruşinea altora fereşte sufletele tinerilor dela păcate. Iată cum am scăpat de cusururile dăunătoare şi n'am rămas decât doar cu câteva, atât de uşoare, că le poţi ierta; vârsta, sfatul unui bun prieten sau chiar îndemnul meu mă vor scăpa poate şi de ele. Oriunde aş fi, în pat sau la primblare, eu mă bat cu gândul: „Aşa-i mai cuminte; aşa o să-mi prindă mai bine; aşa o să fiu pe placul prietenilor. Cutare n'a făcut bine: o să fiu şi eu atât de neghiob ca să fac ca dânsul?"

Iată ce gânduri îmi frământă mintea, şi când am ragaz, îmi place să le aştern pe hârtie. E unul din micile mele cusururi: de nu mi-l ierţi, o să-mi sară în ajutor oastea poeţilor, căci suntem cu mult mai numeroşi decât îţi închipui şi ca şi Evreii, te vom sili să treci în rândurile noastre [3]).

---

19) La Roma, Evreii erau cunoscuţi prin solidaritatea lor de rasă şi, mai ales, prin zelul lor de a-şi face proseliţi. La acest sectarism face aluzie şi Horaţiu.

Satira V

In urma acțiunii lui Sextus Pompeius în Sicilia, dela 38 a Chr. Octav ceru lui Antoniu să vină la Brundisium, unde să se întâlnească cu dânsul. Intâlnirea nu avu loc. In primăvara următoare Antoniu veni la Brundisium cu 300 de vase; Octav se decise târziu să vină și el și când veni, Antoniu nu mai era acolo. Cei doi cumnați s'au întâlnit între Tarent și Metapont, încheind un tratat ce a prelungit triumviratul până la 31 Dec. 33 a Chr. Călătoria descrisă de Horațiu e călătoria făcută de Mecena, Cocceius Nerva și Fonteius Capito, trimiși de Octav ca să întâlnească pe Antoniu la Brundisium; ea a avut loc în primăvara anului 37.

Ieșind [1]) din marea noastră Romă, am poposit la Aricia, într'un mic han; ca tovarăș de drum am avut pe Heliodorus, un grec foarte învățat. De acolo ne am dus la Forul lui Appius [2]), plin de barcagii și de cârmaci hrăpăreți. Din lene, am făcut în două zile un drum, pe care drumeții grăbiți îl fac într'o zi; calea Appia e bună numai pentru cei ce nu se zoresc [3]). Din pricina ăpei foarte rele mi-am pus pântecele la canon; înciudat, am așteptat pe tovarăși [4]) să stea la masă. Abia se pregătia noaptea să învălue pământul

1) Prin poarta Capena pe *Via Appia*.

2) *Forum Appi* e un port de îmbarcare pe un canal paralel cu *via Appia*.

3) *Via Appia* era îngustă; trebuia să ții rândul.

4) Cei ce aveau să se urce în aceiaș corabie.

în umbrele sale şi să spuzească cerul cu stele, când sclavii [5]) şi barcagii şi începură să-şi arunce ocări: — „Trage aici!“ — Ce-mi vâri trei sute în barcă?“ — „Ho, ajunge!“

Până să plătim, până să lege măgarul, trecu un ceas. Afurisiţii de ţânţari şi broaştele ne-au speriat somnul; ameţiţi de vin, barcagii şi călătorii cântau pe 'ntrecute de inimă albastră; obosiţi, călătorii începură, în sfârşit, să aţipească; legând de o piatră funia măgarului ce păştea, barcagii se puseră şi ei să sforăe, întinşi pe spate.

Ziua se ivise, când băgarăm de seamă că barca nu se mai urnia din loc. Mânios, unul din noi sări pe ţărm şi începu să croiască cu o nuia de salcie capul şi şalele măgarului şi ale barcagiilor; am debarcat, în sfârşit, pe la zece şi mi-am spălat mâinile şi faţa în undele tale, o Feronia [6]).

După ce am prânzit, ne-am mai târît încă trei mile ca să ajungem la Auxurul [7]) cocoţat pe nişte stânci ce-ţi iau privirea de departe. Aci urmau sa sosească Mecena şi bunul Cocceius [8]), purtători ai unei solii însemnate şi obişnuiţi să împace pe cei doi prieteni când se ceartă [9]). Suferind de ochi, mi-i-am uns cu o alifie neagră. In timpul acesta au sosit Mecena şi

5) Sclavii călătorilor.

6) Feronia o veche divinitate italică asimilată apoi cu Junona. Fântâna aceasta există şi acum.

7) Auxurul, oraş volsc cocoţat pe o înălţime: jos e oraşul Terracina.

8) L. Cocceius Nerva, frate cu Marcus, străbunicul Impăratului. Prieten cu Octav şi cu Antoniu, ei negociase şi pacea dela Brindisi (40 a Chr.) Fost consul.

9) Cei doi prieteni sunt Octav şi Antoniu.

Cocceius, şi cu dânşii şi Fonteius Capito [10]), un om bine crescut până 'n vârful unghiilor şi cel mai bun prieten al lui Antoniu. Am părăsit bucuroşi Fundii [11]) şi pe pretorul [12]) Aufidius Luscus, râzând de insemnele cu care se împodobia acest sec grefier: de roba lui pretextă, de laticlavă şi de vasul de cărbuni [13]). Osteniţi, ne-am oprit apoi în oraşul Mamurilor [14]), unde Murena [15]) ne-a găzduit iar Capito ne-a ospătat. Ziua următoare ne-a fost foarte plăcută, căci ne-am întâlnit la Sinuessa [16]) cu Plotius, Varius [17]) şi Virgiliu, sufletele cele mai neprihănite, pe care le-a zămislit pământul şi cu care sunt foarte prieten. Cum ne-am îmbrăţişat şi cât ne-am bucurat! Cu nimic n'aşi putea asemăna un bun prieten.

Un mic conac de lângă podul Campaniei [18]) ne-a adăpostit; oamenii statului [19]) ne-au dat lemnele şi sarea

---

10) C. Fonteius Capito, consul subrogat la 33 a Chr.

11) La Fundi. Horaţiu a stat numai la prânz.

12) Prin orăşele, edilul însărcinat cu justiţia lua numele de pretor, — spre marele haz al Romanilor.

13) Insemnele magistraţilor romani: *toga praetexta*, era tivită cu purpură; *laticlava* consta în două bande de purpură ce atârnau până la genuchi: un vas portativ cu cărbuni ce se punea pe un trepied, — însemnul pretorului urban.

14) Formiae, de unde se trăgea familia Mamurra.

15) Murena, cumnatul lui Mecena. El nu era de faţă, (Formiae era un oraş de vilegiatură) dar casa li s'a deschis din porunca lui; proviziunile de mâncare au fost scoase din vila lui Capito.

16) Sinuessa azi Mondragona, orăşel din Laţiu, pe *via Appia*.

17) M. Plotius Tucca care, împreună cu Varius, a publicat ediţia postună a *Eneidei*. — Ei sosiau acum dela Neapoli, unde locuia Virgiliu.

18) „Podul Campaniei" pe Savo, despărţia Laţiul de Campania.

19) La acest conac, de popas, erau agenţi însărcinaţi să aprovizioneze pe călătorii ce aveau o misiune oficială.

cuvenite călătorilor : de acolo, măgarii ne-au lăsat la timp la Capua. Mecena s'a dus să se joace cu mingea iar eu şi cu Virgiliu ne-am culcat ; jocul cu mingea nu prieşte bolnavilor de ochi sau de stomac [20]). De acolo, ne-a primit conacul bogat al lui Cocceius, cu mult mai bine decât de am fi tras în cârciumile din Caudium [21])... Povesteşe-mi acum, Muză, în puţine cuvinte, lupta dintre măscăriciul Sarmentus [22]) şi Messius Cicirrus [23]) ; povesteşte-mi din ce neam se trage fiecare şi cum au ajuns să se încaere. Messius e din slăvitul neam al Oscilor ; stăpâna lui Sarmentus trăeşte şi acum[24] .

Acesta li-i neamul ; acum se puseră la luptă. Sarmentus începu : „Susţin că pari un cal sălbatic". Noi râdem. La rândul lui, Messius zise : „Bine". Dând apoi din cap : — „Ce ar mai fi de-ai mai avea cornul în frunte, când şi ciuntit mă ameninţi ?" O grozavă rană îi sluţia înadevăr, partea stângă a frunţii păroase. După ce'şi mai bătu joc de rana ce-l pocia, îl pofti să joace dansul Ciclopului [25]), pentru care nu mai avea nevoe nici de mască, nici de coturnul tragic. Cicirrus nu se lasă nici el mai pe jos, întrebându-l de şi-a dăruit zeilor Lari lanţul de sclav [26]) ; că, măcar că ajunsese grefier, dreptul stăpâni-sei asupra lui rămăsese neştirbit : îl mai întrebă, în sfârşit, cum de fugise odată

20) Horaţiu suferea de ochi ; Virgiliu de stomac.

21) Inainte trecuseră prin celebrul defileu al furcelor caudine.

22) Fost sclav al lui M. Favonius, devenit apoi sclavul, libertul şi măscăriciul lui Mecena.

23) Necunoscut.

24) Văduva lui Favonius.

25) Un dans grotesc.

26) După liberare, sclavii îşi consacrau zeilor lanţurile.

dela stăpână-sa, când era atât de slab şi de pipernicit că se putea sătura cu un pumn de făină. Am prelungit astfel foarte plăcut masa.

De aici am pornit-o deadreptul spre Benevent [27]); din prea mare grabă, gazda era să dea foc casei, frigând pe jar nişte sturzi slabi; scăpând din vatră, prin vechea bucătărie, flăcările erau să cuprindă acoperişul. Să fi văzut atunci pe oaspeţii hămesiţi şi pe sclavii speriaţi cum se îmbulzeau să scape mâncarea şi să stingă focu!

De cum ieşirăm din Benevent, Apulia începu să-mi arate munţii cunoscuţi, arşi de vântul Atabulus [28]); şi nu i-am fi putut străbate, de nu ne-am fi odihnit într'un conac din apropierea Trivicului [29]); aici fumul vetrei, încinsă cu vreascuri ude şi cu frunze, ne-a stors lacrimi din belşug. Făcând apoi în trăsură un drum de douazeci şi patru de mile, am poposit într'un orăşel al cărui nume nu intră într'un vers [30]), deşi-i uşor de descris: apa, lucrul cel mai eftin de pe lume, aci se vinde; pânea e, dimpotrivă, atât de bună, încât călătorul cuminte o încarcă la plecare, . àci la Canusium e pietroasă şi fântânele n'au mai multă apă: acest oraş a fost întemeiat odinioară de viteazul Diomede [31]), Varius s'a despărţit aici cu părere de rău de prietenii

---

27) La Benevent prânziră numai.

28) Atabulus e un vânt local.

29) Azi Trevico.

30) E vorba de Asculum Apulum.

31) Lui Diomede, eroul troian, venit apoi în Apulia, i se a ribue fondarea oraşu ui Canusium.

lui mâhniţi. Osteniţi de drumul lung şi mai anevoios din pricina ploiei, am sosit apoi la Rubi [32]).

Timpul s'a făcut a doua zi mai frumos dar drumul şi mai rău până la Barium [33]), un oraş bogat în peşte.

Gnatia [34]), zidită de Nimfele mânioase, ne-a stârnit apoi râsul şi gluma, voind să ne facă să credem că pe altarul templului ei tămâia arde fără flacără. Cread-o evreul Apella [35]), nu eu! Eu ştiu [36]) că zeilor nu le pasă de noi; şi de se întâmplă minuni în natură, nu ei ni le trimit din slava cerului [37]). Brundisium a fost apoi capătul călătoriei noastre şi al acestei lungi descrieri [38]).

32) Azi Ruvo.

33) Azi Bari.

34) Azi Torre d'Agnazzo, ultimul oraş din Apulia.

35) Nume de sclav sau de libert. Cea mai mare parte din Evrei erau liberţi şi locuiau peste Tibru.

36) Teoria epicureilor că zeii nu se amestecă în treburile oamenilor.

37) Intregul pasagiu e imprumutat după Lucreţiu (V, 82), marele poet al filozofiei epicuree.

38) Horaţiu a imitat în această satiră pe Luciliu, care a descris o călătorie până la Capua şi strâmtoarea Siciliei.

Satira VI

Satira e, probabil, din iarna anului 37, adică din epoca, în care Horaţiu a fost primit printre prietenii lui Mecena.

Nici unul dintre Lidienii [1]), ce s'au sălăşluit în ţara Etruscilor, nu e mai de neam ca tine [2]), scumpe Mecena şi, deşi bunicii tăi după tată şi după mamă au comandat odinioară mari legiuni [3]), tu nu te uiţi de sus ca atâţi alţii, la necunoscuţi ca mine, fiu de libert. Nu crezi că are vre-o însemnătate din ce tată te-ai născut, numai să fii om liber! Şi ai dreptate: înainte chiar ca Tullius să fi ajuns rege, ridicându-se de jos, mulţi alţii au trăit cu cinste şi s'au înălţat la mari dregătorii fără să aibă strămoşi; şi, dimpotrivă, deşi din viţa lui Valerius, izgonitorul din domnie al lui Tarquiniu Superbul, poporul n'ar fi dat doi bani pe Laevinus [5]). Şi doar ştii bine cât de prosteşte înalţă la cins e oameni nevrednici şi cât se ia după nume, ploconindu-se în faţa titlurilor şi a portretelor de familie

1) După legendă Lidienii, conduşi de Tyrrhenus, s'au stabilit în Umbria.

2) Mecena pretindea că se naşte din regii etrusci.

3) Nu legiuni romane, ci legiuni locale conduse de Cilnii (familia lui Mecena).

4) Servius Tullius era fiul unei sclave.

5) P. Valerius Laevinus, urmaş al lui Publicola, care a izg nit pe Tarqu ini.

Ce ne facem noi [6]) care nu împărtăşim slăbiciunile poporului?.

Să admitem că i-ar plăcea mai mult poporului să-l înalţe în onoruri pe Laevinus decât pe Decius [7]), om nou; în acest caz, censorul Appius [8]) m'ar isgoni din senat, de n'aş fi fiu de om liber; şi cu drept cuvânt, pentru că n'am ştiut să rămân la locul meu! Gloria tîrăşte însă, legaţi de strălucitoru-i car, şi pe oamenii de rând şi pe cei de neam. La ce ţi-a slujit, o Tillius [9]), că ai luat din nou laticlava [10]), părăsită odată, şi ca ai ajuns tribun? Ai mărit doar pisma ce te-ar fi cruţat, de ai fi rămas muritor de rând. De îndată ce-şi înfăşoară pulpele în curelele negre [11]) ale senatorilor şi-şi prinde laticlava pe piept, nebunul aude numai de cât în jurul lui: „Cine-i omul ăsta? al cui fiu e?“ După cum tânărul lovit de boala lui Barrus [12]) de a trece drept frumos, ori unde s'ar duce, aţâţă curiozitatea fetelor ca să-l cerceteze cu deamanuntul, dorind să-l vadă cum e la faţă, cum e la pulpe, la picioare, la dinţi, şi la păr: tot aşa şi omul ce fagadueşte sa ia asupră-şi grija cetăţenilor, a Romei, a imperiului, a Italiei şi a templelor zeilor, îi sileşte pe

6) Horaţiu şi Mecena.

7) Acest Decius e necunoscut. — Dacă poporul ar da funcţiile după naştere, Horaţiu n'ar avea să se aştepte la onoruri.

8) Appius, censor în anul 50, de o severitate rară; a exilat din senat pe istoricul Sallustius şi pe toţi fiii de liberţi.

9) Tillius, necunoscut.

10) Fiii de cavaleri purtau laticlava onorifică; de voiau să intre în senat, o lepădau pe aceia, înainte de a lua adevărata laticlavă senatorială.

11) O încălţăminte cu patru curele trecute peste pulpe, — pe care o purtau senatorii şi patricienii.

12) Barrus, un stricat.

toţi să-l descoase al cui fiu e şi de nu s'a născut cumva dintr'o mamă de rând. — „Cum, tu fiul lui Syrus, al lui Dama sau al lui Dyonisos [13]), o să îndrăzneşti să arunci pe cetăţeni de pe stânca Tarpee [14]) sau să-i dai pe mâna călăului Cadmus?"

— „Colegul meu Novius este însă cu o treaptă şi mai jos decât mine; el e ceiace era tatăl meu [15])."

— „Ei, şi pentru asta te crezi un Paulus Aemilius [16]) sau un Messalla [17])? De s'ar întâlni în for două sute de căruţe cu trei dricuri [18]), Novius ar putea ţipa atât de tare ca să nu se mai audă cornurile şi trâmbiţele: el are cel puţin acest merit!".

Ma întorc acum la mine, fiu de libert; toţi mă sfâşie; acum, fiindcă şed la masă cu tine, scumpe Mecena; odinioară, pentru că am comandat ca tribun o legiune [19]). E totuşi o deosebire: mi s'ar putea tăgădui cu dreptate gradul militar, nu însă şi prietenia ta; tu eşti chibzuit în alegerea prietenilor tăi şi înlături pe nechemaţii ce se îmbulzesc. N'aşi putea spune că întâmplarea mi-a dat fericirea de a-ţi fi prieten; nu din întâmplare te-am întâlnit; bunul Virgiliu, mai întâi,

---

13) Nume de sclavi.

14) Pedeapsă aplicată celora ce nu se supuneau tribunilor.

15) Novius e libert, pe când vorbitorul e fiu de libert.

16) Din celebra familie Aemilia. Paulus Aemilius e învingătorul regelui Perseu al Macedoniei

17) Ramură din familia Valeriilor.

18) Convoiurile mortuare erau precedate de muzicanţi. Novius domina sgomotul cu glasul lui.

19) La Philippi, Horaţiu era în armata lui Brutus ca tribun militar.

şi apoi Varius [20]) ţi-au spus cine sunt. Când am venit în faţa ta, de-abia am putut îngăima câteva vorbe; sfiiciunea m'a oprit să-ţi spun mai multe. Nu m'am lăudat că's fiul unui tată vestit şi că mă preumblu pe moşiile mele pe un cal din Tarent; ţi-am spus numai ce sunt. Mi-ai răspuns în puţine cuvinte, după cum ţi-i obiceiul; şi am plecat. Ţinând să mă numeri printre prieteni, m'ai chemat din nou după nouă luni. E mare cinste că ţi-am plăcut: tu deosebeşti pe omul cinstit de nemernic, nu după strălucirea naşterii ci după felul vieţii lui curate şi după suflet. De nu găseşti în firea mea decât mici cusururi ca nişte pete pe o piele frumoasă, de nu mă poate nimeni învinui nici de sgîrcenie, nici de lăcomie, nici de alte patimi ruşinoase, şi, ca să mă laud, de duc o viaţă neprihănită şi mă iubesc prietenii, — e mulţumită tatălui meu. Cu toate că n'avea decât un petec de moşie, el nu m'a trimis la şcoala lui Flaviu [21]), unde se duceau copiii bogaţi ai centurionilor îngîmfaţi [22]). cu ghiosdanul şi tăbliţa atârnate de braţul stâng, plătind câte opt aşi la idele lunii [23]); ci s'a încumetat să-şi trimeată băiatul la Roma ca să înveţe tot ce învaţă copiii cavalerilor şi ai senatorilor. După felul cum umblam îmbrăcat şi după sclavii ce-mi făceau loc prin mulţime, m'ai fi crezut băiat de bani gata. Ţinându-mă din scurt, tatăl meu însuşi mă întovărăşia la toţi dascălii. Ce să mai spun? Mi-a ferit nevinovăţia — podoaba tuturor virtuţilor — nu numai de fapte, ci şi de banueli ruşinoase;

20) Varius (cf. satira V) prietenul lui Virgiliu, i-a publicat după moarte, *Eneida*.

21) O şcoală populară din Venusia

22) Coloniştii trimişi în Venusia.

23) Asul avea 6 centime; plata era deci foarte mică.

nu poate fi deci învinuit că n'a făcut din mine decât un biet pristav sau un slujbaş de percepţie, ca şi dânsul; şi chiar de m'ar fi făcut, tot n'aş fi avut de ce mă plânge; acum însă i se cuvine şi mai multă laudă şi recunoştinţă din parte-mi. Cât voi fi în toată firea, nu mă voi căi de un astfel de tată, şi n'o să-mi cer ertare, cum fac mulţi, că nu-i vina lor de nu se trag din părinţi de neam; departe de mine astfel de cuvinte şi gânduri; de ne ar fi îngăduit să ne începem din nou viaţa, după un răstimp de ani, şi să ne alegem părinţii după deşertăciunea fiecăruia, mulţumindu-mă cu ai mei, eu nu mi-aşi alege părinţi împodobiţi cu fasce şi scaunul curul [24]): smintit, poate, după părerea mulţimii, — cuminte însă după părerea ta, că nu voi să duc în spinare o povară prea grea cu care n'am fost deprins. Aşi trebui îndată să-mi măresc starea, să mă ploconesc la mai mulţi, şi, ca să nu merg singur la ţară sau la primblare, să-mi iau câţiva însoţitori, să am mai mulţi sclavi, cai şi chiar trăsuri. Pe când acum, călare pe măgăruşul meu, căruia bagajul îi roade spinarea şi călăreţul şalele, mă pot duce unde-mi place până la Tarent, fără să mi se spună că's sgîrcit, cum ţi se spune ţie, Tillius, când te arăţi, cogeamite pretor, pe drumul Tiburului [25]) cu cinci sclavi, cu vasele de bucătărie şi cu bolobocelul de vin [26]). Iată cum, prea vrednice senator, trăesc mai cu înlesnire decât tine şi decât atâţia alţii. Mă duc singur unde-mi place; întreb cum se vând legumele şi pânea. seara, mă preumblu prin Circul mişunând de şarlatani,

24) Scaunul curul e atribuit magistraţilor superiori.

25) Drumul ce ieşia pe poarta Esquilină până la Tibur.

26) Ca să nu fie silit să poposească prin cârciume, Tillius i lua bucătăria cu el.

şi prin For; mă opresc pe la ghicitori; de acolo mă întorc acasă la blidul cu praz, cu năut şi cu aluaturi. Cei trei sclavi îmi aduc mâncarea; pe masa de marmura albă două pahare şi un ciat [27]); alături, un taler şi o cană cu o ceaşcă — olărie de Campania [28]). Mă duc apoi la culcare. A doua zi nu mă zoresc să mă scol de dimineaţă ca să trec prin faţa statuei lui Marsyas [29]), — ce nu poate suferi mutra celui mai tânăr dintre Novii [30]). Stau în pat până la zece; mă primblu, apoi citesc sau scriu ce mi-a trecut prin minte; pun să mă frece cu untdelemn, nu însă cu untdelemn furat din lămpi ca murdarul Natta [31]). Când arşiţa soarelui, mă îndeamnă să mă duc, ostenit, la bae, părăsesc Câmpul lui Marte şi jocul cu mingea. Gustând uşor, atâta doar ca ziua să nu pară prea lungă pântecului gol, stau apoi liniştit acasă. Iată viaţa unui om lipsit de grijile năprasnicei ambiţii, iată în ce'mi găsesc mângâerea şi cum mă simt mai fericit decât dacă bunicul sau unchiul mi-ar fi fost questori.

27) Ciatul e vasul cu care se lua vinul din crater ca să fie vărsat în pahare.

28) Olărie fără valoare.

29) In for era statua unui Silen; poporul spunea că e a lui Marsyas.

30) Aceşti Novii erau cămătari. Unul din ei era aşa de urâţ în cât chiar lui Marsyas nu-i plăcea.

31) Avar necunoscut.

Satira VII

Satira aceasta, una din cele mai slabe, e poate prima operă a lui Horaţiu, scrisă după întoarcerea lui de pe câmpul de luptă de la Philippi, 41 a Chr.

Cred că toţi urduroşii şi toţi bărbierii [1]) cunosc chipul în care corcitul [2]) Persius s'a răzbunat de balele şi veninul proscrisului Rupilius Rex. Persius, un negustor bogat, cu treburi mari la Clazomene [3]), se afla într'un greu proces cu Rex; era un om aprig, mai obraznic decât Rex, îngâmfat şi mai rău de gură decât Sisenna şi Barrus [4]). Să ne întoarcem la Rex. Nu s'au putut împăca. — Cu oamenii puşi pe ceartă se întâmplă ca şi cu vitejii încăeraţi la luptă. Neinduplecată ură dintre Hector, fiul lui Priam, şi inimosul Achile, nu s'a potolit decât odată cu moartea, din pricină că erau amândoi foarte viteji; de isbucneşte însă lupta între doi oameni slabi sau nepotriviţi în putere, cum s'a întâmplat cu Diomede şi licianul Glaucus, cel mai slab se retrage dând daruri celui mai tare. Pe vremea când Brutus

1) Flecari şi pierde vară.
2) Persius era, probabil, jumătate grec, jumătate roman,
3) Oraş din golful Smirnei.
4) Necunoscuţi.
5) Pe la 43 a Chr.

era pretorul bogatei Asii, începe deci lupta între Rupilius [6]) şi Persius, o pereche mai potrivită ca Bacchus şi Bithus [7]). Aprigi, ei se repeziră spre tribunal; privelişte a era minunată.

Persius îşi expuse atunci procesul; întreaga adunare rîse. Lăudă pe Brutus; îi lăudă suita; Pe Brutus îl numi soarele Asiei; iar pe ceilalţi, afară de Rex, stele binefăcătoare; pe Rex „Cînele", steaua blestemată de plugari; vorba lui curgea apoi ca un şuvoi, iarna, într'o pădure neumblată. Acestui prăpăd de ocări îi răspunse Rupilius, amarnic şi biruitor, ca un adevărat vier ascuns după copaci, de gura căruia nu-i rămâne trecătorului decât să plece după ce i-a strigat odată tare: „cucu!" [8]). Stropit cu oţet italian [9]), Grecul Persius isbucni: „Ne-ai obişnuit să ne scapi de regi [10]) o Brutus, de ce nu ne suprimi pe Regele [11]) acesta crede-mă e de datoria ta [12]).

6) Acest Rupilius fusese proscris de triumviri, şi se refugiase pe lângă Brutus, în Asia.

7 Gladiatori celebri.

8) Ca să-şi bată joc de vierii ce au întârziat să-şi culeagă via trecătorii le strigau: cucu!, ca să le amintească că a venit cucul şi că e, deci, târziu...

9) Spiritul italianului Rupilius.

10) Aluzie la asasinarea lui Cezar şi la alungarea Tarquinilor de primul Brutus.

11) Spiritul e bazat pe un joc de cuvinte: *Rex* (numele lui Rupilius) însemnând *rege*.

12) Ai obligaţia să faci ce a făcut strămoşul tău şi ai făcut tu însuţi, asasinând pe Cezar.

Satira VIII

N'avem nici o dată cronologică.

Odinioară eram un trunchiu de smochin, lemn nefolositor; neştiind de-o să facă din mine un scaun sau un Priap [1]), tâmplarul s'a hotărît, însfârşit, să ma facă zeu. Iată cum am ajuns zeu, spaima hoţilor şi a păsărilor. Cu mâna opresc pe hoţi, iar trestia implântată în creştetu-mi sperie păsările şi le împiedică să se aşeze în această grădină nouă [2]).

Aici aduceau odinioară sclavii, în cosciuge sărăcăcioase, cadavrele tovarăşilor scoase de prin chiliuţe; aici era sălaşul obştesc de îngropăciune a sărăcimii, a măscăriciului Pantolabus şi a stricatului Nomentanus. Piatra de acolo ne arată că locul avea o mie de picioare în laţime şi trei sute în spre câmpie şi că nu putea fi lăsat moştenire nimănui [3]). După ce a fost curăţit, azi Esquilinul e locuit şi te poţi primbla pe tăpşanul bătut de soare, de pe care odinioară trecătorii priveau pe câmpia înălbită de oase. Hoţii şi fia-

1) Priap, zeu câmpenesc.

2) Esquilinul, situat dincolo de incinta oraşului, servise drept cimitir; Mecena îl transformase în grădini, în care îşi ridicase palatul.

3) Cimitirele aveau o inscripţie ce indica suprafaţa pământulu' ce nu poate fi înstrăinat.

rele obişnuite să umble prin aceste meleaguri nu-mi dau atât de furcă şi nu mă îngrijorează ca vrăjitoarele ce tulbură minţile oamenilor cu descântecile şi băuturile lor; de îndată ce luna îşi arată frumosu-i chip, nu le pot stârpi, nici nu le pot împiedeca să nu adune de pe aici oase şi ierburi otrăvitoare. Eu însu-mi am văzut-o pe Canidia [4]), cu rochia neagră suflecată, cu picioarele goale şi cu părul despletit, cum urla împreună cu Sagana...; amândouă erau galbene de te speriau. La început au râcâit pamântul cu unghiile şi au sfâşiat cu dinţii o mioară neagră; i-au vărsat apoi sângele într'o groapa din care ieşia sângele morţilor ce trebuiau să le raspundă. Mai aveau două păpuşi, una de lână şi alta de ceară [5]): cea de lână era mai mare şi părea că pedepseşte pe cealaltă, care stătea cerând iertare ca o roabă ameninţată cu moartea. Una din vrăjitoare chema pe Hecate; cealaltă pe cruda Tisifone [4]). Şerpii şi câinii Infernului începură atunci să alerge în toate părţile; ca să nu mai fie martoră, luna însângerata se ascunse după nişte mari morminte. Ce să-ţi mai spun? să-ţi spun cum stateau de vorbă umbrele cu Sagana, cu glasuri ascuţite şi fioroase; cum au ascuns, pe furiş, în pământ o barbă de lup cu nişte dinţi de şarpe vărgat; cum păpuşa de ceară s'a mistuit într'o flacără ieşită dintr'însa; cum m'am razbunat de spaima ce-am tras'o de pe urma celor ce au zis şi făcut cele două vrajitoare? Plesnindu-mi o bucă, făcui un sgomot ca o beşică ce crapă:

4) Canidia, vrăjitoare, despre care atât a vorbit Horaţiu în *Epode.*

Păpuşa de lână reprezintă demonul morţilor; îndrăgostitul necredincios e reprezentat prin păpuşa de ceară

5) Una din Furii.

vràjitoarele o luarà atunci la goană în spre oraş. Te-ai fi pràpădit de râs de le-ai fi văzut, pierzându-şi Canidia dinţii, Sagana peruca, şi căzându-le din mâini ierburile şi funiile fermecate de lână.

---

1) Aceste funii reprezentau legăturile ce trebuiau să unească pe îndrăgostiţi.

Satira IX

Satira e scrisă între 37—33; a fost imitată de Regnier în L'importun *şi de Molière în Les* Fâcheux.

Mergeam pe Calea Sacră, cufundat cu gândul, ca de obiceiu, în nu ştiu ce nimicuri, când deodată m'ajunse din spate un om, pe care-l cunoşteam doar din nume. Apucându-mă de mână, mă întâmpină: — „Ce mai faci, dragă?" — „Deocamdată bine, îi răspunsei eu, şi-ţi doresc şi ţie după pofta inimii". Cum se ţinea după mine: — „La ce-ţi pot fi de folos?" — îl întrebai. — „Mă cunoşti doar, îmi răspunse, sunt şi eu cărturar! — „Tocmai de aceia îmi eşti şi mai drag", îi răspunsei din nou. Sbătându-mă să scap, mergeam, când mai repede, când mă opream, ca să-i spun o vorbă la ureche sclavului; sudoarea îmi curgea din creştet până-n tălpi. — „O, Bolanus [1]), îmi ziceam în mine, ce bine-i de tine cu firea-ţi pornită". Netulburat, el flecăria însă, lăudându-mi uliţele, oraşul. Eu tăceam mâlc. — „Straşnic ai mai vrea să scapi, îmi zise; o văd eu de mult: e în zadar; mi-ai încăput în ghiară şi nu te las. Incotro te duci?" — „Nu-i nevoe să te osteneşti; mă duc la un prieten; nu-l cunoşti şi stă

1) Necunoscut; probabil un om violent, ce n'ar fi răbdat să fie plictisit astfel.

şi departe, peste Tibru, lângă grădinile lui Cezar [2])". Tocmai că n'am nici o treabă şi ţin bine la drum; o să te întovărăşesc până acolo". Plecai urechea ca măgarul nemulţumit că i s'a pus în spinare o sarcină prea grea. El începu din nou:—„De mă judec bine, n'o să mă iubeşti mai puţin decât pe prietenii tăi Viscus şi Varius [3]); cine ar putea să scrie mai multe versuri decât mine şi în mai puţin timp? Cine dansează cu mai multă gingăşie? Când cânt, mă pismueşte şi Hermogene [4])". Era vremea să-i curm vorba:—„Ai mamă? ai rude să-ţi poarte de grijă? — „N'am. I-am îngropat pe toţi". — „Ferice de dânşii! Am rămas numai eu. Isprăveşte-mă! Văd că mi se împlineşte trista ursită, pe care mi-a prezis-o de copil o babă sabină clătinându-şi ulcica: — „N'o să-l răpună nici otrava, nici sabia duşmanului, nici junghiurile, nici oftica, nici podagra, ci o să-l dea gata un guraliv; — când s'o face mare, să se păzească de guralivi!"

Sosisem aproape de templul Vestei; trecuse de ora nouă: din întâmplare, omul fusese tocmai chemat la un proces, pe care, de nu s'ar fi înfăţişat, l'ar fi pierdut. — „De ţii la mine, îmi zise el, dă-mi o mână de ajutor". — „Să mor de te pot ajuta sau de cunosc legile. Şi apoi ţi-am mai spus că mă grăbesc". — „Ce să mă fac? se chibzui el. Sunt pus în grea încurcătură: să te scap pe tine ori să pierd procesul?" — „Pe mine rogu-te!" — „Nu se poate", îmi răspunse el, trecându-mi înainte. Cum e greu să te lupţi cu

2) Grădinile lui Cezar erau lângă Ianicul, pe malul stâng al Tibrului.

3) Viscus era un prieten al lui Horaţiu; Varius e prietenul lu Virgiliu şi editorul *Eneidei*.

4) Cântăreţul despre care e vorba şi în *Satira III*.

unul mai tare, îl urmai. — „Cum se poartă Mecena cu tine? mă întrebă el. Iată un om cumpătat ce şi-a făcut un cerc restrâns de prieteni şi a ştiut să se folosească minunat de noroc! De ai voi să mă prezinţi, ai găsi în mine un sprijin să te ajute din umbră. Să mor de nu te-aşi scăpa de ceilalţi!“ — „La Mecena nu-i cum îţi închipui; nu-i casă mai cinstită şi mai străină de astfel de intrigi. Că-i unul mai bogat sau mai cărturar, nu-i nici un bănat: fiecare-i la locul lui“. — „Mare minune îmi spui! Nu-mi vine să cred“.

„Aşa-i cum îţi spun“. — „Mă ispiteşte şi mai mult să-i fiu prieten“. — „Ajunge să vrei; vrednic cum eşti o să izbuteşti; pe Mecena îl poţi, de altfel, lesne cuceri şi tocmai de aceia pătrunzi greu la început la dânsul“. — „De-i aşa, n'o să mă dau îndărăt dela nimic; o să-i mituesc sclavii cu daruri; de m'o da afară azi, n'o să mă las: o să cat alt prilej; o să-i ţiu calea la răspântii, o să-l însoţesc până acasă. Nimic nu ni-i dat fără trudă“. Pe când îmi vorbia astfel, iată că se ivi şi prietenul Fuscus Aristius [5]), ce-l cunoştea bine pe guraliv. Ne oprirăm.

— „De unde vii? unde te duci?“ ne întrebarăm şi ne răspunserăm.

Incepui să-l trag de haină, să-l pişc de braţ: braţu-i rămase însă moale; îi făcui semne cu capul, îi făcui cu ochiul să mă scape; ticălosul îmi zâmbi, prefăcându-se că nu pricepe: îmi fierbia fierea în ficaţi!

— „Uitasem; ziceai că o să-mi spui o taină“.

— „Mi-aduc aminte, o las însă pe altădată. Azi e şi

1) Un prieten al lui Horaţiu, *Ode*, I, 22.

treizeci ale lunii şi Sabat [6]): s'ar putea să ne punem rău cu Evreii tăiaţi împrejur "

— „Nu-s superstiţios", îi răspunsei.

„Sunt însă eu; ce vrai? om slab de înger, ca atâţi alţii! Iartă-mă: o să vorbim altădată".

Ce pacoste pe capul meu şi ziua de azi! Ticălosul plecă şi mă lăsă sub cuţit. Intâlnindu-l din întâmplare, adversarul [7]) îi strigă guralivului în gura mare:

„Incotro, neruşinatule?" şi, întorcându-se spre mine:

— „Vrei să-mi fii martor?"

Intinsei urechea [8]). Târându-l apoi la judecată, se făcu sgomot; lumea se strânse din toate părţile. Astfel m'a scăpat Apolon.

---

6) Deci de două ori sărbătoare la Evrei.

7) Din procesul, despre care a fost vorba

8) Il luă martor pe Horaţiu că adversarul nu vrea să se prezinte la proces. Cel ce accepta să servească drept martor, îşi întindea urechea; celalt i-o atingea, în semn că s'au înţeles.

Satira X.

E una din cele din urmă satire, poate dela 35 a. Chr

Am spus, negreşit, că versurile lui Lucilius şchioapătă [1]). Cine dintre admiratorii lui e atât de orb ca să n'o vadă? In aceiaşi satiră tot eu i-am lăudat însă spiritul, cu care a stropit Roma. Recunoscându-i acest merit, nu-i recunosc totuşi pe celelalte: altfel, aş trebui să admir şi mimii lui Laberius [2]) ca pe nişte poeme frumoase. Nu-i de ajuns să trezeşti râsul pe buzele ascultătorului, — deşi şi acesta e un merit. Mai trebuie concizie; idea să curgă nestânjenită de cuvinte de prisos; stilul să fie când grav, când şăgalnic; scriitorul să pară acum orator, acum poet, acum un om de gust ce-şi cruţă puterile, înfrânâdu-le de bună voe. In multe împrejurări grele gluma reuşeşte mai bine decât violenţa. Prin ea isbuteau scriitorii vechei comedii [3]); din pricina ei trebue să-i imităm, deşi nu i-a citit nici frumosul Hermogene, nici maimuţoiul ăsta [4]) care nu ştie recita decât versuri din Calvus şi

1) In satira IV.

2) Laberius, autorul unor mimi (piese realiste), a fost silit de Cezar să-i joace el singur, ceiace era o ruşine pentru un cavaler roman.

3) Vechea comedie atică, reprezentată mai ales prin Aristofan.

4) Probabil un oarecare Demetrius.

Catullus [5]). — „Lucilius a făcut însă un lucru minunat a presărat cuvinte greceşti printre cele latineşti".—„O oameni numai cu spoială de învăţătură, voi socotiţi ca ceva greu şi minunat ceiace a izbutit şi Pitholeon [6]) din Rodos!" — „E, totuş, mai plăcut stilul ieşit din topirea a două limbi, ca un amestec de vin de Falern cu vin de Chio".

— „Te întreb însă când e mai placut acest amestec: în versuri sau în apararea greului proces al lui Petilius [7])? Uitându-ţi de ţară şi de străbunul Latinus, ai dori tu ca Pedius Publicola [8]) şi Corvinus [9]) să pledeze împestriţându-şi limba strămoşească cu vorbe străine, cum fac Canusinii [10]) cei cu două limbi? Deşi născut de ceastălaltă parte a mării ionice, m'am încercat şi eu să compun versuri greceşti. Arătându-mi-se la miezul nopţii, când visurile sunt adevărate, Quirinus [11]) m'a oprit însă, grăindu-mi astfel: „De ai cara lemne în pădure, ai fi mai cuminte, decât de ai voi să sporeşti marea oştire a poeţilor greci".

Bombasticul Alpinus [12]) sugrumà în versuri pe Memnon [13]) şi zugrăveşte „capul mâlos" al Rinului, pe când

5) Calvus şi Catul, poeţi, contimporani şi duşmani ai lui Cezar

6) Necunoscut.

7) Despre Petilius s'a mai vorbit şi în satira IV; e, probabil, un dilapidator celebru.

8) Q. Pedius, nepot al lui Cezar.

9) E M. Valerius Messala Corvinus.

10) Locuitorii din Canusium vorbeau latineşte amestecat cu vorbe greceşti.

11) Romulus.

12) M. Furius Bibaculus, poet, întâi duşman, apoi prie en al lui Cezar; a scris un poem asupra cuceririi Galliei, celebru pr n o descriere ridiculă a Alpilor.

13) Memnon, fiul Aurorei, ucis la Troia de Achile. Zeus i-a dat apoi nemurirea.

eu îmi pierd vremea cu satire ce nu vor răsuna în templul Muzelor pentru a-şi disputa premiul lui Tarpa [14]) şi nu se vor juca în repetate rânduri pe scenă.—Dintre contemporani, numai tu, Fundanius [15]), poţi scrie comedii placute, arătându-ne cum o femee uşoară şi cu Davus îşi bat joc de bătrânul Chremes [16]). Pollion ne cântă în trimetre vitejiile regilor; ca nimeni altul, furtunosul Varius [17]) reuşeşte în măreaţa Epopee; Muzele câmpeneşti i-au dat lui Virgiliu [18]) gingăşie şi graţie. Mai ramăsese satira, în care zadarnic s'au încercat Atacinul Varron [19]) şi alţii câţiva; în satiră puteam deci nadăjdui şi eu să isbutesc, fără a-l ajunge totuşi pe Lucilius, ce a creat-o; nici n'aş cuteza, de altfel, să-i smulg coroana, pe care preţuirea tuturor i-a pus'o pe frunte. Am spus numai că este un şuvoi mâlos ce aduce cu el mai multe lucruri rele decât bune. Nu ai tu însă nimic de criticat chiar în marele Homer? Bunul Lucilius nu găsia oare nimic de schimbat în tragediile lui Accius? [20]) Nu-şi bătea el joc de unele versuri nevrednice de talentul lui Ennius? Şi, totuşi, vorbind de el însuşi, nu se credea mai presus de cei criticaţi. Cetindu-i satirele, cine mă opreşte, deci, şi pe mine să cercetez dacă, din lipsa talentului sau din vina genului lor, n'a scris versuri mai bune şi mai

14) Sp. Maecius Tarpa a fost însărcinat de Pompei la 55 să aleagă piesele ce urmau să se reprezinte la inaugurarea teatrului său.

15) Fundanius, poet comic, prieten cu Mecena.

16) Personagiu dintr'o piesă a lui Terenţiu.

17) Poet epic, prieten al lui Virgiliu.

18) In această epocă, Virgiliu nu începuse *Georgicile*.

19) Varon din Atax; nu se ştie nimic de satirele lui.

20) Poet tragic, contemporan cu Ennius.

armonioase decât un poet care, umplându-şi cu orice cele şase picioare, e încântat că făureşte câte două sute de versuri înainte şi după masă? Acelaş talent mai năvalnic decât un fluviu, l-a avut şi etruscul Cassius [21]); despre dânsul se povesteşte că a fost ars pe un rug ridicat din propriile lui cărţi. Mărturisesc că Lucilius a fost şi fin şi spiritual; mărturisesc că e mai cioplit decât Ennius, care s'a încercat cel dintâi în acest gen necunoscut de Greci şi decât toţi vechii noştri poeţi; de ar trăi însă în zilele noastre şi-ar pili, totuş, multe din versuri, multe lucruri de prisos le-ar scoate, şi, punându-se să scrie, s'ar fi scărpinat îndelung în cap şi şi-ar fi ros unghiile până la carne. De vrei ca versurile tale să fie mereu citite, şterge şi îndreaptă mereu; mulţumeşte-te cu puţini cititori; nu te trudi să fii pe placul mulţimii. Nu cred să ai nebunia ca să râvneşti să-ţi înveţe şcolarii versurile! Eu n'o am. „Mi-e destul să m'aplaude cavalerii", cum spunea odată cu mândrie Arbuscula [22]), dispreţuind pe ceice o fluerau.

Să-mi pese mie de ce-mi spune ploşniţa de Pantilius [23])? Sau să mă necăjesc că mă bârfeşte pe la spate Demetrius? Sau că mă muşcă prostul de Fannius [24]) la masa lui Tigellius Hermogenes? Aprobe-mi versurile Plotius şi Varius, Mecena şi Virgiliu, Valgius şi bunul Octavius [25]) şi Fuscus [26]), şi laude-mi-le şi cei

---

21) Necunoscut
22) Actriţă celebră.
23) Necunoscut.
24) Filozof flecar, *Satira IV.*
25) Octavius Musa, poet şi istoric
26) Aristius Fuscus, vezi Satira IX.

doi Viscus, şi, fără să mă măgulesc, te pot numi şi pe tine, o Pollio! şi pe tine, Messala, împreună cu fratele tău, şi pe voi, Bibulus[27]) şi Servii, şi pe tine, sincere Furnius şi pe mulţi alţi prieteni şi cărturari, pe cari-i trec sub tăcere. Ei aş dori să zâmbească la citirea versurilor mele şi m'aş mâhni de le-ar plăcea mai puţin de cât am tras nădejde. Cât despre tine, Demetre, şi despre tine, Tigellius, vă puteţi miorlăi cât vă place printre băncile şcolăriţelor voastre!

Haide, băete, adaug-o şi pe aceasta la cartea satirelor mele.

---

27) Calpurnius Bibulus, devenit partizan al lui Antoniu.

CARTEA II

publicată la 30 a. Chr.

Satira I

C. Trebatius Testa e un jurisconsult, cu 25 de ani mai mare decât Horaţiu: de aici şi natura termenilor în care îşi vorbesc. Data satirei nu e sigură; probabil a fost scrisă la urmă (30 a. Chr.) pentru a fi pusă în fruntea acestei cărţi de satire

Horaţiu

Unii mă cred prea muşcător în satirele mele şi mă învinuesc că depăşesc marginile genului; părându-li-se fără vervă, alţii, dimpotrivă, îşi închipue c'ar putea scrie pe zi o mie de versuri ca ale mele. Povaţueşte-ma, Trebatius, ce-mi rămâne de făcut?

Trebatius

Să-ţi caţi de treabă.

Horaţiu

Mă povăţueşti deci să mă las de scris?

Trebatius

Lasă-te.

Horaţiu

Zău, c'ar fi mai bine! Nu pot însă dormi.

Trebatius

De vrei să dormi bine, unge-te cu untdelemn şi treci de trei ori înnot Tibrul; seara stropeşte-ţi gâtlejul cu vin bun. De-i mai tare totuşi patima scrisului, de ce nu te încumeţi să cânţi faptele nebiruitului nostru Împărat? Truda ţi-ar fi răsplătită cu prisosinţă.

Horaţiu

Aş vrea, dar nu mă iartă puterile, moşule: nu-i dat oricui să cânte oştile înarmate cu lănci [1]), moartea Galilor cu suliţa ruptă în rană, şi prăbuşirea Parţilor răniţi de pe cai.

Trebatius

Ai putea, totuşi, să-i cânţi firea dreaptă şi neclintită cum a făcut şi Lucilius şi Scipion [2]).

Horaţiu

La vremea potrivită, n'o să mă dau îndărăt. Stihurile lui Horaţiu nu se vor duce la urechile Imparatului decât când va avea răgaz el să le asculte [3]). De-l linguşeşti când nu trebue, se scutură şi nu te lasă să te apropii.

Trebatius

Ai nemeri-o mai bine decât să biciueşti în versuri

---

1) Armatele romane.

2) E vorba de al doilea African, P. Cornelius Scipio Aemilianus care a distrus Cartagina, prietenul poetului Lucilius.

3) Octav era ocupat în Egipt şi în Asia

satirice pe măscăriciul Pantolabus şi pe stricatul Nomentanus! [4]) Cine se teme să nu-i vină rândul, nu te poate suferi, chiar de l'ai cruţat deocamdată.

Horaţiu

Ce să fac? De cum i se urcă vinul la cap, Milonius [5]) prinde să joace şi i se pare că vede un număr îndoit de lămpi; lui Castor îi plac caii; deşi a ieşit din acelaş ou, fratelui său [6]) îi place lupta cu pumnii; câţi oameni, atâtea gusturi. Ca şi lui Lucilius, ce ne 'ntrecea însă pe amândoi [7]), mie îmi place să înşirui cuvinte în măsura unui vers. Ca unui bun prieten, el îşi încredinţa tainele cărţilor sale; de-i mergea bine sau rau, nu se spovedia altcuiva; bătrânul poet [8]) şi-a zugrăvit astfel întreaga-i viaţă în operele sale ca într'un tablou votiv [9]). Pe urmele lui umblu şi eu... Lucanul sau Apùlul [10]),— nici eu nu mai ştiu ce sunt, căci plugarul din Venusia [11]) ară de o parte şi alta a hotarului; o veche tradiţie ne spune că, după izgonirea Sabinilor, el a fost aşezat aici, ca să ţină calea duşmanului ce-ar voi să înainteze spre Roma, fie că ar porni cu războiul Apulii, fie că ar porni nedomoliţii Lucani. Pana mea n'o să lovească niciodată pe ni-

4) S'a vorbit de ei în *Satira I*, 8.
5) Necunoscut.
6) Pollux.
7) Horaţiu şi Trebatius.
8) Lucilius a murit la 77 de ani.
9) Tabloul votiv dăruit templelor reprezinta primejdia din care cineva a scăpat.
10) Fiind dela hotar, Horaţiu nu ştie nici el de e Lucan sau Apul.
11) Oraşul în care s'a născut Horaţiu.

meni fără pricină; ea o să mă apere ca o sabie ţinută în teacă: de ce s'o trag, cât timp nu mă calcă tâlharii? O Jupiter, tată şi rege al oamenilor, ruginească-mi arma nefolositoare, dar nu mă atace nimeni! nu râvnesc decât la linişte. Cine m'o zădări însă — mai bine m'ar fi lăsat în pace — căci amar o să plângă şi o să ajungă de pomina Romei întregi!

Când se mânie, Cervius [12]) ameninţă cu legile şi cu urna dreptăţii pe duşmani; Canidia [13]) îi ameninţă cu otrava lui Albucius [14]); Turius [15]) te ameninţă cu amendă când o să te judece la tribunalul lui. Urmând îndemnului naturii, vezi cum fiecare se apără de ce se teme, cu ce are mai tare: lupul cu colţii; taurul te împunge cu coarnele. Cine i-a putut învăţa dacă nu instinctul? Dă pe mâna risipitorului Scaeva [16]) pe prea bătrâna lui mamă: cucernicul lui braţ n'o să săvârşească nici o crimă: mare minune că lupul nu te loveşte cu copita sau boul nu te muşcă! Mătraguna amestecată cu miere o s'o răpună însă pe bătrână. Ca să nu mai lungesc vorba: de mă aşteaptă o bătrâneţe tihnită, de-şi fâlfâe Moartea negrele-i aripi în juru-mi, bogat, sărac, la Roma, în surghiun chiar, de mi-o fi aşa soarta, — eu voi stărui sà scriu!

Trebatius

Teamă mi-e, fătul meu, că n'o să trăeşti mult şi ca unul dintre ocrotitorii tăi o să te primească cam rece într'o bună zi.

---

12) Cervius, un acuzator public.
13) Celebra vrăjitoare.
14) Albucius, un prieten al Canidiei.
15) Turius, judecător ce a fost conrupt de Hortensius
16) Scaeva şi-a otrăvit mama.

Horaţiu

Pentru ce? Când Lucilius a cutezat cel dintâi să scrie versuri satirice, smulgând vălul frumos sub care se ascundea urâciunea chipului, — oare Laelius [17]) sau Scipion Africanul [18]), ce şi-a luat pe drept numele dela distrugerea Cartaginei, s'au supărat pe săgeţile lui? plânsu-s'au ei că a sfâşiat pe Metellus [19]) sau că a împroşcat pe Lupus [20]) cu versuri de ocară? Şi n'a biciuit doar numai pe cei mari ci şi pe poporul de rând; n'a cruţat decât virtutea şi pe oamenii virtuoşi.

Chiar după ce s'au retras departe de lume şi din viaţa publică, virtuosul Scipio şi cumintele Laelius obişnuiau zilnic să stea de vorbă şi să se joace cu Lucilius până să fiarbă legumele mesei. Deşi nu-s nici atât de bogat [21]), nici n'am talentul lui Lucilius, pismaşii nu vor putea, totuşi, tăgădui că şi eu am trăit în prietenia celor mari; crezând că o sa-şi înfigă colţii în ceva moale, o să şi-i toceească în piatră — sau poate ai altă părere, învăţatule Trebatius?

Trebatius

N'am nimic de zis; bagă însă de seamă ca să nu te alegi cu vreun neajuns, de nu te-i ţine de legi.

---

17) C. Laelius, prietenul lui Scipion Emilian, consul la 140 a. Chr. A fost protectorul lui Lucilius.

18) Al doilea African.

19) Q. Caecilius Metellus, învingătorul Macedoniei, consul la 143; adversarul politic al celui de-al doilea Scipion Africanul.

20) L. Cornelius Lentulus Lupus, consul la 156: a fost atacat mereu de Lucilius.

21) Censul de cavaler (Lucilius era cavaler) era de 400.000 de sesterţi.

Impotriva celor ce fac versuri de ocară, există o lege şi o pedeapsă.

Horaţiu

De-s rele, negreşit; dar de-s bune şi-i plac Impăratului? şi dacă, fiind el însuşi om cinstit, poetul nu înfierează decât pe cei ce-o merită?

Trebatius

Invinuirea o să se prabuşească atunci sub greutatea râsului iar tu vei fi iertat.

Satira II

Data acestei satire e puțin după 33.

— Ce mare lucru-i, feții mei, să te mulțumești cu puțin!

Acestea nu-s cuvintele mele ci povețele țăranului Ofellus, filozof iără sistem și fără învățătură. Nu le chibzuiți însă la masa bogată și printre farfurii pline și lumini orbitoare, când mintea nu vrea să mai asculte de judecată; chibzuiți-le pe nemâncate.

— Pentru ce pe nemâncate?

— De-oi putea, o să te lămuresc. Judecătorul mituit deosebește cu greu dreptatea.

Ia fugărește un iepure; ostenește-te, călărind un ca neîmblânzit; de te-ai deprins cu viața trândavă a Grecilor și te trudesc prea mult exercițiile romane, bate mingea pentru ca plăcerea jocului să te facă sa uiți de oboseală sau, de-ți place discul, spintecă aerul cu el; după ce oboseala îți va fi alungat mofturile, cu gâtlejul uscat și cu pântecele gol, mai disprețuește de poți hrana de rând și nu bea decât miere de Himet topită în vin de Falern, Chelarul nu-i acasă și marea bătută de furtuni nu te lasă să prinzi pește: vei vedea cum pâinea și sarea îți vor astâmpăra ghiorăiturile mațelor! Cum de s'a întâmplat minunea? Plăcerea nu

stă în aroma rară, ci în tine însuţi; caută gustul mâncării în osteneală. Buhavului de trai bun, nu-i mai plac nici stridiile, nici scarul, nici găinuşa venită aşa de departe. De ţi-aşi pune pe masă un păun, cu greu te-aşi mai putea face să mănânci dintr'o friptură de pui, — într'atât te iei după aparenţe — ca şi cum ar fi de vreun folos că păunul se vinde pe preţul aurului şi că pe coada-i zugrăvită se desfăşoară o minunată privelişte! N-o să-i mănânci doar penele mult lăudate! De-l frigi, mai e oare atât de frumos? Carnea acestor paseri nu se deosebeşte cu nimic; ademenit de feluriméa penelor, tu o alegi totuşi pe cea a păunului! S'o admitem; dar cum ştii că acest lup de mare a fost prins în Tibru şi nu în larg, între podurile Romei şi nu la gura fluviului? Lauzi prosteşte un bărbun de trei libre [1]), cu toate că trebue să-l tai în tot atâtea bucăţi câţi mosafiri ai. Te iai şi aici numai după aparenţă: de ce nu-ţi plac lupii de mare uriaşi? Pentru că natura i-a făcut dela sine mari şi pe barbuni mici. Rar pântecul lihnit nu se mulţumeşte şi cu mâncarea cea mai obişnuită. — „Cât aş da să văd un mare bărbun întins pe o farfurie mare!" spunea un mâncău vrednic de hrăpăreţele Harpii. Vânturi fierbinţi, stricaţi mâncarea acestor hămesiţi! Nici nu mai e nevoe; cui i-a stricat belşugul stomahul, îi pute şi mistreţul şi calcanul proaspăt; sătul, umblă doar după ridichi şi după salată de măcriş. Hrana săracului nu-i totuşi isgonită de la masa bogatului; şi azi se mai văd pe ea ouăle eftine şi măslinele negre, N'a trecut multă vreme de când masa pristavului Gallonius [2]) îşi pierduse

---

1) Libra avea 327 gr. 45.

2) Un pristav, împotriva căruia s'a ridicat Lucilius.

reputaţia pentru că se servise morun. Pentruce? Erau pe atunci în mare mai puţini bărbuni? Nu. Bărbunii trăiau liniştiţi în apă, după cum berzele stăteau în cuiburi; — până ce un pretor [3]) v'a învăţat să le mâncaţi. De-ar hotărî un altul că scufundacii fripţi sunt gustoşi, tinerimea romană s'ar supune şi acestei porunci cum se supuue oricărui sfat rău.

După părerea lui Ofellus, e o mare deosebire între a trăi cumpătat şi a trăi sărăcăcios; zadarnic te-ai feri de un păcat, de-i vorba să dai peste altul. Avidienus [4]), poreclit pe drept şi „*Cânele*", se hrăneşte cu măsline de cinci ani şi cu coarne sălbatice; din vin nu bea decât de-i oţeţit. Când prăznueşte, în togă albă, ziua de nuntă, sau ziua de naştere, sau altă zi de sărbătoare, dintr'o cană de două litre picură el însuşi peste varză un undelemn nesuferit la miros; în schimb, nu cruţă oţetul vechi. Cum trebuie să trăiască omul chibzuit? Pilda cui s'o urmeze? E între ciocan şi nicovală, cum spune proverbul. Să trăiască cuviincios ca să nu sufere din sgârcenie; numai ţinând drumul de mijloc, nu va trezi compătimirea. Impărţind sarcinile sclavilor, să nu se poarte cu dânşii crud ca bătrânul Albucius [5]), dar nici aşa de îngăduitor ca bunul Naevius [6]) ce-i lăsa să dea oaspeţilor apă soioasă: şi asta-i un cusur!

Iată acum foloasele unei hrane cumpătate: mai întâi sănătatea ; şi ca să vezi cât strică omului mân-

---

3) Sempronius Rufus, care tocmai n'a ajuns la pretură; a dat „edicte" de pretor numai mâncăcioşilor.

4) Un vecin al lui Ofellus.

5) Un parvenit necunoscut.

6) Necunoscut.

cărurile prea felurite, adu-ţi aminte de hrana simplă cu care erai odată atât de mulţumit; de cum amesteci însă supele cu fripturile, stridiile cu sturzii, dulcele se face fiere, şi simţi durere la lingurea. Uite-i cât de galbeni se scoală cu toţii de la o masă prea încărcată Şi nu numai atât: trupul îngreunat de prea multă mâncare îngreue a doua zi şi sufletul, această părticică a sufletului divin, şi o leagă de materie.

Culcându-se după ce a îmbucat repede, omul cumpătat se scoală dimpotrivă voios pentru a se pune din nou la lucru. Se va hrăni, totuşi, şi mai bine în zile de sărbăroare, sau ca să-şi întremeze trupul slăbit, sau la bătrâneţe, când neputinţa vârstei cere o mai mare îngrijire. De te vei învăţa de tânăr şi când eşti sănătos cu astfel de îngrijiri, ce-o să le mai poţi adaoga, când te vei îmbolnăvi sau vei îmbătrâni?

Bunicii noştri preţuiau mistreţul rânced, nu pentru că n'aveau miros, ci pentrucă îşi închipniau că, chiar şi stricat, o să-l mânânce cu mai multă poftă musafirul sosit mai târziu decât cum îl mănâncă, chiar când e proaspăt, gazda ghiftuită. O de m-aşi fi născut şi eu printre eroii acelei vremi! Pui, negreşit, un temei pe bunul nume mai dulce urechii omeneşti de cât muzica.

Atunci, nu uita că pe lângă risipă, toate mâncărurile aceste de calcani mari şi toate aceste talere îţi mai ştirbesc şi din nume; nu uita nici de mânia unchiului tău, de nemulţumirea vecinilor şi a ta faţă de tine însuţi şi de dorinţa de a-ţi pune capăt zilelor, dorinţă de prisos, când nu mai ai nici o leţcae cu ce-ţi cumpăra funia!. — „Dojana asta, îmi spui tu, s'o faci lui Trausius [7]). nu mie; numai cu veniturile

7) Necunoscut.

averii mele s'ar îndestula trei regi". — „Fie şi aşa, dar nu-ţi poţi întrebuinţa mai bine prisosul? Tu eşti bogat pe când alţii sunt pe nedrept săraci! templele străvechi ale zeilor cad în ruină! De ce nu dai ceva din marea-ţi avuţie şi patriei iubite? Iţi închipui oare că numai ţie o să-ţi zâmbească norocul mereu? Vezi să nu te faci de râsul duşmanilor! Cine-i mai pregătit pentru vârtejurile soartei: cel ce şi-a moleşit sufletul şi trupul cu tot felul de lucruri de prisos sau cel ce, mulţumit cu puţin, cu teama zilei de mâine, şi-a făcut cu chibzuială pregătirile de război încă din timp de pace?.

Ca să dai mai multa crezare vorbelor mele, voi adăuga că în copilărie l-am cunoscut pe Ofellus; deşi bogat pe atunci, nu era mai risipitor decât acum, când trăeşte cu ce i-a mai rămas din avere [8]). Il poţi vedea şi azi în mijlocul turmei şi al copiilor, arendaş al propriului său ogor dat altuia: — „Niciodată, povesteşte el, n'am cutezat să mănânc în zilele de lucru altceva decât legume şi o felie de şuncă afumată. De se abatea pe la mine vreun musafir, pe care nu-l văzusem de mult, sau de întrerupeam lucrul din pricina ploaiei şi aveam la masă vreun vecin plăcut, nu ne ospătam cu peşte cumpărat dela târg ci cu un pui şi cu un ied; un ciorchine de strugure desprins din tavan, nuci şi două smochine încheiau masa; ne treceam timpul bând; pedepsele ni le plăteam în pahare; înălţăm rugăciuni Cererei [9]) să ne dea roade îmbelşugate; cu băutura ne înseninam astfel frunţile îngrijorate. De

8) După Philippi, Ofellus, ca şi Horaţiu de altfel, fusese expropriat şi acum era arendaşul fostului său ogor.

9) Se făcea la începutul mesei libaţiuni zeiţei Ceres.

mi s'ar înrăi soarta, de mi-ar abate „asupra-mi alte furtuni, ce mi-ar putea lua? Nu suntem oare, feţiii mei, tot atât de sănătoşi de când noul stăpân s'a aciuat aici? Natura nu i-a dat stăpânirea pământului nici lui, nici mie, nici altuia [10]) ; el ne-a izgonit pe noi; pe dânsul o să-l izgonească risipa sau neştiinţa chichiţelor legii sau moştenitorul ce-o să trăiască mai mult decât dânsul. Moşioara poartă acum numele lui Umbrenus [11]); înainte se spunea că e a lui Ofellus, de fapt, ea nu-i a nimănui; numai folosul ei este acum al meu, acum al altuia. De aceia, feţii mei, trăiţi fără grije şi înfruntaţi voiniceşte restriştea.

---

10) Pasagiu inspirat din Lucilius.

11) Necunoscut. E veteranul căruia i s'a dat ogorul lui Ofellus.

Satira III

Această satiră e îndreptată împotriva stoicilor. Ea pare scrisă la 31 a. Chr.

Damasippus

Scrii atât de rar, încât nici de patru ori pe an n'ai nevoe de pergament, îţi îndrepţi mereu manuscrisele şi te superi pe tine însuţi că din pricina vinului şi a somnului nu scrii nimic vrednic de laudă. Unde o să ajungi? Ai fugit de Saturnale[1]) aici[2]); te-ai pus pe un trai liniştit. Citeşte-ne ceva la înălţimea făgăduelilor... Incepe... Cum, n'ai nimic?... In zadar îţi învinueşti pana şi-ţi verşi năduful pe bietul părete[3]) ridicat anume pentru mânia zeilor şi a poeţilor. Văzându-ţi mutra, aş fi crezut că o să scrii multe şi minunate lucruri odată ce te vei adăposti, fără grijă, la sânul călduţ al conacului. La ce ţi-a folosit c'ai încărcat pe Platon peste Menandru[4]), că ai luat pe Eupolis[5]) şi pe Arhiloc[6]), nepreţuiţi tovarăşi? Ori poate încerci

1) Sărbătoarea ce avea loc la 17—19 Dec.
2) La ţară, în Sabina.
3) Păretele de lângă patul, pe care poetul în timpul inspiraţiei ce nu-i venia, îl lovia cu pumnul.
4) Poetul comic grec din comedia nouă atică.
5) Poet comic grec.
6) Poet satiric grec.

să potoleşti supărarea celor biciuiţi de tine, ne mai scriind nimic? Nenorocitule, n'o să te alegi decât cu dispreţul lor! Fugi de primejdioasa sirenă a lenei; altfel, o să trebuiască să renunţi de bună voe la numele, pe care ţi l'a câştigat hărnicia.

Horaţiu

Pentru o povaţă atât de bună, zeii şi zeiţele, o Damasipp, să te dăruiască cu un bărbier [7]) De unde mă cunoşti însă atât de bine?

Damasippus

După ce mi-am pierdut toată averea sub porticul lui Ianus [8]), scăpând de treburile mele, nu mi-a rămas decât să văd de ale altora. Inainte umblam după ligheanul, în care tâlharul de Sisif [9]) şi-a spălat picioarele, după vreo sculptură rău cioplită, după vreun bronz rău turnat. Ca adevărat cunoscător, dădeam pe o astfel de statue o sută de mii de sesterţi; nimeni nu se pricepea ca mine să cumpere cu câştig grădini şi case frumoase. Din această pricină, negustorii din bâlciuri m'au şi poreclit „răsfăţatul lui Mercur [10]) ".

Horaţiu

Ştiam. Mă mir însă că te-ai lecuit de boala asta.

---

7) Damasippus era filozof stoic şi avea deci barbă mare.

8) Un pasagiu acoperit, numit al lui Ianus, ce dădea în for; acolo era ca un fel de bursă.

9) Rege mitic al Corintului, celebru prin prădăciunile lui. Damasippus era cumpărător de obiecte vechi de artă.

10) Mercur ocrotia comerţul.

Damasippus

Vezi că o boală nouă i-a luat locul celei vechi, cum se întâmplă de obiceiu; durerea de cap sau de şale se mută la pântec; cum ajunge atlet, damblagiul ia la bătae pe doctor.

Horaţiu

Fie: numai să nu păţesc şi eu ca doctorul.

Damasippus

Fătul meu, nu te înşela singur: de-s adevărate teoriile lui Stertinius [11]) şi tu eşti nebun, ca mai toţi oamenii; dela dânsul am prins aceste minunate învăţături, pe când mă îndemna să-mi las barbă ca toţi filozofii şi să mă întorc vesel dela podul lui Fabriciu [12]). După ce m'am ruinat, voiam tocmai să mă arunc cu capul acoperit [13]) în Tibru, când îmi răsări el deodată, spunându-mi: — „Ia seama să nu faci o neghiobie; o rușine fără rost te roade: ţi-e teamă să nu trec drept nebun printre nebuni. Să vedem mai întâi ce înseamnă a fi nebun? De ai fi numai tu nebun, nici n'aş mai încerca să te împiedec să-ţi faci, voinicește, felul. După şcoala stoică a lui Chrisipp [14]) toţi cei orbiţi de prostie sau care nu cunosc adevărul sunt nebuni. Printre dânşii intra şi popoare şi regi, afară de filozofi. Iată acum de ce-s nebuni ca şi tine cei ce te fac nebun. Ratăcind într'o pădure din cărarea dreaptă,

11) După filozofia stoică toţi oamenii au un grăunte de nebunie.
12) Un pod peste Tibru, de pe care mulţi se aruncau în fluviu.
13) Gest obişnuit la sinucideri.
14) Chrisipp, şeful şcoalei stoice.

unii drumeţi apucă la stânga, alţii la dreapta; greşala e aceiaşi; se arată numai în chipuri felurite. Tot aşa şi tu eşti nebun; cel ce râde de tine nu-i însă cu nimic mai cuminte; şi el târăşte după dânsul o coadă[15])! Sunt nebuni ce se tem fără pricină. Unii se plâng că le stau în cale, în mijlocul Câmpului lui Marte, focuri, stânci, râuri; un altfel de nebunie, întru nimic mai mică, este a celui ce se aruncă în mijlocul flacărilor şi al fluviilor. In zadar îi strigă mama, sora, tata, soţia, rudele: — „Fereşte-te, aici e o groapă adâncă, o stâncă grozavă"... nebunul nu-i aude, cum n'auzia nici Fufius, pe când juca, beat, rolul Ilionei, pe cei o mie două sute de Catienus, strigându-i: *„Maică, te chem!"* [16]). Iţi voi dovedi că toţi oamenii sunt cuprinşi de o nebunie la fel...

Sminteala lui Damasippus stă în a cumpăra statui vechi; negustorul ce i le vinde pe datorie e oare mai cuminte? De ţi-aşi spune: „Ia banii ăştia şi să nu mi-i dai îndărăt niciodată" — ai fi oare smintit de i-ai primi? n'ai fi mai degrabă smintit de n'ai primi un astfel de chilipir oferit de Mercur? [17]). Scrie: „am primit dela Nerius zece mii de sesterţi" [18]); de nu-ţi ajunge, adaogă o sută de chichiţe născocite de vicleanul

---

15) Copiii atârnau în glumă o coadă la spatele trecătorilor.

16) Iliona e o tragedie a lui Pacuvius. Actorul Catienus jucase rolul umbrei lui Deipyl, care implora pe mamă-sa adormită, pe Iliona, rol jucat de Fufius. Acesta era însă atât de beat încât adormise deabinele. Catienus neputându-l scula cu rugăciunile lui, toată sala începu să strige cu dânsul *„Maică, te chem"*.

17) Mercur, zeul chilipirului.

18) Unii interpretează astfel: „In zădar ai lua o sută de precauţiuni cum lua cămătarul Nerius, când dădea bani cu împrumut".

Cicuta [19]) şi alte o mie de obligaţii: ca un alt Proteu [20]), blestematul de datornic va scăpa, totuşi, din aceste laţuri. De-l vei trage la judecată, o să-şi bată joc de tine cu poftă, prefăcându-se, după voe, în mistreţ, în pasăre, în piatră, în copac [21]). De treci drept smintit când nu-ţi merg treburile strună şi de treci drept om chibzuit când merg bine, atunci, crede-mă, Perellius e cu mult mai smintit când te supune la obligaţiuni, de care nu te poţi ţine. Puneţi-vă în rânduială toga [22]) şi ascultaţi-mă, voi toţi pe câţi vă roade ambiţia, lăcomia de bani sau vă mistue desfrâul, superstiţia sau alte boli sufleteşti. Veniţi fiecare pe rând: o să vă dovedesc la toţi că nu sunteţi teferi. Doza cea mai mare de elebor [23]) li se cuvine sgârciţilor; nu ştiu de n'ar fi bine să le dăm întreaga Anticyra [24]). Staberius [25]) a poruncit moştenitorilor să-i sape pe piatra mormântului cât le-a lăsat: de n'ar face-o, i-a obligat să dea poporului jocuri cu două sute de gladiatori, un ospăţ în felul ospaţului lui Arrius [26]) şi tot grâul Africei. „Bună sau rea, asta-i voinţa mea din urmă nu dau voe nimănui să mă critice". Cred că asta i-a fost intenţia lui Staberius.

---

19) Cicuta, porecla cămătarului Perellius, dela care se împrumuta Damasippus, prin intermediul bancherului Nerius.

20) Proteu, zeu marin, ce putea lua toate formele.

21) Ca Proteu, datornicul îi scăpa creditorului.

22) Atitudine naturală celui ce ascultă.

23) Leacul nebuniei.

24) Eleborul cel mai bun venia din Anticyra din Focida. Mai erau alte două Anticyre.

25) Necunoscut.

26) Q Arrius. celebru printr'un ospăţ funebru dat după moartea tatălui său.

Damasippus

Să vedem, deci, care i-a fost intenţia, când a hotărît ca moştenitorii să-i sape pe mormânt averea ce le-o lăsă [27]) ?.

Stertinius

Cât a trăit, el a socotit sărăcia ca un mare păcat; de nimic nu s'a ferit mai mult decât de ea; de ar fi avut la moarte cu o leţcae mai puţin, ar fi crezut că-şi pierde din cinste. Virtute, nume, cinste, tot ce-i al omului şi tot ce-i al Domnului, atârnă de bani; bogatul e om cu vază, e drept, e viteaz.

Damasippus

Şi înţelept [28]) ?.

Stertinius

Negreşit, şi rege şi orice-o voi. Staberius credea, deci, că o să i se ia în nume de bine avuţia, ca şi cum şi-ar fi strâns'o prin mijloace cinstite.

Damasippus

E vre-o asemănare între dânsul şi grecul Aristipp [29]),

27) După unii şi aceste cuvinte sunt tot ale lui Stertinius, care se întreba singur după obiceiul filozofilor stoici.

28) După unii şi aceste cuvinte sunt tot ale lui Stertinius.

29) Aristipp, filozof din Cyrena. Punea fericirea în plăcere fără a o despărţi de virtute. Horaţiu îl opune lui Staberius, ca să-şi arate apoi propria-i filozofie, a căei de mijloc.

care a poruncit sclavilor să arunce sarcina de aur ce le ingreuia mersul? Cine-i mai nebun dintre dânşii [30])?

Stertinius

Nu poţi scoate nici o dovadă dintr'un exemplu ce desleagă o întrebare, înlocuind-o cu alta [31]). Cu toţii îi credem că nu-s în toată firea pe cei ce cumpără şi strâng chitare, deşi nu ştiu să cânte sau n'au nicio înclinare spre vreo artă; sau pânze de corabie, deşi nu pot suferi negustoria. Cu ce se deosebeşte însă de dânşii cel ce-şi ascunde banii, neştiind ce să facă cu ei, şi neîndrăznind să i atingă ca pe un lucru sfânt? Culcat lângă o movilă de grâu, unul o păzeşte mereu cu un ciomag; e stăpânul ei şi moare totuşi de foame, necutezând să ia un grăunte; sgârcenia îl face să se hrănească cu frunze amare. Are în pivniţi o mie—ce zic o mie: trei sute de mii! — de butoae de vin de Chios şi de Falern vechiu, şi bea totuşi oţet acru; mai mult decât atât, la 79 de ani se culcă pe paie, deşi-i putrezesc în cufăr covoarele şi saltelele, în prada moliilor şi a vermilor. Puţinora li se va părea, totuşi, nebun un astfel de om, pentru că cei mai mulţi, sunt atinşi de aceiaşi boală. Moşule hain cu zeii, strângi tu ca să aibă ce risipi pe băutură fiul sau libertul rămas moştenitor? ori ţi-e frică să nu duci tu însuţi lipsa? Cât de puţin ţi-ai micşora însă avutul în fiecare zi, de ţi-ai stropi varza cu un untdelemn mai bun, sau ţi-ai spăla cu el capul murdar şi nepieptănat! De

30) Şi acest pasagiu e după unii pus tot în gura lui Stertinius ca o întrebare ce şi-o face singur.

31) Logica stoică opreşte de a deslega o problemă prin prezentarea contrarului.

te mulţumeşti cu puţin, pentru ce înşeli, furi, şterpeleşti de pretutindeni? Eşti oare în toată firea? De te-ai pune să arunci cu pietre în trecători şi chiar în propriii tăi sclavi, cumpăraţi cu bănişorii tăi, toată lumea, băeţi şi fete, ţi-ar striga c'ai înebunit. De-ţi gâtui nevasta sau îţi otrăveşti mama, mai poţi fi tu oare sdravăn la minte? Pentru ce ai trece drept nebun, îmi răspunzi tu, când n'ai săvârşit omorul la Argos şi nici nu ţi-ai ucis mama cu sabia ca nebunul de Oreste [32]). Apoi îţi închipui tu că Oreste a înebunit numai după ce şi-a ucis mama şi n'a fost urmărit de furii înainte de a-şi fi implântat ascuţişul pumnalului în sânul mamei sale? Mai mult de cât atât: din clipa în care a fost privit ca nebun, n'a mai făcut nici o nebunie; n'a mai cutezat să lovească cu sabia nici pe Pilade, nici pe soru-sa Electra; s'a mulţumit doar să-i blesteme pe amândoi, numind-o pe Electra „Furie" şi pe Pilade cu toate ocările ce i-au venit mai iute pe limbă.

Sărac de tot aurul şi argintul, pe care l'a ascuns în lăzi, Opimius [33]) bea la sărbători vin de Vei [34]), dintr'un clondir de lut, iar în zilele de lucru poşircă; a căzut însă într'o zi într'un leşin aşa de adânc, încât moştenitorul lui a şi început să sburde vesel în jurul lăzii cu

---

32) Argumentul avarului e: paricidiul a dus la nebunie, dar asta la Argos, ţară de legende, în care Oreste a înebunit după ce şi-a ucis mama; şi-apoi el a ucis-o violent, cu sabia, nu delicat, cu otravă sau laţul. — Pasagiul e fireşte ironic.

33) O altă obiecţie a avarului: Oreste nu era nebun când a ucis ci după ce a ucis. Stertinius îi răspunde: dimpotrivă: Oreste era nebun înainte de a o ucide, căci pe urmă n'a mai făcut nicio crimă faţă de Electra şi Pilade

34) Necunoscut.

35) Vin mediocru.

bani şi al cheilor. Credinciosul şi iscusitul lui doctor l'a deşteptat, totuşi, astfel : vârsându-i pe o masă adusă sacii de bani, a poruncit unor oameni să-i numere. Sgârcitul a sărit atunci ars în sus, iar doctorul i-a spus : — „De nu-i păzeşti ţi-i suflă moştenitorul ! " — „Dar ce eu nu trăesc ? " — De ţii să trăeşti, deşteapta-te ! hai scoală !" — „Ce să fac ?" — „De nu-ţi hrăneşti pântecele cu o mâncare mai bună, o să-ţi sleiască puterea. Ce mai aştepţi ? Hai, iute, ia o ceşcuţă cu orez". — „Cât costă ?" — „Puţin" — „Cât anume ?" — „Opt aşi". — „Ce-mi pasă de-o să mor de boală sau de jaf şi de părăduire !".

Damasippus

Cine-i, aşa dar, înţelept [36]) ?

Stertinius

Cel ce nu-i nebun.

Damasippus

Şi ce e sgârcitul ?

Stertinius

De două ori nebun.

Damasippus

Şi de nu eşti sgârcit eşti înţelept ?

---

36) După aceiaşi interpreţi tot dialogul ce urmează e un falş dialog. Stertinius îşi pune întrebările singur şi îşi răspunde tot el.

Stertinius

Ba nici de cum.

Damasippus

Pentru ce, filozofule stoic?

Stertinius

O să te lămuresc. Un bolnav (presupune că-ţi vorbeşte Craterus[37]) nu sufere de stomac. — E sănătos deci şi se poate scula? — Nu, o să-ţi răspundă Craterus, căci sufere amarnic de rinichi sau de şale. Tot aşa cine nu-i nici mincinos, nici sgârcit jertfească un porc bunilor săi Lari! De-i însă ambiţios şi râvneşte la toate, apuce drumul Antecyrei[38]), căci nu-i nici o deosebire de-ţi arunci banii într'o prăpastie, sau de nu te foloseşti niciodată de ei.

Se spune că Servius Oppidius, bogătaş după cum îl socoteau oamenii din vremea lui, îşi împărţise la cei doi copii cele doua moşii de lângă Canusium. Chemându-i la căpătâiul patului, el le vorbise astfel cu limbă de moarte: „Cum te-am văzut, Aule, ducându-ţi în poala tunicii arşicele şi nucile ca să le dai sau să te joci cu ele; iar pe tine, Tiberiu, numărându-ţi-le şi ascunzându-le, îngrijorat, prin colţuri, mi-a fost teamă să nu vă apuce o nebunie deosebită: tu să nu calci pe urmele lui Nomentanus[39]) iar tu pe cele ale lui

37) Craterus, doctor celebru.
38) Localitate celebră prin elebor.
39) Necunoscut.
40) Risipitor celebru.

Cicuta [41]). De aceea, vă rog pe zeii Penaţi: feriţi-vă, tu să nu-ţi micşorezi, tu să nu-ţi măreşti bunul, pe care tatăl vostru l-a socotit îndestulător şi mai mult decât care natura nu cere nimic. Apoi ca să nu vă ispitească pofta gloriei, o să vă leg printr'un jurământ: cine din voi va ajunge edil sau pretor să nu mai poată „lăsa testament" [42]) şi să fie afurisit! Să-ţi iroseşti tu avutul, împărţind mazăre, bob, cafeluţă, [43]) pentruca să te foeşti prin mijlocul circului sau ca să ţi se ridice o statue, după ce te vei fi curăţat de moşiile şi de banii părinteşti? sau ca să stârneşti poate aplauzele, pe care le stârneşte Agrippa? [44]) Vulpe vicleană ce vrea să se asemene cu leul! — „Pentru ce, fiu al lui Atreu, nu îngădui ca Ajax să fie îngropat?" [45]).

Agamemnon

Pentru că sunt rege.

Stertinius

Bine. Atunci nu-mi rămâne mie omului de rând decât să mă închin.

Agamemnon

Şi apoi poruncile mele sunt drepte. De-i par cuiva

---

41) Cămătar.

42) Intestabil, om ce nu poate lăsa testament sau fi luat ca martor.

43) Distribuţii poporului în vederea alegerilor.

44) M. Vipsanius Agrippa, general vestit. Adică: crezi tu că o să ajungi prin politică celebru ca Agrippa?

45) Dialog închipuit cu Agamemnon.

nedrept, îi îngădui să spună fără teamă tot ce are de spus.

Stertinius

Să-ţi ajute zeii, o cel mai mare dintre regi, ca să-ţi aduci cu bine acasă flota, după ce vei fi cucerit Troia. Aşa dar, îmi dai voe să te întreb şi apoi să-ţi răspund?

Agamemnon

Intreabă.

Stertinius

Pentru ce Ajax, cel mai viteaz după Achile, putrezeşte pe câmp, cu toate că a scăpat de atâtea ori pe Greci?[46]) E pentru a fi pe placul lui Priam şi poporului său, ca să-l vadă neîngropat pe cel ce a împiedecat pe atâţia tineri Troeni de a fi îngropaţi în pământul patriei?.

Agamemnon

Smintitul ăsta a ucis o mie de oi, strigând că mă ucide pe mine şi pe strălucitul Ulise şi pe Menelau.

Stertintus

Tu însuţi, când în locul unei junci, ai dus la alta-

46) După moartea lui Achile, — Ulise şi Ajax şi-au disputat armele; fiind date lui Ulise, Ajax a înebunit; în nebunie el a ucis o turmă de oi, crezând că omoară pe Agamemnon, pe Menelau şi pe Ulise. Apoi s'a sinucis; ca să se răzbune. Agamemnon i-a refuzat onorurile înmormântării.

rul din Aulis [47]) pe iubita-ţi copilă, presărându-i pe cap orzul sărat, — erai oare în toată firea ? [48])

Agamemnon

Ce vrei să spui anume ?

Stertinius

Măcelărind cu sabia o turmă de oi, ce nebunie atât de mare a săvârşit Ajax? Nu s'a atins doar nici de soţie, nici de fiul său; i-a ocărît cum i-a venit pe Atrizi, dar nu s'a legat nici de Teucer [49]), nici chiar de Ulise.

Agamemnon

Pentru a-mi putea porni corăbiile de la ţărmul duşmănos, eu am făcut bine că i-am împăcat pe zei cu sânge.

Stertinius

Da, dar i-ai împăcat cu sângele tău, smintitule.

Agamemnon

Cu sânge de al meu, negreşit; eram însă în toată firea.

Stertinius

Cel ce, în orbirea patimii, îşi ia vedeniile drept lu-

47) Port în Beoţia.

48) Pentru a putea pleca flota greacă din Aulis, Agamemnon, şi-a jertfit fiica, pe Ifigenia, după indicaţia preotului Calcas.

49) Teucer, fratele vitreg al lui Ajax.

cruri aeve e privit ca smintit, fără să ţinem seamă de o face din adevărată sminteală sau din mânie.

Ajax e nebun pentru că a ucis nişte nevinovate oi; eşti tu oare în toată firea, când, cu bună ştiinţă, ai săvârşit o nelegiuire, pentru deşertăciunea unui zadarnic nume? [50]) crezi tu că o inimă plină de atâta trufie poate fi neprihănită? De ai scoate la plimbare, în lectică, o albă mioară; de a-i îmbrăca o ca pe o fetiţă; de i-ai da slujnice, juvaeruri; de-ai numi-o Rufa sau Pusilla; de ai soroci-o ca nevastă unui bărbat de seamă: pretorul ţi-ar ridica drepturile cetăţeneşti şi te-ar pune sub supravegherea rudelor în toată mintea. De-ţi jertfeşti fata în locul unei biete oi, eşti oare în toată firea? N-o să cutezi s'o spui! Sminteala este, deci cu atât mai mare cu cât e mai răufăcătoare; un criminal e un nebun furios: celui orbit de strălucirea zadarnică a gloriei, i-a luat minţile sângeroasa Bellonă [51]) cu bubuitul tunetului.

Să ne oprim acum şi la desfrâul lui Nomentanus; dreapta judecată ne dovedeşte că risipitorii nu-s în toată firea. De îndată ce a pus mâna pe o mie de talanţi [52]) din moştenire, el a şi dat poruncă să i se înfăţişeze, dimineaţă, acasă pescarul, negustorul de fructe, păsărarul, negustorul de parfumuri, toată pleava uliţei toscane [53]), cârnăţarul şi măscăricii, toată piaţa cu mahalaua Velabrului [54]). Şi ce s'a întâmplat? — Au sosit în păr; Un codoş a luat apoi cuvântul: —„Tot ce am eu şi tot ce au aceştia acasă e al tău; poţi să ni-o

50) Pentru a cuceri Troia.
51) Bellona, zeiţă italică a războiului.
52) Talantul preţuia vrea 6000 de lei.
53) Uliţa toscană, uliţa comercială a Romei.
54) Velabru, numele unui cartier între For şi Capitoliu.

ceri azi, mâne sau când vei voi„. Iată ce le-a răspuns tânărul nostru moştenitor: — „Tu dormi încălţat în zăpezile Lucaniei ca să pot avea eu la masă carne de mistreţ; tu înfrunţi furtunile mării ca să prinzi peşte; eu sunt un leneş nevrednic de o avere atât de mare; împărţiţi-o. Tu ia un milion de sesterţi; tu tot atât; tu de trei ori atât„.

Pentru a înghiţi dintr'odată un milion de sesterţi, fiul lui Esop [55]) a topit în oţet o minunată perlă desprinsă dela urechea Metellei [56]); întrucât ar fi fost oare mai cuminte de ar fi aruncat-o într'o apă repede sau într'un canal? Pe fiii lui Quintus Arrius [57]), o vestită pereche de fraţi şi adevăraţi gemeni în risipă, în nimicuri şi în stricăciune, obişnuiţi să manânce numai privighetori scumpe, — unde-i vom rândui? Ii vom însemna cu creta ca pe oamenii cuminţi sau cu cărbune [58])? De ţi-ai găsi o placere clădind căsuţe, înhămând şoareci la un cărucior, jucându-te de-a soţul şi nesoţ sau călărind pe o trestie lungă, deşi ţi-a crescut barba, ar însemna că nu eşti în toată firea. Când te vei convinge, în sfârşit, că-i şi mai copilăros să iubeşti; că nu-i nici o deosebire de te joci cu nisipul, cum făceai la trei ani sau de te plângi desperat de dragostea unei femei uşoare, — te întreb de nu ţi-ar rămâne atunci să faci ce a făcut odinioară Polemon [59])

---

55) Esop, actor celebru.

56) Caecilia Metella, femeia divorţată a lui P. Lentulus Spinther.

57) Despre Arrius a mai fost vorba în această satiră.

58) Bila albă achita; bila neagră condamna la Atena.

59) Polemon, un tânăr desfrânat din Atena, a intrat încununat cu roze în sala in care Xenocrat vorbia împotriva necumpătării. Convertindu-se, a urmat la direcţia Academiei şi a murit la 270 a. Chr.

când s'a convertit? Iţi vei lepăda tu semnele boalei, panglicile de la picioare, perniţele de pus coatele, cravatele, cum şi-a smuls el, beat încă, cununile dela gât numai la dojana unui filozof nemâncat?

De-i dai unui copil îmbumfat fructe, el le respinge — „Ia puiule!„ - Nu vrea; de nu-i dai, vrea. Intrucât se poartă altfel îndrăgostitul dat afară, când stă pe gânduri de trebuie să se întoarcă sau nu într'o casă, în care s'ar fi întors de nu l-ar fi chemat? Iată-l încremenit în prag! [60]) — „Să nu mă întorc acum când m'a chemat chiar ea? Ori poate a venit vremea să pun odată capăt suferinţilor? M'a dat afară şi acum mă chiamă: să mă întorc? Nu! chiar de m'ar ruga".

Iată ce-i spune sclavul mai cuminte decât dânsul: — „ Stăpâne, în lucrurile ce nu cunosc măsura şi norma, nu trebue să te ţii de măsură şi normă. Aşa-s vârtejurile dragostei: azi război, mâne pace; se schimba ca furtuna şi merg la întâmplare; de ai voi să le statorniceşti, n'ai reuşi mai mult decât de ai voi să înnebuneşti cu măsură şi rânduială".

Când te bucuri ca ai ajuns tavanul cu sâmburii scoşi din merele Picenului [61]), eşti în toată firea? Când gângăveşti cuvinte de dragoste din gura ţi fără dinţi, crezi că eşti mai cuminte decât cel ce-şi clădeşte căsuţe de nisip? Unde mai pui că dintr'o astfel de dragoste poate ieşi vărsare de sânge şi sabia poate aţâţa focul. Când, de pildă, nu de mult, Marius a ucis pe Hellas şi s'a aruncat apoi în Tibru, mai era el oare

60) Pasagiul e luat dintr'o scenă a Eunucului lui Terenţiu.

61) Romanii aruncau sâmburii în tavan; de-l ajungeau, credeau că sunt iubiţi.

în toată firea ? sau numind, ca de obiceiu, lucrurile cu vorbe deosebite, ce au de fapt acelaş înţeles, o să-l ierţi de vina nebuniei, osândindu-l numai pentru omor ?[62]).

Era odată un bătrân libert, care, dimineaţa, pe nemâncate, dar după ce-şi spăla mânele[63]), alerga pe la răspântii,[64]) rugându-se : „Zeilor, făceţi-mă nemuritor, atâta doar vă cer, atâta doar vă cer ! Vă e atât de uşor !“ Incolo, era teafăr şi la urechi şi la ochi ; în ceiace-i priveşte însă mintea, cred că stăpânul nu l-ar fi putut vinde decât doar de ar fi voit să aibă procese de pe urma lui[65]).

Şi pe felul acesta de oameni, Chrisipp îl vâră în tagma numeroasă a lui Menenius[66]).

„Jupiter, tu care dai dar şi alini durerile cele mari, se ruga mama unui copil ce zăcea de cinci luni, de-mi scapă copilul de friguri, în dimineaţa zilei ce ne vei rândui să postim[67]), o să-l vâr gol în Tibru“. Dacă întâmplarea sau doctorul scapă copilul de primejdie, nebuna-i de mamă o să-l ucidă, ţinându-l pe ţărmul îngheţat ori o să-i dea din nou frigurile. Ce boală i-a turburat oare minţile ? Teama de Zei !

Damasippus

Iată ce arme mi-a dat, prieteneşte, Stertinius, acest

---

62) Fapta lui Marius e deci şi o crimă şi o nebunie ; nu e nici o distincţie între crimă şi nebunie, — pe care o fac unii.

63) Inainte de a te ruga, trebuia să te speli pe mâni.

64) La răspântii erau mici capele ale zeilor Lari.

65) Cel ce vindea un sclav trebuia să-i declare cusururile, alminteri putea fi dat în judecată.

66) Un nebun necunoscut.

67) Romanii nu posteau de cât în caz de nenoroc're.

al optulea înţelept [68]), ca să mă pot apăra de m'ar ocărî cineva. Cui mi-o spune nebun, o să-i spun şi eu la fel; învaţe să se uite la spate ca să vadă ce-i spânzură, fără să ştie [69]).

Horaţiu

Acum după ce ţi-ai pierdut averea, filozofule stoic, dea Domnul să-ţi meargă negustoria mai bine! De vreme ce nu-i numai un fel de nebunie, de ce nebunie anume crezi tu că pătimesc? Eu mă cred ţeafăr.

Damasippus

Când Agave [70]) ducea în mâini capul tăiat al nenorocitului ei fiu, socoţi tu că se credea nebună?

Horaţiu

Recunosc că's nebun, — mă închin în faţa adevărului, — şi încă nebun de legat! Spune-mi însă de ce anume nebunie mă socoţi tu atins?

Damasippus

Ascultă: mai întâi te-ai pus pe clădit şi prin asta te iei după cei mari, deşi nu eşti decât de-o şchiopă din creştet până'n tălpi [71]); mai râzi încă de mersul

---

68) Înţelepţii erau 7.

69) Coada, pe care o atârnau copiii trecătorilor.

70) Agave mama. lui Penteu. regele Tebei, ce se opunea cultului lui Bacus. Zeul se răzbună inspirând Agavei şi surorilor ei un delir, în timpul căruia uciseră pe Penteu fără să-şi dea seama de ce fac.

71) Se ştie că Horaţiu era mic de stat.

lui Turbo [72]) când, înarmat, păşeşte mai ţanţoş decât i-o îngădue statura; întrucât eşti mai puţin de râs decât dânsul? Se cuvine apoi să-l imiţi pe Mecena în tot ce face, deşi nu-i sameni în nimic şi eşti cu atât mai prejos decât dânsul? Odată, în lipsa broaştei, copita unui viţel i-a strivit brotăceii; scăpând, unul dintre ei fugi să-i povestească mă-sei cum o năprasnică fiară îi strivise pe fraţii săi. Ea îl întrebă: — „Cât era de mare? Era aşa de mare?" Şi se umflă. — „De două ori mai mare". — „Atunci, aşa?" Şi se umflă din ce în ce mai mult. – „Nu, de-ai plesni tot n'ai ajunge-o". Iată ţi un portret destul de asemănător. Ce să mai vorbesc şi de versuri, adică de ce să mai torn untdelemn peste foc? De-a făcut un om cuminte versuri, atunci eşti şi tu om cuminte. Şi nici nu mai pomenesc de firea ta pornită.

Horaţiu

Ajunge, ajunge!

Damasippus

De felul tău de viaţă mai presus de mijloacele tale.

Horaţiu

Vezi-ţi de treabă! Cruţă, smintitule, pe unul mai puţin smintit de cât tine.

72) Un gladiator.

Satira IV.

N'avem nici o dată cronologică în privința acestei satire îndreptate împotriva celor ce se preocupau de chestiuni culinare.

Horațiu

De unde și încotro, Catius?

Catius

N'am timp; mă grăbesc să-mi întipăresc în minte niște învățături noi, mai înalte decât învățăturile lui Pitagora, Socrate și ale învățatului Platon.

Horațiu

Imi recunosc greșala: te-am întrerupt într'un moment nepotrivit: fii bun, te rog, de mă iartă. De ai pierdut vreo idee, în curând o să-ți vie în gând, fie de la sine, fie cu ajutorul artei[1]): în amândouă ești tare.

Catius

Mă trudeam tocmai să găsesc mijlocul de a nu uită nimic, — căci sunt lucruri subtile, tălmăcite într'o limbă subtilă.

---

1) E vorba de arta mnemotecnicei.

Horaţiu

Spune-mi numele filozofului şi de-i roman sau străin.

Catius

Iţi voi expune învăţăturile din memorie; nu-ţi voi destăinui însă numele filozofului. Nu uita să dai la masă ouă de formă lungueaţă, mai gustoase şi mai albe decât cele rotunzi; fiind mai vârtoase, ele cuprind o seminţă bărbătească. Varza crescută în pământ uscat e mai plăcută decât cea din grădinile noastre; nimic mai searbăd decât zarzavaturile dintr'o grădină prea des udată. De-ţi cade fără veste un oaspe, pe'nserate, ca să nu-şi rupă dinţii în găina bătrână, vâr'o de vie în Falern [2]) amestecat cu apă; astfel o să se frăgezească. Ciupercile de câmp sunt mai bune; rău face cine se încrede în celelalte. Numai atunci o să treci vara cu bine, când o să mănânci după masă agude negre, culese din copac înainte de a se lăsa căldurile. Aufidius [3]) îşi amesteca Falernul lui tare cu miere. Greşiă: în stomacul gol nu trebue să vâri decât o băutură dulce; stropeşte-ţi-l mai bine cu mied.

De 'ţi mistue greu stomacul, scoica şi stridiile obişnuite o să ţi-l descue, precum şi măcrişul: nu uita însă vinul alb de Cos. Scoicile se umplu la lună nouă; nu's însă bune în orice mare. Stridia din lacul Lucrin [4]) e mai gustoasă decât melcul de la Baiae; stridiile vin

2) Vinul cunoscut.
3) Poate M. Aufidius Lurco.
4) Lac din Campania.

din lacul Circei [5]) ; aricii de mare dela Misenum ; plăcutul Tarent se mândreşte cu scoicile lui larg deschise.

Să nu-şi închipue nimeni că se pricepe în arta mâncării de n'a studiat mai întâi ştiinţa gingaşă a gustului. N'ajunge să cumperi din piaţă peştii cei mai scumpi, de nu ştii care, anume, trebue gătiţi cu sos, şi care, prăjiţi, ca să deschidă din nou pofta oaspelui sătul. De nu te mulţumeşti cu o carne searbădă, întinde pe talerele rotunde un mistreţ din Umbria, hrănit cu ghinda ; mistreţul din Laurent [6]), îngrăşat cu alge şi trestie, e rău. Caprioarele din vii nu-s totdeauna gustoase ; din iepurile plodos, cunoscătorul va alege umărul. Cercetarea firii şi vârstei peştilor şi a păsărilor e o ştiinţa, cu care nimeni nu s'a îndeletnicit înaintea mea. Talentul unora se mărgineşte la născocirea unei prăjituri noi. N'ajunge să te osteneşti numai cu atâta lucru ; e ca şi cum te-ai îngriji ca vinurile să fie bune, fără sa-ţi pese de undelemnul cu care-ţi vei stropi peştele. Lasă afară, pe timp frumos, vinul de Massicum ; de-i gros, aerul nopţii o să-l subţieze şi o sa-i risipească mirosul ce strică nervilor ; trecut însă printr'o strecurătoare de in, îşi pierde aroma. Cunoscătorul ce amestecă vinul de Sorrento [7]) cu drojdie de Falern, îl limpezeşte bine cu un ou de porumbiţă ; căzând la fund, gălbenuşul ia cu sine toate necurăţeniile. Racii de mare prăjiţi şi melcii africani înviorează pe cel amorţit de băutură, caci laptuca pluteşte pe deasupra stomacului aţâţat de vin ; şunca şi, mai ales, creerii îl

5) Circe, promontoriu din Campania.
6) Oraş din Laţiu
7) Vin uşor.

întremează; îi sunt însă şi mai bine venite mâncărurile fumegânde din cârciumile murdare.

E bine să cunoşti prepararea a două sosuri. Sosul simplu e făcut din untdelemn de măsline dulci, pe care trebue să-l amesteci cu vin gros şi saramură de peşte, dar numai din acea ce a umplut cu mirosu-i un vas din Bizanţ [8]). După ce totul a fost fiert, cu ierburi dumicate, şi a fost lăsat să se aşeze, îl presari cu şofran de pe muntele Corycus [9]) şi-l stropeşti cu untdelemn stors din teascurile Venafrului [10]). Fructele din Picenum sunt mai gustoase decât cele ale Tiburului; aceste sunt însă mai frumoase. Strugurii [11]) „venuculi" se păstreaza bine în oale de lut; strugurii albani se păstrează mai bine afumaţi. Eu, cel dintâi, am servit fiecărui mosafir în farfurioare curate, struguri de Alba cu mere, drojdie şi saramură, piper alb amestecat cu sare neagră.

E o nebunie să dai trei mii de sesterţi la piaţă pentru a îngrămădi, pe o farfurie strâmtă, peşti cărora le place să se simtă în larg. Te cuprinde scârba, când vezi cum, lingând vreo bucată furată, sclavul apucă paharul cu degetele soioase sau când murdăria s'a aşezat pe fundul unui vas vechiu.

Sunt oare atât de scumpe măturile, cârpele, tărâţa de lemn? Mai mare ruşine să nu le ai! Doar n'ai să-ţi curăţi mozaicul cu o mătură murdară şi n'ai să-ţi acoperi pernele nespălate cu covoare tiriene! cu cât cer mai puţină osteneală şi cheltuială, cu atât lipsa

8) La Byzanţ, se prindeau thonii şi se prepara saramura.
9) Corycus din Cilicia.
10) Venafru, munte din Campania.
11) O specie de struguri.

lor e mai supărătoare decât de ţi-ar lipsi ceia ce poţi găsi numai la mesele bogate!

Horaţiu

Învăţatule Catius, pe prietenia noastră şi pe zei, te rog adu-ţi aminte să mă iei şi pe mine, ori unde ar fi, ca să aud pe acest filozof: deşi-i reproduci întocmai învăţăturile, nu-i eşti decât un tălmaciu; nu-mi poţi fi deci tot atât de folositor ca dânsul. Mai pune înfaţişarea şi ţinuta; — tu, ce-i dreptul, nu le preţueşti, deoarece ai avut norocul să-l vezi; eu ard însa de dorinţa să mă apropii de acest izvor ascuns şi să sorb învăţătura vieţii fericite.

Satira V

La convorbirea dintre Ulise şi profetul Tiresias, povestită de Homer (Odisea XI) *Horaţiu adauge şi acest episod satiric. Data satirei e după 30 a. Chr.*

Ulise

După ce mi-ai răspuns la celelalte întrebări, mai răspunde-mi, Teresias, la ceva: prin ce artă şi prin ce mijloace aş putea să-mi refac averea-mi pierdută ? De ce râzi ?

Tiresias

Nu ţi-ajunge, vicleanule, că te reîntorci în Itaca şi ai să-ţi revezi penaţii părinteşti ?

Ulise

O, tu, ce n'ai minţit niciodată pe nimeni, vezi cât de gol şi de sărac mă întorc, aşa cum mi-ai prezis; acasă, peţitorii nu mi-au cruţat nici pivniţile, nici turmele [1]). Fără avere, naşterea şi virtutea nu fac nici doi bani.

---

1) Lucruri cunoscute din Odiseia. E vorba de peţitorii Penelopei.

Tiresias

De vreme ce-mi mărturiseşti fără ocol că te îngrozeşti de sărăcie, află prin ce mijloace te-ai putea îmbogăţi. De primeşti în dar un sturz sau altă pasăre, să-ţi sboare darul la casa în care o mare avere se află în mâinile unui stăpân bătrân: poamele dulci şi toate trufandalele grădinii să le guste, înaintea Larilor, acest bătrân mai venerabil decât Larii. De şi-ar fi călcat jurământul, de ar fi de neam prost, pătat de sângele fratelui său, fost sclav scăpat, — să nu te fereşti, de ţi-o cere, să-l întovărăşeşti, ţinându-te în urma lui.

Ulise

Cum o să merg alături cu un nemernic ca Dama [2])! Altfel m'am purtat eu la Troia! Acolo m'am luat în totdeauna la întrecere cu cei mai viteji.

Tiresias

Bine. O să rămâi atunci sărac.

Ulise

Voi porunci inimii să rabde bărbăteşte [3]); odinioară am îndurat lucruri şi mai grele. Nu conteni deci, profete, sa-mi arăţi cum să-mi adun averi şi grămezi de bani!

Tiresias

Ţi-am spus şi-ţi mai spun: caută să vânezi de pre-

2) Nume de sclav sau de libert.
3) Adică Ulise se resemnează să liguşească pe cei bogaţi.

tutindeni testamentele bătrânilor. De-ţi scapă din cursă vreunul, viclean, după ce a muşcat din nadă, nu-ţi pierde nădejdea; de te-ai păcălit, nu te lăsa de meserie. De se judecă în for o pricină, mare sau mică, ia apărarea bogatului fără copii, chiar de ar îndrăzni să tragă la judecată pe un om cinstit; de-i însurat şi cu copii, nu-ţi pese de cel ce are de parte-i numele nepătat şi dreptatea. „Quintus sau Publius, spune-i tu (căci îi gâdeli urechile ei, de-i spui pe nume), virtutea ta mi te-a făcut prieten; cunosc chichiţele legii şi pot să-ţi apăr procesul. Mai iute mi-ar scoate cineva ochii decât să-l las să-şi râdă de tine şi să te păgubească de un capăt de aţă; o să am eu grije să nu pierzi nimic, nici să nu te ia nimeni în batjocură". Indeamnă-l să se ducă acasă şi să-şi caute de preţioasa lui sănătate; fă-te omul lui de încredere, stăruie şi rabdă, fie că „tăcutele statui crapă de arşiţa lunei lui Cuptor", fie că burtosul, ghiftuit de cârnaţi, Furius, „scuipă cu albă zăpadă Alpii îngheţaţi" [4]). Uită-te, vor spune cu toţii, lovindu-şi vecinul cu cotul, cât e de răbdător, de harnic şi de stăruitor ca să-şi apere prietenii! Peştele se grămădeşte şi eleştaele se umplu.

Un altul, cu un copil bolnav, se răsfaţă în mijlocul unei mari averi; ca să nu-i trezeşti nici o bănuială, vâră-i-te cu încetul pe sub piele, în nădejdea că o să te lase ca al doilea moştenitor; dacă soarta trimete copilul pe lumea cealaltă, o să-i iei atunci locul rămas liber. De-ţi întinde cineva testamentul ca să-l citeşti, nu uita să-l refuzi: depărtează totuşi tăbliţele, în aşa chip, ca să zăreşti cu coada ochiului ce se cuprinde

---

4) Parodii a două pasagii ridicule din poetul Furius.

în rândul al doilea al paginii întâi. Află dintr'o ochire de eşti singurul moştenitor sau de mai sunt şi alţii. Se întâmplă, ce-i dreptul, ca un slujbaş de poliţie, ajuns acum grefier, să păcălească pe corb, făcându-l să-şi deschidă pliscul [5]); Coranus râde atunci pe socoteala lui Nasica, ce umblă după testamente [6]),

Ulise

Aiurezi [7])? Ori îţi baţi joc de mine dinadins, vorbindu-mi în pilde neînţelese?

Tiresias

Fiu al lui Laerte, orice-ţi voi spune se va împlini... sau nu! Marele Apolon mi-a dat darul prevestirii.

Ulise

Bine; spune-mi, totuşi, de se poate, ce-i cu povestea asta?

Tiresias

In vremea când o tânară odraslă a străvechiului neam al lui Enea va îngrozi pe Parţi şi va stăpâni peste mare şi uscat [8]); — ca să nu-şi plătească datoriile, Nasica îşi va mărita lungana-i de fată după Co-

5) Aluzie la Fabula „Vulpea şi corbul".

6) Coranus e ginerile lui Nasica. Deşi mai bătrân decât socrul său, Nasica i-a dat fata ca să scape de plata banilor ce-i datora. Lucrul s'a petrecut pe timpul lui August.

7) Eşti în delirul profeţiei?

8) E vorba de Octavian August.

ranus. Iată acum ce o să facă ginerele: o să-i întindă socrului său testamentul, rugându-l să-l citească; după multă codire, el o să-l citească în tăcere şi o să vadă că nu i-a lăsat nimic, lui şi alor săi, decât doar ochii ca să plângă. Iţi mai dau apoi un sfat: de vezi ca o femee vicleană sau un libert duc de nas un bătrân zaharisit, intră şi tu în horă cu dânşii; laudă-i ca să te laude şi ei în lipsă.

Eram bătrân, când s'a întâmplat ce-ţi voi povesti: o sgripţuroaică de babă din Teba a lăsat prin testament ca să fie astfel purtată la rug: moştenitorul să-i ducă pe umerii goi cadavrul înăclăit în untdelemn; trăgea nădejde baba să-i scape cel puţin moartă din mâni, caci, vie, n'o slăbise de loc!

Fii deci prevăzător, nu te da îndărăt dela lucru, dar nici nu te îmbulzi peste măsură. Bătrânii ursuzi nu se împacă cu flecării, dar nici să nu taci tot timpul. Fii ca Davus din comedie: cu capul plecat, sfios, fă-ţi loc, ploconindu-te. De se ridică vânt, îndeamnă-l să ia seama, să-şi acopere nepreţuitul lui cap; deschide-ţi drum prin mulţime cu umerii; de-i vorbăreţ, apleacă-ţi urechea; de se îngâmfă când îl lauzi, nu-l slăbi, până ce te-o ruga, cu mânile la cer: „Ajunge!"; umflă burduful cu vorbe sforăitoare. Când te va scăpa de lunga-ţi robie şi grijă, şi-l vei auzi cu urechile tale, zicându-ţi: „Ulise e moştenitorul unei pătrimi de avere", izbucneşte din când în când: „Vai, am pierdut pentru totdeauna pe dragul meu Dama! Unde o să-mi mai găsesc un prieten bun şi credincios ca dânsul?" — şi, de poţi, varsă şi câteva lacrimi, ca să-ţi acoperi obrazul ce-ţi dă în vileag bucuria. Ridică-i, fără sgârcenie, mormântul lăsat pe seamă-ţi; vecinii să laude înmormântarea frumoasă. Dacă unul din ceilalţi

moştenitori e bătrân şi tuşeşte amarnic, spune-i ca de vrea să-ţi cumpere o moşie sau o casă din partea ta de moştenire, ai fi bucuros să i le dai pe un preţ de nimic.

Cruda Proserpina mă smulge însă: noroc şi sănătate ? [9])

---

9) Scena se petrece în infern, — unde stăpânia Proserpina.

Satira VI

Data satirei e între 31—30 a Chr.

Atât şi doream: un petec de moşie, o grădină, prin apropiere de casă un izvor cu apă proaspătă şi, pe deasupra, o pădurice. Mai darnici, zeii mi-au dat şi mai mult [1]). Le mulţumesc. Nu mai doresc nimic, fiu al Maei [2]), decât ca să-ţi statorniceşti pentru totdeauna darurile. De nu mi-am sporit averea prin mijloace neîngăduite şi de n'o voi ştirbi prin risipă şi lene; de nu-ţi cer prosteşte în rugăciunile mele: „o de-aşi pune mâna şi pe colţişorul ce-mi ştirbeşte acum moşioara!" sau: „de aşi găsi şi eu o oală cu bani ca plugarul care, dând peste o comoară, şi, îmbogăţindu-se cu ajutorul lui Hercule [3]), şi-a cumpărat ţarina, pe care o lucrase înainte cu plată"; de-s mulţumit cu ce am, te mai rog doar atât: fă să mi se îngraşe turma şi toate celelalte, afară de mine; fii, ca de obiceiu, ocrotitorul meu cel mai statornic [4]).

Departe de Roma, în munţi şi în cetăţuia mea, ce aş putea să cânt mai întâi în satirele şi în prozaicele-mi

---

1) Moşioara pe care i-a dat-o, Mecena, în ţara sabină.
2) Mercur, zeul câştigului.
3) Hercule era zeul comorilor.
4) Tot Mercur a scăpat pe Horaţiu şi la Philippi.

stihuri? Aici [5]) nu mă roade nici ambiţia, nici Crivăţul de plumb, nici primejdioasa toamnă, vameşul năprasnicei Libitine [6]).

Părinte al dimineţii [7]), ori, de ţi-i mai drag, Janus, pe tine te invocă, după rânduială cerească, oamenii, când îşi încep treburile vieţii, — cu tine îmi voi începe şi eu, deci, cântecul. La Roma, mă smulgi ca chezaş [8]): — „Hai, grăbeşte-te să nu-ţi ia altul înainte la datorie.“ Şi fie că vântul svântă pământul, fie că iarna micşorează ziua viscoloasă, trebuie să mă duc. Şi după ce, limpede şi desluşit, mi-am luat îndatoriri ce ar putea să mă păgubească [9]), mai trebue să mă lupt şi cu mulţimea, ocărându-i pe cei ce nu se mişcă din loc. „Ce vrai, smintitule? ce faci?“ — mă dojeneşte unul cu vorbe mânioase: „ce, o să ne împingi pe toţi din calea ta, fiindcă te duci la Mecena, cu gândul numai la dânsul?“ Mărturisesc că vorbele acestea îmi merg drept la inimă [10]). Abia am ajuns însă pe negrul Esquilin [11]), şi sute de treburi, toate ale altora, mă zoresc din toate părţile: „Roscius te roagă să-i dai o mână de ajutor la Puteal [12]), mâine dimi-

---

5) La ţară, unde se află acum Horaţiu şi unde, departe de grijile Romei, se poate ocupa cu poezia.

6) Zeiţa morţii.

7) Janus e zeul dimineţii şi al oricărui început.

8) Trebue să meargă la tribunal ca să garanteze pentru vreun prieten.

9) Dacă cel, pentru care a garantat, nu-şi îndeplineşte obligaţiunile.

10) Îi face plăcere să se ştie de prietenia lui cu Mecena.

11) Pe Esquilin era palatul lui Mecena; înainte fusese aici un cimitir; de aici epitetul de „negru“.

12) O parte a forului, unde era tribunalul pretorului.

neaţă înainte de opt", — „Grefierii te roagă, Quintus [13]) să nu uiţi să mai treci azi odată pe la dânşii, pentru o chestiune de interes obştesc, însemnată şi nouă".— „Ai grije ca Mecena să iscălească această petiţie", De-i răspund : — „O să încerc", omul stărue: — „Ajunge să vrei şi se face".

Se vor împlini în curând opt ani de când Mecena m'a primit în rândul prietenilor săi, nu de alta decât doar ca să mă ia tovarăş în trăsură pentru a-mi spune pe drum nimicuri de astea: „ Câte ceasuri sunt ? Tracul Gallina e oare tot atât de tare ca şi Syrus ? [14]) De nu te păzeşti, frigul dimineţii începe să te pişte" — şi alte taine la fel ce se pot încredinţa oricui. Pisma creşte, în timpul acesta, ceas cu ceas şi zi cu zi. De am fost la teatru cu Mecena sau de am bătut mingea cu el în câmpul lui Marte, toţi spun : „ce răsfăţat e de noroc!"

Când vreo ştire rea se răspândeşte din for până'n mahalale, toţi cei ce mă întâlnesc mă întreabă: — „Ştii de sigur — că eşti doar în tainele zeilor! ce ai mai auzit de Daci?" [16]) — „Eu ? nimic." — „Mereu o să-ţi râzi de noi?" „Să mă bată Dumnezeu de ştiu ceva!" — „Pământurile făgăduite soldaţilor, o să le dea oare Impăratul în Sicilia sau în Italia ?" [17]). De le spun că nu ştiu nimic ei se minunează ca de

13) Quintus e însuşi Horaţiu.
14) Horaţiu făcuse parte odinioară din corporaţia grefierilor.
15) Doi gladiatori.
16) Era teama de invazia Dacilor.
17) E vorba de pământurile făgăduite veteranilor războaelor civile.

un om fără pereche, cu strajă la gură. Iată cum nefericitul de mine, îmi pierd zilele, nu fără a suspina:

— „O moşioară [18]), când te voi mai revedea! când voi mai putea gusta dulcea uitare a acestei vieţi neliniştite, luându-mă cu bucoavnele strămbunilor, cu somnul sau lenevindu-mă ceasuri întregi? Când voi avea pe masă bobul, înrudit cu Pitagora, [19]) şi alte legume unse cu slănină? O nopţi şi ospeţe vrednice de zei! Eu şi cu prietenii mei şedem la masă înaintea căminului meu: sclavii sburdalnici se mulţumesc cu rămăşiţele mesei. Uitând de nesocotitele legiuiri ale ospăţului [20]) fiecare goleşte, după pofta inimii, pahare mai mari sau mai mici, băutorii cu cana, ceilalţi cu paharele. Sfătuim apoi, nu despre conacul sau casa altora, nici despre felul cum dănţueşte Lepos [21]), ci despre ceia ce ne priveşte mai de aproape şi ar fi rău să nu ştim; de stă fericirea în bani sau în virtute? de ne îndeamnă la prietenie inima sau interesul? ce-i binele? în ce stă fericirea cea mai mare?

In mijlocul acestor voroave, vecinul Cervius ne povesteşte istorii bătrâneşti, potrivite cu împrejurările. De laudă cineva, de pildă, averea lui Arellius, fără să ştie câtă nelinişte îi pricinueşte, el şi începe:—„Se spune că un şoarece dela ţară a primit într'o zi ca oaspe în vizuina-i săracă pe un şoarece de la oraş: un vechiu oaspe pe un vechiu prieten! Neîndurat cu

18) Moşioara din ţara Sabină.

19) Adepţii lui Pitagora se hrăneau cu vegetale, cu excepţia bobului, în care credeau că se poate încorpora un suflet de om.

20) La ospeţe se alegea un „rege", care impunea fiecăruia cât anume să bea.

21) Un dansator favorit al lui August.

el însuşi, şi cruţător cu cele agonisite, el îşi deschise totuşi baerele inimii ca să-şi cinstească oaspele.

Ce să vă mai spun? Nu-şi cruţă nici năutul strâns, nici seminţele lungueţe de ovăs; îi aduse chiar, în bot, boabe uscate de struguri şi câteva fărâme roase dintr'o bucată de slănină; se silia astfel să birue prin felurimea mâncărilor lipsa de poftă a şoarecelui de oraş, care de abia-i atingea bucatele; culcat în pae proaspete, şoarecele de ţară ronţăia în timpul acesta grâu şi neghină, lăsând bunătăţile celuilalt. Intr'un târziu şoarecele de oraş grăi:

„Ce plăcere găseşti tu, prietene, să trăeşti ca vai de tine pe creasta acestei păduri stâncoase? Nu te-ai simţi mai bine printre oameni şi la oraş de cât în nişte păduri sălbatice? Vino cu mine, crede-mă; tot ce e pe pământ e sortit morţii; mare ori mic, nimeni nu scapă de obştescul sfârşit; de aceia, fătul meu, cât mai e cu putinţă, trăeşte fericit în sânul plăcerii; trăeşte, amintindu-ţi cât e de scurtă viaţa".

Cuvintele lui mişcară pe şoarecele de câmp; dintr'o săritură, ieşi din vizuină. Plecară, astfel, împreună la drum, cu gândul să se strecoare în timpul nopţii pe sub zidurile oraşului. Se făcuse miezul nopţii, când intrară într'o casă bogată. Cuverturi roşii, vopsite cu cărmâz, străluceau pe paturi de fildeş; rămăşiţele unui ospăţ bogat din ajun se îngrămădeau, nu departe, în nişte coşuri puse unele peste altele. După ce-şi aşeză oaspele pe o pătură de purpură, şoarecele de oraş şi începu să alerge încoace şi încolo, aducându-i mâncăruri şi, ca robii rânduiţi cu această slujbă, i le gusta el mai întâi. Tolănit, şoarecele de câmp se bucura

că-şi schimbase soarta şi se arătă musafir vesel în mijlocul belşugului; un groasnic sgomot de uşă îi făcu însă să sară deodată din pat. Speriaţi, începură să alerge prin toată odaia, mai morţi de spaimă, când casa întreagă se umplu de lătrăturile unor moloşi [23]). „N'am nevoe de o astfel de viaţă, spuse atunci şoarecele de câmp, rămâi cu bine! Trăind la adăpost în pădurea şi vizuina mea, o să mă mulţumesc şi cu sărăcăcioasa-mi linte".

---

23) Specie de câini mari.

24) Fabulă din Babrius; în franţuzeşte a scris-o la Fontaine: *Le rat de ville et le rat des champs.*

Satira VII

Nici o indicaţie cronologică

Davus

De mult te ascult şi doresc să-ţi spun câteva cuvinte; mi-e teamă însă, de oarece-s sclav.

Horaţiu

Tu eşti Davus?

Davus

Da, eu sunt Davus, sclavul prieten al stăpânului şi cel puţin atât de harnic încât să merite să-i dărueşti viaţa.

Horaţiu

Hai, ia-ţi libertatea, pe care v'au îngăduit-o strămoşii în luna lui Decembrie![1]) Vorbeşte!

Davus

Bălăcindu-se în viţiu, unii şi-l pun ca ţintă; cei mai

1) In Decembrie erau Saturnalele, la care sclavii erau priviţi cu drepturi egale.

mulţi şovăesc însă: când caută binele, când se lasă ademeniţi de rău. Adesea cu trei inele pe mâna stângă, Priscus [2]) nu mai purta uneori niciunul. Schimbăcios din fire, el îşi schimba toga la fiece ceas; părăsind un palat măreţ, se înfunda de odată într'o cocioabă, de unde s'ar fi ruşinat să iasă un libert mai curăţel; azi trăia ca un destrăbălat la Roma, mâine ducea viaţa de filozof la Atena; toţi Vertumnii [3]) de pe lume îl prigoniseră la naştere. După ce o podagră binemeritată i-a înţepenit încheieturile, măscăriciul Volanerius [4]) şi-a pus un om cu ziua ca să-i strângă [5]) şi să-i aşeze zarurile în corn. Cu cât stăruia în viţiul lui, cu atât se simţia mai puţin nefericit; eu nu-l cred însă mai de plâns decât cel ce acum strânge hăţurile, acum le lasă slobode.

Horaţiu

N'o să-mi spui odată, spânzuratule, pe cine privesc, obrăzniciile astea?

Davus

Te privesc pe tine.

Horaţiu

Cum aşa, blestematule?

2) Necunoscut.

3) Vertumnus, zeul ce prezidează la orice schimbare şi mai ales, a anotimpurilor.

4) Necunoscut.

5) De pe masa de joc.

Davus

Lauzi felul de viaţă a strămoşilor şi, totuşi, de ar voi vreun zeu să te strămute pe neaşteptate în acele vremuri, n'ai primi-o, fie că nu crezi în morala, pe care o lauzi, fie că n'ai tăria s'o aperi; rămâi, astfel, înfundat în noroiul, din care în zadar doreşti să te smulgi. La Roma, tânjeşti după viaţa de ţară; la ţară, schimbându-te, ridici în slava cerului oraşul ce-ţi lipseşte. De nu eşti nicăeri poftit la masă, tu-ţi lauzi masa cu legume de acasă, spui că eşti fericit şi-ţi place să nu fii silit să mergi pe la chefuri, — ca şi cum nu te-ai duce nicăeri decât legat fedeleş. Să te poftească numai Mecena, târziu, pe înserate: — „Ei, nu-mi aduceţi mai iute lanterna [6])? Nu mă aude nimeni?", ţipi tu de-ţi ia auzul şi te duci.

După ce te-au acoperit cu ocări, pe care nici nu le pot spune, Mulvius şi măscăricii lui se întorc acasă [7]). — „Bine, ar fi putut spune el, eu recunosc că sunt robul pântecelui; îmi ridic nasul la mirosul de bucate, sunt slab de înger, trândav şi, chiar şi mai mult, nu mă scoţi din cârciume. Şi tu eşti însă ca mine şi poate şi mai rău; atunci de ce să mă tot mustri, ca şi cum ai fi mai de ispravă, şi de ce să-ţi acoperi păcatele sub vorbe frumoase?" Şi de ţi-oi dovedi că eşti şi mai nebun decât mine, cu toate că m'ai cumpărat cu cinci sute de drahme? Nu mă mai privi ameninţător, stăpâneşte-ţi mânia şi fierea, până ce-ţi voi povesti ce mi-a spus portarul lui Crispinus...[8])

6) Lanterna, cu care sclavul îl însoţia noaptea pe stăpân.

7) Mulvius e un parazit al lui Horaţiu; negăsindu-l acasă (fusese poftit la masă), îl înjură pe poet.

8) Facem aici o tăetură de vre-o 25 de versuri.

— „Nu umblu după femeia altuia", spui tu. Atunci nici eu nu-s hoţ, fiindcă trec pe lângă argintăria ta fără s'o ating. Dar ia să nu te mai temi de pedeapsă, şi să vezi cum o să izbucnească, neînfrânată, pornirea firească. E cu putinţă oare să-mi fii stăpân, tu, robul atâtor lucruri şi oameni? de te-ar atinge nuiaua pretorului [9]) de trei şi de patru ori chiar, tot nu te-ar putea desrobi de frica ce te roade!

Mai adaugă ceva tot atât de însemnat: dacă cel ce ascultă de un sclav îi devine, după legiuirile voastre, locţiitor sau tovarăş [10]), — atunci eu ce sunt? Deşi-mi porunceşti, eşti un biet rob al altora, ce te trag cum tragi o păpuşă de sfoară. Cine-i deci liber? Înţeleptul [11]) ce n'ascultă decât de dânsul, ce nu se teme nici de sărăcie, nici de moarte, nici de lanţuri; ce-i destul de bărbat pentru a-şi înfrâna patimile şi a dispreţui onorurile, închis în el, lunecos şi rotund ca o ghiulea, pe luciul căreia nimic nu se poate opri; împotriva lui soarta n'are nici o putere. Îţi poţi tu recunoaşte măcar unul din meritele lui? O femee îţi cere cinci talanţi, te bate, te udă cu apă rece, te dă pe uşă afară şi apoi te cheamă îndărăt. Scoate-ţi gâtul din acest jug ruşinos; spune-ţi odată: sunt liber, liber! Nu poţi! Un stăpân nemilos îţi chinueşte inima, îţi îmboldeşte cu pintenul osteneala şi te suceşte cum îi place.

Când încremeneşti ca un prost în faţa unui tablou al lui Pausias [12]), întrucât eşti mai cuminte decât mine,

---

9) Nuiaua cu care lictorul pretorului atinge pe sclavul ce se liberează

10) Un sclav putea, la rândul lui, să-şi cumpere şi el un sclav; şi acesta însă aparţinea ca proprietate stăpânului.

11) Înţeleptul e filozoful stoic.

12) Pausias, pictor din Sicyon, 370 a. Chr.

când începenesc, admirând luptele lui Fulvius, ale lui Rutuba sau ale lui Pacideianus [13]), zugrăvite în roş sau cu cărbune, de parcă-s aievea bărbaţii ce se luptă, încrucişându-şi armele, şi se lovesc sau se feresc de lovituri? Davus e un netrebnic şi un gură-cască; tu treci însă drept un bun cunoscător al pictorilor vechi. De mă las ademenit de aroma unei prăjituri. eu sunt un om de nimic; ai tu însă tăria de suflet să te dai la o parte dela o masă bogată? Grija pântecelui îmi aduce mai multe ponoase decât ţie. Pentru ce? Pentru că de pe urma ei eu mă aleg cu bătăi. Crezi tu însă că nu te paşte şi pe tine pedeapsa pentrucă umbli după mâncăruri scumpe? Nenumăratele ospeţe ţi se înăcresc în pântece, şi picioarele-ţi slabe nu mai vor să urnească un trup bolnav. Sclavul ce, pe 'nserate, dă pentru un strugur o perie furată, e, negreşit, vinovat; cel ce-şi vinde însă avutul pentru a-şi îndestula pântecele, nu-i şi el un sclav? Unde mai pui că nu poţi sta un ceas cu tine însuţi şi, neştiind cum să-ţi petreci timpul liber, nu te gândeşti decât cum să fugi de tine ca un sclav scăpat, cercând să-ţi înşeli grijile cu vin sau cu somn. In zadar; grozavul tovarăş te urmăreşte şi te ajunge din urmă.

Horaţiu

Unde-i o piatră?

Davus

La ce nevoe?

---

13) Gladiatori

Horaţiu

Unde-i o săgeată ?

Davus

Omul ăsta ori a înebunit, ori face versuri !

Horaţiu

De n'o ştergi mai repede, te trimit ca al noulea lucrător la moşioara mea sabină [14]).

---

14) Horaţiu avea, probabil, opt sclavi la ţară.

Satira VIII

Satiră împotriva parveniților. Nici un indiciu cronologic. Fundanius e scriitorul comic, prieten cu Mecena.

Horațiu

Cum ai petrecut la ospățul bogatului Nasidienus? Poftindu-te eri la masă, mi s'a spus că ești acolo dela amiază.

Fundanius

Așa de bine, cum n'am mai petrecut în viața mea.

Horațiu

Spune-mi, de se poate, cu ce mâncăruri vi s'a stâmpărat mai întâi foamea?

Fundanius

La început ni s'a dat un mistreț din Lucania, prins, după cum ne-a spus gazda, pe un ușor vânt de miază zi. In jur, erau ridichi acrișoare, lăptuci, hrean, și tot ce poate deschide pofta de mâncare a unui stomac ostenit, morcovi, saramură de pește și drojdie de Cos. După ce le-au ridicat, un sclav bine sulecat a șters masa de arțar cu o cârpă de purpură; un altul a strâns

rămăşiţile de pe jos, ce puteau supăra pe oaspeţi, apoi ca o fecioară Atenianã [1]), cu coşurile sfinte ale Cererei, a înaintat negrul Hydaspes cu vin de Cecub, apoi Alcon cu vin de Chios, ce n'a văzut marea [2]). Stăpânul a spus atunci: „De-ţi place, Mecena, mai mult vinul de Alba sau Falernul decât aceste vinuri, am de amândouă".

Horaţiu

Păcat de atâta risipă! Mor însă de nerăbdare, Fundane, să aflu cu cine ai petrecut la masă?

Fundanius

Eu şedeam la capătul patului din dreapta, având ca vecin pe Viscus Thurinus; lângă dânsul, de nu mă înşel, era Varius [3]); Vibidius şi Servilius Balatro [4]), însoţitorii lui Mecena şedeau pe patul din mijloc; la capătul patului din stânga, înaintea gazdei noastre era Nomentanus, iar mai jos Porcius ce ne făcea să râdem, înfulicând dintr'o dată plăcinte întregi. Nomentanus era anume însărcinat ca să ne arate cu degetul bunătăţile, pe care nu le-am fi băgat în seamă; căci noi ceştilalţi mâncam pasări, scoici, peşti, cu alt gust decât cel cunoscut până acum; mi-am dat seama de îndată ce Nomentanus mi-a servit încă odată mărunţae de pasăre şi de calcan, de un gust cu totul nou pentru mine. Mi-a lămurit apoi că merele dulci se

1) Ca o caneforă.
2) Nu e amestecat, ca de obiceiu, cu puţină apă de mare.
3) Poetul Varus, prietenul lui Virgiliu.
4) Aceştia sunt însoţitorii (măscăricii) lui Mecena

fac roşii, de-s culese la descreşterea lunii. Din ce pricină, o să ţi-o spună el mai bine decât mine. Vibidus zise atunci lui Balatro: „De nu l-om bea până să-l sărăcim, o să murim nerăsbunaţi“ şi ceru pahare mai mari. La aceste cuvinte, gazda păli: de nimic nu se temea mai mult decât de cei ce se întrec cu băutura, fie pentru că li se desleagă limba la bârfire. fie pentru că fierbinţeala vinului tae gustul mâncării. Vibidius şi Balatro golesc amfore întregi în cupele lor alifane [5]), toţi le urmează pilda; numai oaspeţii de pe patul din stânga nu se atinseră de vin. Ni se aduse apoi un ţipar întins pe o farfurie, între raci de mare înotând în sos. Stăpânul se sculă atunci: „Când l'au prins era plin de pui; după ce a fătat, carnea ţiparului nu mai e bună. Sosul e din untdelemnul celui mai bun teasc al Venafrului [6]), din saramură de peşti iberici, din vin de cinci ani, din podgoriile Italiei, turnat în timpul prăjirii, (după ce s'a prăjit, vinul de Chio e însă mai bun decât oricare altul), apoi din piper alb, cu oţet din struguri de Metymn [7]). Eu cel dintâi am pus să se prajească iarba mare cu varza încă verde; Curtilius [8]) a pus cel dintâi să se prăjească aricii de mare ne spălaţi, căci apa ce iese din coaja lor e mai bună ca orice saramura.

Pe când vorbia, draperia, ce ne atârna deasupra capetelor, se prăbuşi peste farfurii, ridicând mai mult praf negru decât ridică crivăţul pe câmpia Campaniei.

5) Cupe mari, dela Alifae, oraş din Samnium.
6) Munte din Campania.
7 Oraş din Lesbos.
8) Gastronom necunoscut.

La început ne-am speriat; după ce am văzut că nu-i nici o primejdie, ne-a venit inima la loc. Cu capul în perne, Rufus se bocia ca şi cum i-ar fi murit un copil în floarea vârstei, şi nu ştiu cât ar fi bocit, dacă înţeleptul Nomentanus nu şi-ar fi mângâiat astfel prietenul: „Vai, Soartă, ce zeu e mai năprasnic cu noi decât tine? Mult îţi mai place să-ţi baţi joc de bieţii oameni!" Varius abia îşi putea înăbuşi râsul cu şervetul. Balatro, care ia totul la vale, începu şi el: „Ce-i viaţa! nici odată nu-ţi culegi răsplata ostenelilor. Pentru a mă primi bine, de pildă, cu câte nu te-ai trudit: ca pâinea să nu fie arsă, ca sosul să fie reuşit, ca toţi sclavii ce ne slujesc să fie dichisiţi şi sprinteni. Şi, la urmă, te alegi cu necazuri ca cel de adinioară: o draperie se prăbuşeşte sau un rândaş sparge, lunecând, o farfurie. Numai la cumpăna grea, se cunoaşte geniul gazdei ca şi geniul generalului: când totul merge bine, nu-l mai vezi". Nasidienus răspunse: — „Implineascâ-ţi zeii orice dorinţă: eşti om cumsecade şi musafir plăcut!" Apoi îşi ceru sandalele. Să fi văzut atunci cum toţi îşi şoptiau, spunându-şi taine la ureche.

Horaţiu

Nici n'aşi fi vrut să privesc altă comedie! Spune-mi însă de ce-ai mai râs pe urmă?

Fundanius

In timp ce Vibidius întreba de nu s'au spart şi ulcioarele, de oarece nu i se mai dă de băut când cere; în timp ce râdeam de astfel de presupuneri făcute de Balatro, iată că te întorci şi tu, Nasidienus, vesel, ca

şi cum ai fi în stare să îndrepţi vitregia soartei: în în urma ta vin sclavii, aducând într'un taler întins bucăţi hăcuite dintr'o cocoară, presărate cu multă sare şi făină; ficaţi de gâscă albă, îngrăşată cu smochine grase; umeri desfăcuţi de iepuri, mult mai gustoşi de cât când sunt şi cu şalele; ne servesc apoi mierle prăjite, porumbei fără coapse, mâncăruri gustoase, de nu ne-ar fi lămurit gazda origina şi felul fiecăreia. Ne-am răsbunat, fugind cu toţii, fără să le fi gustat de loc caşi cum, mai veninoasă decât şerpii Africei, Canidia le-ar fi suflat pe deasupra".

---

9) Rufus e Nasidienus.
10) Ca să plece să dea ordine.

EPISTOLE

compuse între 23–13 a. Chr

CARTEA I

I

Lui Mecena

Ca şi prima odă, epodă, satiră şi prima epistolă e închinată lui Mecena. Nici o dată cronologică

Tu, pe care te-am cântat în întâile mele versuri şi te voi cânta şi 'n cele din urmă, cauţi să mă ispiteşti din nou în arenă, deşi, după multe încercări, m'am retras din luptă. Cu vârsta [1]), mi-am schimbat şi îndeletnicirile. Atârnându-şi armele la uşa templului lui Hercule, Veianius [2]) trăeşte liniştit la ţară pentru a nu fi silit să mai ceară, la capătul arenei [3]), răsplata publicului.

Un glas [4]) îmi sună mereu în urechi: „Astâmpără-te; deshamă-ţi calul îmbătrânit ca să nu se poticnească tocmai la urmă în râsul mulţimii". Iată de ce mi-am luat rămas bun dela versuri şi dela plăcerile poeziei; un lucru mă mai ademeneşte: adevărul şi datoria [5]); e singura avere ce-mi strâng pentru ziua de mâne.

---

1) Horaţiu trecuse de 44 de ani.

2) Veianius, celebru gladiator, ce-şi atârnase armele, ca *ex-voto*, în templul lui Hercule.

3) Locul unde şedeau magistraţii şi cel ce dădea jocurile.

4) Glasul conştiinţii.

5) Adică studiul moralei.

Nu mă întreba însă ce călăuză mi-am luat sau la vatra cui m'am adăpostit [6]); ne ascultând orbeşte de nimeni, poposesc ori unde mă împinge furtuna. Uneori mă arunc cu înfrigurare în vâltoarea treburilor publice, apărând cu hotărîre virtutea; alteori, învăţătura lui Aristipp [7]) mă fură; caut, deci, să stăpânesc viaţa şi nu să mă las stăpânit de ea. Noaptea pare lungă celor ce nu pot dormi; ziua, înceată celor ce muncesc din greu; anul li se pare fără sfârşit copiilor ţinuţi din scurt de o mamă prea aspră; greoi şi neplăcut îmi pare şi mie timpul ce-mi stânjeneşte dorinţa de a mă consacra filozofiei, ştiinţă de folos şi săracilor ca şi bogaţilor şi pe care de n'o vor studia, se vor căi şi tinerii şi bătrânii. Până atunci, îmi rânduesc viaţa şi mă mulţumesc cu ce am. De n'ai agera privire a lui Lynceu [8]) nu înseamnă să nu-ţi îngrijeşti ochii bolnavi; de n'ai muşchii neînvinsului Glycon [9]), nu înseamnă să nu-ţi fereşti corpul de nodoroasa podragră. De nu poţi merge mai departe, tot poţi face câţiva paşi. Lăcomia şi nemernica sete de bani te chinuesc? Sunt cărţi, cu care să-ţi îmblânzeşti durerea şi să-ţi lecueşti boala. Te roade setea de glorie? Ai mijloace ca să-ţi alini suferinţa: citeşte de trei ori cu încordare o carte de morală. Eşti pismaş, pornit la mânie, leneş, beţiv, desfrânat? Nimeni nu e atât de bolnav ca să nu poată fi ogoiat, de asculta cu răbdare de sfaturi. A fugi de viţiu e o virtute; şi cea dintâi înţelepciune

---

6) Adică ce şcoală filozofică urmează.

7) Aristipp, discipolul lui Socrate, şi precursorul lui Epicur, punea supremul bine în plăcere.

8) Lynceu e unul din Argonauţi, cu o agerime de privire proverbială.

9) Atlet contimporan cu Horaţiu.

e de a te cunoaşte bine. Îţi închipui că averea şi onorurile sunt fericirea supremă ; priveşte cu câtă trudă le dobândeşti şi cum, apucându-te de negustorie, te duci până 'n fundul Indiei; ca să fugi de sărăcie, o iei rasna peste mări, peste stânci şi peste flăcări. Nu vrei să asculţi de înţelepciunea ce te învaţă să nu te iei după aceste bunuri, râvnite prosteşte. Ce luptător de bâlci n'ar jindui la cununa jocurilor Olimpice, de ar nădăjdui că o poate dobândi pe neluptate? Argintul e mai puţin preţios decât aurul, aurul decât virtutea. Nu tot aşa se aude şi în piaţa templului lui Ianus [10]): „Imbogăţiţi-vă, cetăţeni; banii sunt mai presus de virtute"; iată povaţa, pe care o cântă tineri şi bătrâni, legănându-şi cu stânga punga şi tăbliţele [11]). Eşti virtuos, inimos, elocinte, om de cuvânt; îţi lipsesc însă şase sau şapte mii de sesterţi până la patru sute de mii [12]) ; rămâi deci om de rând. Când se joacă între dânşii, copiii îşi spun totuşi: „De te porţi bine, o să te facem rege" [13]). O conştiinţă curată, care n'are de ce roşi: iată zidul de aramă al înţeleptului. Spune-mi de-ţi pare mai bună legea Roscia [14]) ori cântecul copiilor ce face regi din cei mai destoinici, — cântec, pe care l-au cântat odinioară şi Curii şi Camillii [15])? Cine te povăţueşte mai cuminte :

---

10) Dela un capăt la celalt al pasagiului lui Ianus, unde era un fel de bursă.

11) Obiectele de care se serviau zarafii.

12) Censul de cavaler.

13) La jocurile de întrecere, copiii îşi alegeau un rege.

14) Legea lui Roscius acorda primele 14 rânduri din teatru cavalerilor (cu censul de 400.000 sesterţi). Cu alte cuvinte această lege împărţia pe oameni după avere, pe când copiii se clasează între dânşii după destoinicie.

15) Cântec străvechi cântat şi de Curii şi Camilii, când erau copii.

cel ce-ţi spune: „de poţi, îmbogăţeşte-te pe calea cea bună; de nu, pe orice cale numai să poţi asculta lăcrămoasele drame ale lui Pupius [16]) din întâile rânduri ale sălei“ [17]); ori cel ce-ţi dă sfatul şi mijlocul de a înfrunta, liber şi mândru, tirania soartei?

De m'ar întreba poporul de ce n'am aceleaşi păreri cu dânsul după cum ne primblăm sub aceleaşi portice şi de ce nu ni-s drage sau urâte aceleaşi lucruri, i-aş răspunde cu vorbele vulpii viclene către leul bolnav:

„Mi-i frică, de oarece urmele paşilor se îndreaptă numai în spre mine, şi nu se întorc îndărăt“ [18]).

Eşti hidra cu o sută de capete. După cine şi ce să mă iau? Unii vor să se îmbogăţească, luând în arendă veniturile publice [19]); alţii caută să momească sgârcenia văduvelor cu fructe şi bunătăţi [20]); alţii prind în reţele pe batrâni ca să-i păstreze la nevoe; mulţi se îmbogăţesc din camătă. Să zicem că fiecare e robul unei dorinţi anumite; dar nu şi le schimbă toţi în fiece ceas?

De a apucat un bogat să spună: „nici un golf pe lume nu-i mai plăcut decât Baiae“ [21]) — atunci lacul Lucrin şi marea pătimesc de pe urma dragostei stăpânului grăbit să clădească. De şi-a schimbat gândul, din cine ştie ce ciudăţenie, lucrători, luaţi-vă mâine

---

16) Autor necunoscut.

17) Din rândurile cavalerilor.

18) A te lua după popor, este a intra în peştera leului — a-ţi pierde viaţa sau, cel puţin, libertatea.

19) Publicanii.

20) Vânătorii de testamente.

21) Baiae, lângă Neapoli.

uneltele ca să vă duceţi la Teanum [22]). De-i însurat, susţine că nimic nu-i mai plăcut decât viaţa burlacului; de nu-i, se jură că numai însuraţii sunt fericiţi. Cum să-l poţi pune în lanţuri pe acest Proteu [23]) schimbăcios? Cu săracul, aceiaş poveste: îşi schimbă bîrlogul, patul, baia, bărbierul; într'o barcă închiriată cască de plictiseală ca şi bogatul ce se primblă în propria-i galeră. De mă vezi cu părul rău tuns de un bărbier nepriceput, zâmbeşti; de mi-i cămaşa veche sub o tunică nouă sau de-mi atârnă toga într'o parte, zâmbeşti [24]). Şi când, sguduit de sentimente potrivnice, sufletu-mi dispreţueşte ce-a dorit şi doreşte din nou ce-a dispreţuit, când şovăe şi se contrazice în toate lucrurile vieţii, darmă, clădeşte, face rotund ce-i pătrat, — atunci tu-ţi închipui că nebunia mea-i obişnuită şi nu mai zâmbeşti! nu crezi că am nevoe de doctor şi că prietenii trebue să mă pună sub epitropie — tu, călăuza vieţii mele, tu, ce nu i-ai ierta prietenului celui mai credincios o unghie rău tăiată.

Intr'un cuvânt, numai Jupiter e mai presus de omul înţelept [25]), care e bogat, liber, încărcat de onoruri, frumos şi, însfârşit, regele regilor, şi, mai cu seamă, e şi sănătos... de nu-l necăjeşte guturaiul!

---

22) Teanum, la 30 mile de Baiae, în interiorul uscatului.
23) Zeu marin ce lua felurite forme.
24) Mecena era foarte elegant.
25) O maximă a stoicilor.

II

Lui Lollius

Destinatarul, Lollius Maximus, e un tânăr, probabil fiul consularului M. Lollius. Data 26—23 a. Chr.

In timp ce tu declami la Roma, o Lollius, eu am recitit la Praeneste [1]) pe poetul războiului troian [2]); mai limpede şi mai bine decât Chrysipp şi Crantor, el ne arată ce e frumos şi ce e urît, ce e folositor şi ce nu [3]). De ai vreme, ascultă-mă de ce cred astfel.

Această epopee, în care ni se povesteşte încăerarea Greciei cu Barbarii, într'o lungă luptă, în urma dragostei lui Paris, ne zugrăveşte deslănţuirea patimilor regilor şi noroadelor. Când Antenor a fost de părere că trebue înlăturată însăşi pricina războiului [4]) — ce i-a răspuns Paris? I-a răspuns că nu vrea să domnească, cu deasila, în pace şi sa trăiască liniştit [5]).

---

1) Oraş la Laţiu, unde Horaţiu era în viligiatură.

2) Horaţiu a recitit *Iliada* şi *Odisea*.

3) Horaţiu pretinde că din Homer învăţa mai multe lecţii de morală decât din filozofi. Crantor e un filozof al Academiei.

4) Antenor şi Enea au fost de părere ca Elena să fie dată îndărăt Grecilor. S'a opus însă Paris.

5) Căuta deci nenorocirea cu lumânarea.

Nestor se străduește să potolească cearta dintre Achile și Agamemnon: pe Agamemnon îl înflăcărează dragostea, și mânia pe amândoi de o potrivă; toate nebuniile regilor se sparg astfel în capul Grecilor.

Înăuntrul și dincolo de zidurile Troei sunt numai răsvrătiri, viclenii, crime, desfrâu și ură. — Pentru a ne arăta ce poate virtutea unită cu înțelepciunea, poetul ne dă, pe de altă parte, o nimerită pildă în Ulise; după cucerirea Troiei, el a cercetat nenumărate cetăți și obiceiurile multor oameni, și, pentru a-și aduce tovarășii în patrie, a înfruntat atâtea nenorociri în largul mărilor, fără a se îneca în valurile potrivnice ale soartei. Cunoști cântecul Sirenelor și băutura fermecată a Circei; de s'ar fi lăcomit să guste din ea, cum i-au făcut tovarășii, ar fi ajuns și el, umil și nemernic, rob al unei stăpâne nerușinate, — câne murdar sau porc lăfăit în noroi!

Cât despre noi, cei mulți și sortiți să ne hrănim din mana pământului, — noi suntem stricații pețitori ai Penelopei [6]), tinerii adunați în jurul lui Alcinous [7]), ce-și văd numai de ei înșiși și se fălesc că dorm până la amiazi și că-și alungă urâtul în cântecul lirei [8]).

Ca să ucidă un om, hoții se scoală în puterea nopții; ca să scapi cu viață, tu n'o să te deștepți? De n'alergi cât ești sănătos, o să alergi când o să fii bolnav de dropică; de nu vei citi la lumina lămpii, de nu te vei îndeletnici cu studiul virtuții, pisma sau dragostea n'o să te mai lase să dormi nopțile. De te

---

6) Ce trăiau din speranță că Ulise a murit și că Penelope le va ceda.

7) Feacienii regelui Alcinous duceau o viață de desfătări.

8) Horațiu scoate mereu comparații din Homer.

doare ochiul, te grăbeşti să scoţi ceeace-l supără ; de ce laşi pe la anul ca să-ţi tămădueşti sufletul bolnav ? Lucrul început e pe jumătate şi făcut ; îndrăsneşte să fii înţelept ; începe ! A amâna ceasul înţelepciunii înseamnă să faci ca ţăranul din poveste care aşteaptă să se scurgă râul : el curge însă şi va curge de-apururi !

Toţi aleargă după bani, după soţii bogate dela care să aibă copii ; plugul brăzdează pădurile necultivate. De ai cât îţi trebue, nu dori mai mult. Palatele, moşiile, grămezile de aur şi de argint nu alungă frigurile din trupul bolnav al stăpânului şi grijile din sufletul lui, sănătatea este bunul cel mai preţios, de voeşti să te bucuri de ce-ai agonisit. Palatul sau averea folosesc tot atât celui ros de dorinţă sau de teamă, ca un tablou bolnavului de ochi, cataplasmele bolnavului de podagră, sau ca armoniile lirei surdului. Vărsat într'un vas necurat, vinul se înăcreşte. Nu umbla după plăcerea cumpărată cu preţul durerii, că e vătămătoare. Avarul e totdeauna sărac ; înfrâneazâ-ţi cuminte dorinţele. Numai văzând cum se îngraşă alţii, pismaşul slăbeşte ; tiranii Siciliei n'au născocit o tortură mai mare decât pisma. De nu-ţi stăpâneşti mânia, îţi va părea rău de tot ce-ai făcut din ciudă şi pornire, când chemai silnicia în ajutorul unei uri nepotolite. Mânia e o scurtă nebunie ; stăpâneşte-o ; de nu ascultă, ea porunceşte ; înfrâneaz-o, încătuşeaz-o ! Călăreţul îşi învaţă calul supus, şi cu coarda mlădioasă încă, să meargă pe unde-i va arăta el drumul ; cânele de vânat latră multă vreme în curte după pielea unui cerb, înainte de a se războ în pădure [9]). Cât eşti tânăr

9) Un cerb împăiat servia la învăţarea câinilor de vânătoare.

încă, deschide inima-ţi curată învăţăturilor; încrede-te în cei mai înţelepţi decât tine. Vasul păstrează multă vreme mireasma, de care s'a pătruns mai întâi. De te opreşti în drum, sau mi-o iei zorit înainte, nici n'o să te aştept, nici n'o să mă grăbesc să te ajung...[10]).

---

10) Filozofia lui Horaţiu e la drumul de mijloc.

III

Lui Iulius Florus

Tiberiu, fiul vitreg al împăratului, se afla în Asia. unde instala pe Tigrane pe tronul Armeniei. In suita lui era şi Iulius Florus. Scrisoarea e dela începutul expediţiei, adică din 20 a. Chr.

Aş vrea să ştiu, scumpe Iulius Florus, prin ce meleaguri se războeşte Tiberiu, fiul vitreg al lui August: în Tracia, pe ţărmul Hebrului [1]) îngheţat, ori pe valurile mării ce desparte cele două turnuri vecine [2]) sau pe câmpiile roditoare şi pe colinele Asiei? Cu ce se îndeletnicesc cărturarii ce-l întovărăşesc? Aşi dori să ştiu cine-şi va lua asupră-şi să ne povestească faptele lui August? Cine va trece urmaşilor războaele şi tratatele lui? Ce mai face Titius [3])? Curând o să ajungă în gura tuturor Romanilor; dispreţuind isvoarele obişnuite, el s'a încumetat să se adape din izvorul lui Pindar. Işi mai aduce aminte de mine? se mai căsneşte el să introducă în poezia latină versurile poetului teban [4])? sau se deslănţue şi îşi înalţă

1) Mariţa de azi.

2) Helespontul ce curge între turnurile dela Sestos şi Abydos.

3) Poet necunoscut care, când imita pe Pindar, când voia să reînvie tragedia, cum făcea şi Varius.

4) Pindar.

glasul până la tragedie? Ce mai face Celsus [5]) ? L-am îndemnat şi trebue să-l mai îndemn să se folosească numai de mijloacele talentului său şi nici să nu se atingă de scrierile adunate în biblioteca lui Apolon Palatinul [6]). Să-şi aducă aminte de păţania ciorii: când au venit păunii să-şi ceară penele şi au despoiat-o de culorile furate, ea a stârnit râsul. Şi tu ce mai pui la cale? In jurul cărei flori zbori ca o nestatornică albină? Nu-ţi lipseşte nici talentul, nici ştiinţa, nici fineţa. In apriga apărare a proceselor, în comentarea dreptului civil sau în mânuirea versurilor drăgălaşe, o să-ţi câştigi întotdeauna cununa biruitorilor [7]). De ai putea lăsa la o parte îndeletnicirile ce-ţi răcesc inspiraţia, ai merge pe căile înţelepciunii divine. Mari şi mici, asta să ne fie ţinta, de voim să fim folositori patriei şi nouă înşine.

Mai răspunde-mi de eşti în legături prieteneşti cu Munatius [8]), sau împăcarea voastră a fost ca o rană rău cusută ce s'a deschis din nou? Chiar de vă aţâţă la ceartă, fierbinţeala sângelui sau lipsa de experienţă a vieţii, ori unde aţi fi, nu rupeţi totuşi o legătură frăţească; gândiţi-vă că îngraş o juncă, făgăduită zeilor, în cinstea întoarcerii voastre.

---

5) Celsus Albinovanus, secretarul lui Tiberiu.

6) Bibliotecă fondată de August pe Palatin în templul lui Apolon.

7) Florus era avocat, jurisconsult şi poet amator.

8) Probabil fiul lui L. Munatius Plancus.

IV

Lui Albius Tibullus

Nici o dată cronologică. Tibul e poetul cunoscut.

Albius, nepărtinitor critic al *Scrisorilor* mele, ce faci prin meleagurile pedane[1]? pusu-te-ai să scrii un poem care să întreacă versurile lui Cassius[2] din Parma? ori rătăceşti tăcut prin pădurile înviorătoare, cu gândul la îndatoririle omului înţelept şi bun? Nu eşti un trup fără suflet. Zeii ţi-au dat frumuseţe, bogăţie şi darul de a te folosi de ele. Ce mai poate dori o mamă fiului ei, când e înţelept, ştie să spună ceeace simte şi se bucură de vază, de nume, de sănătate şi de viaţa plăcută, pe care ţi-o dă averea?

In mijlocul nădejdilor şi al grijilor, al temerilor ori al pornirilor, închipueşte-ţi că fiecare zi ţi-a lucit pentru cea din urmă dată; clipa pe care n'ai aşteptat-o, o să-ţi pară atunci şi mai dulce! Când vei voi să râzi, vino să mă vezi cât sunt de gras, de înfloritor şi de spilcuit, — un adevărat porc din turma lui Epicur!

---

1) Pedum, localitate între Tibur şi Praeneste.

2) Cassius, poet, unul din asasinii lui Cezar. A fost ucis de August.

V

Lui Torquatus

Data probabilă 20 a. Chr.

De te mai poţi întinde pe bătrâneştile mele paturi şi de te mulţumeşti cu un biet blid de legume, te-aşi aştepta, scumpe Torquatus, astăseară acasă. Vei bea un vin pus în amfore din timpul consulatului al doilea al lui Taurus [1]), din podgoriile dintre mlaştinile dela Minturnae şi costişele Sinuessei [2]); de ai un vin mai bun, adu-l; de nu, supune-te. Căminul şi întreaga-mi casă strălucesc de mult în cinstea ta; uită-ţi de năzuinţi, uită-ţi de străduinţi după câştig, uită-ţi de procesul lui Moschus [3])! Mâine, ziua de naştere a Împăratului [4]), e zi de sărbătoare şi de odihnă; netulburaţi, vom putea deci petrece o noapte de vară sfătuind prieteneşte. La ce-i bună averea, de nu te foloseşti de ea? E nebun avarul ce-şi rupe dela gură de dragul moştenitorului; eu vreau să beau şi să împrăştii flori, de-ar fi să nu par în toate minţile.

---

1) Al doilea consulat al lui Taurus e din 26 a. Chr. Vinul era deci de 6 ani

2) Era din vecinătatea Falernului şi a Massicului.

3) Moschus, retor din Pergam; acuzat de otrăvire, a fost apărat de Torquatus şi de Asinius Pollio.

4) 23 Sept.

Cât e de dulce să te ameţeşti! Beţia desleagă tainele; dă fiinţă visurilor; împinge la luptă pe fricos; ridică povara de pe sufletele celor mâhniţi: dă toate talentele. Cui nu i-a deslegat limba paharul plin? pe ce sărman nu l-a înviorat?

Bucuros, voi purta de grijă ca patul să fie curat, ca faţa de masă să nu-ţi supere nările cu murdăria ei ca să te poţi uita în pahare şi în farfurii ca într'o oglindă şi ca să nu se strecoare printre prieteni nimeni, care să dea în vileag ceeace vom pune la cale. Şi pentruca oaspeţii să fie bine împerechiaţi între dânşiii, pe lângă tine, o să poftesc pe Butra, pe Septicius şi poate pe Sabinus [5]), de nu-i poftit aiurea sau de n'are şi el musafiri. Poţi să mai aduci şi pe alţii; mirosul de ţap face însă neplăcute ospeţele prea înghesuite [6]).

Scrie-mi câţi doreşti să fim şi, lăsându-ţi la o parte toate treburile, strecoară-te pe uşa de din dos ca să nu te vadă clienţii ce te aşteaptă în anticameră.

---

5) Necunoscuţi.

6) Mirosul de aglomeraţie ţumană, de care vorbesc mereu satiricii latini.

VI

Lui Numicius

Numicius e necunoscut. Scrisoarea e scrisă după 25 a. Chr.

Nepăsarea [1]), Numicius, e poate singurul drum ce duce la fericire şi numai prin ea o poţi păstra. Sunt oameni ce se pot uita fără nici o tulburare la soare, la stele şi la înşiruirea, la date statornice, a anotimpurilor. Cu ce ochi să mai privim atunci roadele pământului sau ale mării ce îmbogăţeşte pe îndepărtaţii Arabi şi Indieni? ce să mai zicem de jocurile de circ, de aplauzele şi de darurile, pe care ţi le dă dragostea poporului? In ce chip şi cu ce sentimente crezi că trebue să le privim? [2]).

De te temi să nu le pierzi, eşti aproape tot atât de chinuit ca şi cum le-ai dori; frica este deopotrivă de dureroasă de îndată ce te sperie gândul să nu ţi se schimbe soarta pe neaşteptate.

Bucurie sau durere, dorinţă sau teamă [3]), înseamnă

---

1) Maximă atribuită lui Pitagora şi adoptată de Democrit, Zenon, Epicur. Trebue înţeleasă că nu se cuvine să te tulburi în faţa fenomenelor naturale şi să nu dai importanţă prea mare bunurilor pământeşti.

2) Răspuns: cu nepăsare.

3) Cele patru pasiuni după stoici.

acelaş lucru, de simţim fiori de ghiaţă în faţa a ceia ce ne-a depăşit sau ne-a înşelat nădejdea. De împingem prea departe dragostea de virtute, înţelepciunea însăşi nu mai e de cât o nebunie. Mai tânjeşte acum după vase de argint sau după obiecte de marmură veche, după statui sau după tablouri! mai râvneşte după purpura tiriană şi după pietre preţioase! umflă-te că te sorb mii de priviri, când ţii o cuvântare! du-te de dimineaţă în For şi nu te întoarce acasă de cât seara, de teamă ca să nu strângă Mutus[4]) mai mult grâu de pe moşiile nevestei: — ar fi o ruşine ca unul ca dânsul, de neam mai de rând, să te întreacă în putere şi ca lumea să-l pismuiască mai mult pe dânsul de cât pe tine! Timpul va da la iveală tot ce-i ascuns sub pământ şi va înghiţi tot ce străluceşte acum la lumina zilei[5]). După ce porticul lui Agrippa[6]) şi calea Appia te vor fi privit îndeajuns — îţi mai rămâne să te duci acolo unde s'au dus şi Numa şi Ancus[7]).

De suferi de piept sau de şale, cată de te lecueşte. Vrei să fii fericit? (şi cine nu vrea?). De-ţi poate da fericirea numai virtutea, ia-ţi, atunci, bărbăteşte, rămas bun dela toate plăcerile. De crezi însă că virtutea e o vorbă goală, după cum de crezi că o dumbravă sfântă nu-i decât o pădure oarecare, dă fuga atunci la port, să nu-ţi ia altul înainte mărfurile Cibyrei sau ale Bi-

---

4) Necunoscut.

5) Deci toate se prefac.

6) Porticul lui Agrippa din jurul templului lui Neptun, din Câmpul lui Marte.

7) Al doilea şi al patrulea rege roman.

tiniei.[8]) Rotunjeşte-ţi o sumă de o mie de talanţi, îndoeşte-o, întreieşte-o, împătreşte-o! Banul, stăpânul lumii, îţi dă, în adevăr, soţie cu zestre, ază, prieteni, neam şi frumuseţe; bogatului nu-i l' eşte nici o podoabă[9]).

Bogat în sclavi, regele Capadociei n'are însă bani[10]): tu să nu-i sameni! Rugat să dea cu împrumut o sută de hlamide[11]) pentru scenă, se spunse că Lucullus[12]) ar fi răspuns:

— „De unde să am atâtea? o să caut, totuşi, şi o să-ţi dau câte voi avea".

Puţin după aceia scrise că are cinci miii de hlamide: poate deci să le ia pe toate sau numai o parte.

O casă trece drept casă saracă, — de nu-i plină cu multe lucruri de prisos şi neştiute de stăpân, ce folosesc doar hoţilor. De te poate face fericit numai averea, pune-te de-o strânge; nu te lăsa! De stă fericirea în vaza, de care te bucuri în ochii lumii, tocmeşte-ţi, atunci un sclav[13]) ca să-ţi şoptească numele trecătorilor şi să-ţi facă semn cu cotul, când trebue să-ţi întinzi mâna peste tejghea[14]).

— „Acesta-i puternic în tribul Fabia; cestălalt în tribul Velina[15]); în mâna ăstuia sunt fascele şi scau-

---

8) Cibrya, oraş din Licia, avea mine de fer: Bitinia avea păduri.

9) Textual: îl împodobesc şi Graţia şi Elocinţa

10) Archelau; poporul întreg era sclavul regilor.

11) Cu hlamidă se îmbrăcau pe scenă soldaţii.

12) Lucullus, generalul celebru prin bogăţia lui.

13) Sclavul numit *nomenclator*, ce indica numele trecătorilor.

14) In campanie electorală, în cartierele comerciale.

15) Nume de triburi din Roma.

nul curul; de nu mai vrea, ţi le ia. Spune-le pe dată: *frate, taică;* ploconindu-te, adoptă-l pe fiecare după vârstă".

De ne punem fericirea în mâncare, să pornim din zori unde ne chiamă pântecele: să pornim la pescuit sau la vânat ca, odinioară, Gargilius [16]): de dimineaţă, trecea prin forul înţesat de lume cu laţuri, cu unelte de vânătoare, cu sclavi, pentru ca apoi un singur catâr să se întoarcă, în văzul tuturor, cu un mişţreţ... cumpărat! Să ne ducem la bae, cu pântecele plin încă de mâncare [17]): să uităm ce se cuvine şi ce nu, buni de stâlpul ruşinii [18]), ca tovarăşii lui Ulise din Itaca, ce au pus mai pre sus de patrie o plăcere oprită [19]).

De eşti de părerea lui Mimnermus [20]) că nu-i fericire fără dragoste şi jocuri; — ţine-te de dragoste şi oacă!

---

16) Necunoscut.

17) Pentru a ne reînoi foamea.

18) Textual: „De a fi însemnaţi de ceara Cerită".

19) Mâncând boii soarelui din Sicilia, ca pedeapsă, s'au înnecat cu toţii, afară de Ulise ce nu mâncase.

20) Poet grec din Colofon. Poezia lui cântă plăcerea.

VII

Lui Mecena

Nici o dată

Ţi-am făgăduit că nu stau la ţară decât cinci zile — şi iată că, minţindu-te, m'am lăsat aşteptat toată luna lui August. De ţii însă să trăesc şi să fiu sănătos, scumpe Mecena, cum mă ierţi când sunt bolnav, iartă-mă şi acum, când mă tem numai să nu mă îmbolnăvesc: a sosit vremea celor dintâi smochine şi a căldurilor; conducătorul pompelor funebre trece însoţit de negrii lui ciocli; părinţii se îngrijorează de sănătatea copiilor; îndatoririle prieteniei, ostenelele forului aduc frigurile şi deschid testamentele.

Când iarna îşi va aşterne zăpada peste ogoarele albane, poetul tău se va pogorî la mare [1]) şi, pentru a-şi cruţa sănatatea, se va închide cu cărţile lui; cu voia ta, te va revedea, iubite prietene, odată cu zefirul şi cu cea dintâi rândunică.

Nu m'ai îmbogăţit cum dă Calabrul musafirului pere :

— „Mănâncă, te rog".
— „Am mâncat de ajuns".
— „Mai ia câte vrei".

1) La Tarent sau la Baiae.

— „Mulţumesc".
— „ O să le facă plăcere copilaşilor".
— „ Îţi mulţumesc [2])".
— „Fă cum vrei. O să le dau atunci porcilor".

Prostul şi risipitorul dau ce nu le mai place; când dai astfel, sameni nerecunoştinţa; şi pururi va fi aşa! Omul bun şi cuminte e gata să ajute pe cei ce merită să fie ajutaţi; el ştie, totuş, deosebi banul adevărat de banul de hârtie. Ca să-mi cinstesc binefăcătorul, mă voi arăta vrednic de bunătatea ta; de vrei însă să nu te părăsesc, redă-mi plămânii sănătoşi, redă-mi părul negru pe fruntea-mi îngustă! redă-mi vorba dulce, şi râsul voios de odinioară.

O vulpe subţire se strecurase odată, printr'o gaură strâmtă, într'un butoi cu grâu; ghiftuită, zadarnic încerca să iasă afară. O nevestuică îi strigă de departe — „De vrei să scapi din butoi, ieşi slabă prin gaura strâmtă, prin care ai intrat slabă [3])".

De mă priveşte şi pe mine fabula, mă lipsesc de orice. Nu eu voi lăuda somnul săracului, după ce m'am ghiftuit de mâncăruri bune şi nu-mi voi da viaţa tihnită pe bogăţiile Arabilor. Adesea mi-ai lăudat purtarea. Îţi spun pe faţă „rege" şi „tată" şi nu-ţi spun altfel nici pe din dos: vezi de mă pot lipsi bucuros de darurile tale! Cu drept cuvânt a grăit Telemac, fiul răbdătorului Ulise, lui Menelau [4]): „Itaca nu-i potrivită pentru cai; n'are nici câmpii întinse, nici păşune multă; păstrează-ţi deci darul, Atride; ţi-e

---

2) Textual: „îţi sunt recunoscător de dar, ca şi cum aşi fi plecat încărcat".

3) La Fontaine: *La belette entrée dans un grenier.*

4) Refuzând caii pe care-i oferia Menelau, *Odiseia IV.*

mai nimerit ţie decât mie", Omul cumpătat se mulţumeşte cu puţin; nu-mi mai place deci Roma măreaţă ci singuraticul Tibur şi liniştitul Tarent.

Se spune că harnicul şi inimosul Filip [5]), un iscusit avocat, se întorcea într'o zi dela treburi pe la ora două. Bătrâneţea îl făcea să i se pară Carinele [6]) prea departe de For. Zărind la umbra unei bărbierii goale un om, ras de curând, ce-şi curăţia a lene unghiile cu un cuţitaş:

— „Demetre, zise el (astfel se numia sclavul isteţ ce-l slujia), du-te, cercetează şi vino de-mi spune de unde-i omul acesta, cine-i, ce stare are, al cui fiu e şi al cui client e?".

Sclavul se duse, se întoarse şi povesti:

— „Se numeşte Mena Volteius, e pristav, destul de sărac, om, altfel, de treabă, harnic sau leneş, după nevoe, câştigă şi cheltueşte cu măsură; are câţiva prieteni de teapa lui: are şi casă; după ce şi-a sfârşit treburile, se duce la circ şi la jocurile de pe Câmpul lui Marte".

— „Doresc să aflu chiar dela dânsul ceia ce-mi spui; poftеşte-l la masă.

Lui Mena nu-i venia să creadă; se minună în sine Ce să-ţi mai spun? Răspunse:

— „Nu, mulţumesc".

— „Cum, mă refuză el pe mine?

— „Te refuză nerușinatul; nu-i pasă sau se teme de tine".

---

5) L. Marcius Philippus, consul la 91 a Chr.

6) Cartierul Carinelor nu era totuş departe de For; numai bătrâneţea îl făcea pe Filip să i se pară departe.

A doua zi dimineaţă, luându-i-o înainte, Filip îl văzu el mai întâi şi îl salută. Volteius tocmai vindea nişte boarfe poporului de rând. El îşi ceru îndată iertăciune ; puse pe seama meseriei şi a treburilor că nu venise de dimineaţă acasă şi că nu-l văzuse el mai întâi.

— „Te iert, îi răspunse Filip, de vii să mănânci azi la mine".

— „Voi veni negreşit".

— „Vino atunci după trei; şi acum du-te şi-ţi cată de treburi".

La masă, el îndrugă verzi şi uscate, până fu trimes să se culce. Ca un peşte ce se îndeasă să muşte din nada ascunsă, el începu să vină mereu, dimineaţa ca client, şi seara nelipsit la masă. Filip îl pofti chiar la ţară de sărbătorile latine [7]), Călare, el nu mai contenia să laude pământul şi aerul sabin. Filip se uita la el şi zâmbia ; şi cum nu căuta decât prilej de râs şi de glumă, îi dădu şapte mii de sesterţi şi-i mai făgădui alte şapte mii cu împrumut ca să-şi cumpere o moşioară. O cumpără. Ca să nu te mai ţin cu vorba, din orăşean ajunse ţăran ; nu mai vorbia acum decât de brazde şi de vie ; îşi curăţa ulmii ; dădea în brînci de muncă ; îmbătrânia văzând cu ochi, umblând să se îmbogăţească. Nişte hoţi îi furară însă oile : caprele îi pieriră de boală ; recolta nu-i împlini speranţele ; un bou se prăpădi în plug. Scos din fire de atâtea pagube, încălecă în puterea nopţii şi se duse deadreptul la Filip acasă. Văzându-l murdar şi netuns, Filip îi zise.

— „Tare mă tem, Volteius, că ai ajuns prea lacom

7) Serbări în care se serba unirea latină pe muntele alban. Aveau loc în April şi ţineau patru zile.

de bani şi eşti atât de aprig că nici nu te mai cruţi pe tine însuţi".

— „Zi-mi mai bine nefericit, stăpâne, de vrei să-mi spui pe nume. De aceia te şi rog, te implor, pe suflet, pe dreapta şi pe zeii, redă-mă vieţii mele de odinioară".

Când vezi că locul părăsit e mai bun ca cel pentru care l'ai schimbat, e mai cuminte să te întorci de unde ai plecat.

Fiecare să se încalţe pe măsura piciorului său.

VIII

Lui Celsus Albinovanus

Data: toamna anului 20 a. Chr.

Du, te rog, Muză, lui Celsus Albinovanus, prietenul şi secretarul lui Neron, urările mele de voe bună şi de prosperitate. De te întreabă ce mai fac, spune-i că, deşi m'am lăudat atât, nu trăesc nici mai cuminte, nici mai bine: grindina nu mi-a bătut viile; căldura nu mi-a ars măslinii, nici molima nu mi-a intrat în turmele din păşunele îndepărtate, — bolnav mai mult cu sufletul decât cu trupul, nu vreau însă nici să ascult, nici să urmez nimic din ce m'ar putea lecui; mă supăr pe credincioşii mei doctori; mă 'nfurii pe prietenii ce vor să mă smulgă din lâncezeala ce mă doboară; alerg după ce mă vatămă şi fug de ce cred că mi-ar putea fi de folos; mă schimb ca vântul; când sunt la Roma, tânjesc după Tibur şi la Tibur, după Roma.

Intreabă-l apoi, Muză, cum o duce cu sănătatea, cum îi mai merge şi de se împacă cu tânărul principe [1]) şi cu suita lui. De-ţi spune „Bine!", felicită-l

---

1) Tiberiu avea 23 de ani.

mai întâi; nu uita apoi să-i şopteşti la ureche aceste cuvinte: — „După cum te vei purta cu norocul, Celsus, aşa ne vom purta şi noi cu tine“ [2]).

---

2) Se vede că Celsus era cam ameţit de cinstea de a întovărăşi pe Tiberiu.

IX

Lui Claudius Nero

Bilet de recomandaţie către Tiberiu, din timpul în care acesta se pregătia pentru expediţia lui în Orient.

Septimius e poate singurul om ce-şi închipue că ţii la mine, o Claudius. Când mă roagă şi mă sileşte prin stăruinţa lui să ţi-l recomand ca vrednic de încrederea şi casa unui principe, ce nu se înconjoară decât de oameni destoinici, când îşi închipue că mă bucur de buna ta prietenie, el vede şi ştie, de sigur, mai mult decât mine însu-mi despre trecerea mea. I-am dat, ce-i dreptul, tot felul de cuvinte ca să mă ierte; m'am temut, totuşi, să nu par că mă fac dinadins mai mic, tăinuindu-mi trecerea, pentru a nu-mi sluji decât mie. Ca să mă feresc de ponosul unei invinuiri mai grele, mi-am luat sarcina de a-ţi bate la uşă. De mă ierţi că mi-am lăsat la o parte sfiiciunea, ia-l pe Septimius în suita ta şi crede-l om de ispravă.

X

Lui Fuscus Aristius

Data necunoscută

Eu, căruia îmi place viaţa de ţară, salut pe Fuscus căruia nu-i place decât viaţa de oraş! Numai în acest singur lucru ne deosebim cu totul; încolo, suntem ca nişte gemeni cu suflete de frate: ce nu-i place unuia nu-i place nici celuilalt; avem aceleaş gusturi, ca cei doi porumbei din fabulă. Tu nu-ţi părăseşti cuibul: pe mine mă încântă pâraele dela ţară, stâncile acoperite cu muşchi şi pădurile. Ce vrei? Nu trăiesc şi nu mă simt bine decât când am părăsit oraşul, pe care tu-l ridici în slava cerului. Ca sclavul fugit din casa preotului, mi-e silă de prăjiturile sfinte; mi-e mai dor de pâine decât de plăcintele unse cu miere [1]).

De se cuvine să trăim potrivit naturii şi de trebue, înainte de toate, să ne căutăm nu loc pentru casă, — cunoşti tu vreun loc mai plăcut decât la ţară?

Unde sunt iernele mai călduţe? unde o boare mai plăcută potoleşte arşiţa Câinelui şi a Leului [2]) de îndată ce acesta e pătruns de razele soarelui? unde grijile pismaşe te lasă mai mult să dormi? Iarba mi-

1) Plăcintele din casa preoţilor.
2) Constelaţii din luna Iulie.

roase sau străluceşte mai puţin decât marmora libică? Apa care e gata să plesnească în ţeavă, prin mahalalele oraşului, e oare mai curată decât apa ce şerpue murmurând la vale în pârae? Chiar şi în mijlocul feluritelor voastre coloane, voi sămănaţi o adevărată pădure; preţuiţi numai casele cu privirea spre câmpii întinse; ori cât ai alunga, deci, natura cu furca, ea se întoarce, biruitoare, îndărăt, înfrângând pe încetul dispreţul nemeritat.

De nu poţi deosebi purpura sidonică de lână văpsită la Aquinum [4]) nu vei păgubi mai mult şi mai simţit decât de nu vei putea deosebi adevărul de minciună. Cu cât prosperitatea te va bucura mai mult, cu atât şi răstriştea te va sgudui mai puternic; când îţi place un lucru nu te lepezi bucuros de el. Fugi de măriri! Sub un acoperiş sărac poţi duce o viaţă mai fericită decât regii şi prietenii regilor.

Mai puternic, cerbul a isgonit pe cal din păşunele, în care păşteau; învins după o lungă luptă, calul ceru ajutorul omului şi se supuse frâului. Intorcându-se biruitor, el n'a mai putut însă să scape de călăreţul din spate şi de frâul din gură. Renunţând, de teama sărăciei, la libertatea, mai preţioasă decât aurul, nefericitule, ţi-ai ales şi tu un stăpân, căruia o să-i slujeşti pe vecie; n'ai ştiut să te mulţumeşti cu puţin! O avere nepotrivită e ca o încălţaminte: de-i mai mare decât piciorul, te poticneşti în ea; de-i mai mică, te strânge. Numai mulţumindu-te cu soarta, scumpe Aristius, vei trăi fericit; de ţi-o părea că adun mai mult

---

3) Casele din Roma aveau parcuri, deci imitau aşezările de la ţară.

4) Aquinum în Laţiu.

decât trebue şi că nu mă opresc, mustră-mă! Banul e sau stăpân sau slugă; e mai bine, totuşi, să tragi tu funia decât s'o tragă el. Iţi scriu aceste rânduri lângă ruinile templului Vacunei[5]): sunt fericit în toate privinţele, afară doar că nu eşti şi tu cu mine.

---

5) Vacuna, zeiţă sabină. Probabil avea un templu la Tibur.

XI

Lui Bullatius

Bullatius e necunoscut. Data necunoscută. Sub forma de sfaturi, Horaţiu îşi mărturiseşte, probabil, propria-i nelinişte şi neputinţă de a sta într'un loc.

Cum ţi-au părut, Bullatius, Chiosul şi vestitul Lesbos, elegantul Samos, şi Sardesul, capitala lui Cresus, şi Smirna şi Colofonul? [1]) Îşi merită renumele ori nu? Nu sunt mai pe jos decât câmpul lui Marte şi decât Tibrul? Ţi-a plăcut vreunul din oraşele lăsate de regele Atalus [2]), — sau dragostea ta pentru Lebedos [3]) nu vine decât din sila de mare şi de atâtea călătorii? Ştii doar ce-i Lebedosul! Un sat mai pustiu decât Gabii [4]) şi decât Fidene [5]); aş voi, totuşi, să locuesc acolo; uitând de ai mei, şi uitat de dânşii, aş voi să privesc de departe cum se sbuciumă marea [6]). De te prinde ploaia pe drumul [7]) dela Capua la Roma, şi de

---

1) Port la marea egeică.
2) Din regatul lăsat Romanilor de regele Atalus.
3) Oraş din Ionia.
4) Oraş din Laţiu.
5) Sat pe via Salaria.
6) Pe *Via Appia.*
7) Aceasta numai pentru moment, într'un acces de mizantropie.

te adăposteşti într'un han, leoarcă de apă şi plin de noroi, n'o să-ţi vie în gând să-ţi petreci viaţa de acum înainte în han; şi de ai tremurat de frig, n'o să-ţi închipui cuptoarele şi băile ca singurul mijloc al unei vieţi fericite; de te-ai luptat cu puternicul Crivăţ în largul mării, n'o să-ţi vinzi corabia după ce ai trecut marea egeică [8]). Pentru omul cuminte Rodosul şi frumoasa Mitilene sunt ca o manta călduroasă în timpul verii, ca o haină uşoară în timpul vânturilor iernii, ca o bae în Tibru în timpul iernii, ca focul în luna August. Cum ţi-e cu putinţă şi norocul îţi zâmbeşte, — de departe, dela Roma, trebue să lauzi Samosul, Chiosul şi Rodosul!

Primeşte cu recunoştinţă clipele fericite, pe care ţi le vor da zeii; nu lăsa pe altădată plăcerea; ori unde ai fi, o să poţi spune atunci că ai trăit fericit. Numai judecata şi înţelepciunea alungă mâhnirile, nu ţărmul de pe care poţi privi în largul mării; a alerga peste mări, înseamnă a-ţi schimba numai orizontul nu şi sufletul. O stearpă harnicie ne osteneşte; alergăm după fericire pe corăbii şi pe quadrige. Fericirea, pe care o cauţi, este, totuşi aici, la Ulubri, — de eşti înţelept [9]).

---

8) Idea e: poţi avea preferinţi momentane, dictate uneori de nevoe, dar apoi revii la starea obişnuită.

9) Sătuleţ lângă mlaştinile Pontine.

XII

Lui Iccius

Tot lui Iccius i-a dedicat Horaţiu şi Oda 29 din cartea I. Data: 20 a. Chr.

De ai şti să te foloseşti cuminte, o Iccius [1]), de tot ce strângi de pe moşiile siciliene ale lui Agrippa, nici Jupiter nu ţi-ar putea da un mai mare belşug! Nu te mai plânge deci: nu-i sărac cine are ce-i trebue. Ai poftă de mâncare, nu suferi de piept, nici de picioare; nici avuţiile regale n'ar fi în stare să-ţi dea mai mult decât atât! De te hrăneşti numai cu ierburi şi cu urzici în mijlocul atâtor bogăţii, atunci, de sigur, că nu ţi-ai schimba felul de viaţă chiar de te-ar auri dintr'odată râul curgător al Soartei: fie că banul nu schimbă firea omului, fie că pui virtutea deasupra tuturor lucrurilor.

Să ne mai mirăm că Democrit [2]) şi-a lăsat ogoarele

---

1) Acest Iccius administra domeniile lui Agrippa din Sicilia. Era şi lacom de bani şi în acelaş timp se ocupa cu speculaţii filozofice şi astronomice.

2) Filozoful materialist din Abdera; ca să se poată ocupa mai liber cu filozofia, şi-a scos ochii şi şi-a părăsit averea şi ogoarele.

şi recoltele pe seama vitelor, în timp ce, desrobit 'de legăturile cărnii, sufletu-i înaripat îi sbura departe, — când tu însuţi, în mijlocul acestei grozave molime după câştig, lăsând la o parte grijile mărunte, nu te îndeletniceşti decât cu lucruri înalte: ce putere înfrânează forţa valurilor? cine rândueşte anotimpurile? cine cârmueşte mişcarea stelelor: întâmplarea sau zeii? ce ne ascunde discul întunecat al lunii şi ce ni-l arată din nou? de unde vine armonia atâtor lucruri nearmonice? [3]) Cine are dreptate: Empedocle [4]) sau geniul lui Stertinius? [5])

De te hrăneşti cu peşte sau cu praz şi ceapă: e treaba ta! Primeşte însa bine pe Pompeius Grosphus [6]), şi ajută-l bucuros, de-ţi cere ceva: n'o să-ţi ceară de cât ce se cuvine. E atât de uşor să-ţi faci prieteni din oameni cum se cade, când sunt la vreo strâmtorare! Şi ca să nu duci lipsa ştirilor în privinţa treburilor publice, voi adăoga: vitejia lui Agrippa a doborît pe Cantabri [7]); cea a lui Tiberiu pe Armeni; în genunchi, Phraates [8]) a primit legea şi poruncile Impăratului şi Belşugul de aur îşi revarsă roadele peste Italia din cornu-i plin.

---

3) Toate aceste teorii de fizică generală erau privite de Romani ca expresia cea mai înaltă a filozofiei.

4) Empedocle, filozof din Agrigent, care explica lumea prin principiul atracţiei şi al respingerii.

5) Filozof stoic, de care Horaţiu şi-a bătut joc.

6) Lui Grosphus i-a dedicat Horaţiu oda 16 din cartea II.

7) Popor din Spania; sdrobit de Agrippa la 19 a. Chr.

8) Regele Parţilor.

XIII

Lui Vinius Asella

Scrisoare fictivă ce însoţeşte volumul de poezii trimis lui August. Horaţiu era în Sabina şi August la Roma.

După cum ţi-am mai spus şi pe'ndelete la plecare, Vinius, prezintă-i lui August volumele mele sigilate: de-i sănătos, de-i voios şi, mai ales, de ţi le cere. Nu greşi din prea mult zel şi nu dăuna cărţii printr'o stăruinţă de la locul ei. De-ţi pare prea grea povara manuscriselor mele, aruncă-o mai degrabă decât s'o prezinţi stângaciu cui te-am rugat; nu-ţi fă de râs porecla părintească de *Asina*[1]) ca să nu ajungi de pomină. Ia-o voinicește peste dealuri, peste râuri şi peste viroage; când vei ajunge la capătul ostenelilor, adu-ţi aminte să nu-mi duci cartea subsuoară, cum îşi duce ţăranul mielul, sau beţiva de Pyrria[2]) ghemul de lână furată sau musafirul sărac sandalele şi pălăria. Şi, mai ales, nu povesti tuturor că ai năduşit, ducând versuri ce o să desfate o clipă ochii şi urechile Împăratului! Ori cât de mult te-ar ruga cineva, vezi-ţi de drum. Şi, acum, du-te sănătos; bagă de seamă sa nu te poticneşti şi să nu strici ce ţi-am încredinţat[3]).

---

1) Adică de măgar; trebue să ducă deci conştiincios povara.

2) Sclavă dintr'o piesă a lui Titinius; beată fiind, îşi ascundea rău un ghem furat.

3) Tonul scrisorei face aluzie la un măgar ce ducea o sarcină.

XIV

Vechilului

Scrisoare tot fictivă

Vechile al pădurilor şi al moşioarei, în sânul căreia mă regăsesc pe mine însumi, dar pe care tu o dispreţuieşt, deşi-i locuită de cinci familii şi trimite de obicei la Varia [1]) cinci capi de familie: — să cercetăm de-mi smulg eu mai bine spinii din suflet decât îi smulgi tu din ogoare şi de preţuiesc eu mai mult de cât moşia.

Deşi din prietenie pentru Lamia [2]), mâhnit din pricina fratelui său, pe a cărui moarte o jeleşte, sunt silit să rămân la Roma — rupând toate zăgazurile ce-mi stau în drum, gândul şi sufletul îmi sboară, totuşi, la tine. Eu cred că fericirea e la ţară, tu, că-i la oraş; pismuind soarta altuia, ţi-o uraşti pe a ta; amândoi nu suntem în toată firea, că ne legăm de locuri nevinovate: vina e în noi; nu putem fugi de noi înşine. Pe când erai sclav la oraş, râvneai după viaţa dela ţară; la ţară, tânjeşti acum după oraş, după circ şi băi. Ştii cât de statornic sunt în gusturile mele şi cât mă mâhneşte, când afurisitele de treburi mă poartă pe la Roma. N'avem aceleaşi gusturi, — de aici şi

1) Varia, municipiu de care depindea moşioara lui Horaţiu.
2) L. Aelius Lamia (cf. Ode I, 26).

deosebirea dintre noi: ce ţi se pare ţie pustiu şi neprimitor, celui ce simte ca mine i se pare plăcut, şi nu poate suferi ceiace tu găseşti frumos. Cârciumile murdare şi lupanarele, iată ce te face să jindueşti după oraş; şi-ţi mai pare rău că în acest colţişor de pământ se găsesc mai degrabă piperul şi tămâia de cât strugurii; prin apropiere nu-i nici o cârciumă, unde să poţi găsi vin şi nici vreo cântăreaţă din flaut, ca să-ţi cânte, pe când tu ţopăi ameţit. In schimb, trebue să lucrezi ogoare înţelenite de mult, să îngrijeşti de boii desjugaţi şi să-i hrăneşti cu ierburi cosite. De plouă, altă belea pe lenea ta: trebue să fereşti şuvoiul cu diguri să nu se reverse peste pajiştele însorite.

Iată ce ne tulbură înţelegerea. Odinioară îmi plăcea să mă îmbrac bine şi să-mi parfumez părul; ştii că începeam dela amiază să beau Falern; acum îmi place masa la repezeală şi mă odihnesc în iarbă lângă un izvor. Nu mi-e ruşine că am petrecut; mi-ar fi însă ruşine să nu-i fi pus capăt petrecerii. Aici, la ţară, nimeni nu se uită pieziş la fericirea mea; nimeni n'o învenineză în ascuns muşcând-o din pismă. Vecinii zâmbesc când mă văd răsturnând brazdele şi pietrele. Tu ai voi să-ţi iei tainul zilnic cu ceilalţi sclavi la Roma; râvneşti să fii printre dânşii: în timp ce şiretul meu de rândaş te pismueşte că ai pe mână lemnele, turma şi grădina!

Greoiul bou vrea să aibă şea; calul doreşte să are. Cred că e mai bine ca fiecare să se ţină, voios, de meşteşugul lui.

XVI

Lui C. Numonius Vala

Data probabilă 23 a. Chr.

Cum e, scumpe Vala [1]), iarna la Velia [2])?, cum e vremea la Salern [3])?, ce fel de oameni sunt pe acolo şi cum e drumul?

Căci Antonius Musa [4]) susţine că n'am nevoe de apele dela Baiae [5]); de altfel m'a şi certat cu ele, punându-mă să iau duşuri reci în mijlocul iernii. Baiae se plânge că toată lumea a început să-i părăsească păduricile de mirt şi apele sulfuroase atât de bune la boalele de nervi; ea-i mânioasă pe toţi bolnavii ce se caută de durere de cap şi de piept la izvoarele Clusiului [6]) şi se duc la Gabii [7]) sau în împrejurimile lor atât de reci. Trebue să ne schimbăm, vai! locul şi să împingem calul dincolo de hanurile cunoscute.

— „Încotro apuci? Nu mă duc nici la Cumae, nici

---

1) Necunoscut.

2) Colonie ionică în sudul Italiei.

3) Salern, oraş din Campania.

4) Doctor celebru; a scăpat pe August, rău bolnav, cu hidroterapie rece. De aceia ieşise la modă băile reci.

5) Baiae, staţiune de vară.

6) Clusium (Chiusi) în munţii Etruriei.

7) Gabii, tot acolo.

la Baiae," o să zică mânios călăreţul, trăgând de hăţul stâng; căci urechea calului e în frâul gurii.

Care din aceste două orăşele are mai din belşug grâu? Beţi apă de ploae sau din izvoare de apă proaspătă? Nu te mai întreb de vinurile locului; la mine, la ţară, mă mulţumesc cu orice vin; când mă scobor însă la mare, caut un vin bun şi vechiu, ca să-mi alunge grijile şi să-mi verse o dulce înviorare în vine şi în suflet şi să-mi facă chef de vorbă. În care din aceste două ţinuturi sunt mai mulţi iepuri sau mistreţi?, în ce mare sunt mai mulţi peşti sau arici, — ca să mă întorc acasă gras ca un Feacian [8]). Scrie-mi-le toate pe şart şi te voi crede pe cuvânt.

După ce şi-a mâncat moştenirea rămasă dela mamă-sa şi dela tată-său, Maenius a ajuns măscăriciu, fără iesle statornice, ci rătăcind ici şi colo. Când era nemâncat nu mai făcea deosebire între prieteni şi duşmani: pe toţi îi împroşca, fără milă, cu ocări; era spaima şi biciul pieţei; în lacomu-i pântece vâra tot ce găsia. Când nu putea stoarce nimic sau prea puţin dela cei ce-i sprijineau viţiul sau de la cei ce se temeau de dânsul, mânca farfurii întregi de maţe şi de carne stricată de miel, de s'ar fi săturat şi trei urşi. Ca şi censorul Bestius [9]), spunea el atunci că pântecele risipitorilor ar trebui înfierat cu fierul roş. De-i cădea însă în ghiară o pradă mai bună, nu se mai alegea nici praful de ea.

— „Pe Hercule, declara el, nu mă mir de cei ce-şi pierd averea pe mâncare: ce-i mai bun pe lume

---

8) Feacienii, supuşi prosperi ai regelui Alcinous, din *Odisea*.

9) Vreun risipitor, care, după ce s'a corectat, cerea pedepse aspre împotriva mâncăcioşilor.

decât o potârniche, o prepeliță grasă sau decât o burtă de scroafă ?.

Și eu sunt ca Maenius; la nevoe, mă mulțumesc cu o viață tihnită și cumpătată, resemnându-mă cu sărăcia; când mi se întâmplă însă să fiu la o masă bogată, tot eu zic că numai voi știți să trăiți cuminte și bine, voi ce v'ați cumpărat moșii roditoare!

XVII

Lui Quinctius

Nici un indiciu cronologic.

Ca să nu mă întrebi, bunule Quinctius, dacă moşia mea e bogată în ogoare sau în măsline, în grădini cu pometuri sau în păşune sau în ulmi înconjuraţi de viţă, — am să ţi-o zugrăvesc, amănunţit, în forma şi aşezarea ei.

E închisă între nişte coline ce s'ar îmbina, de n'ar fi despărţite de o vale umbroasă; când răsare soarele, o priveşte din dreapta; când apune, îi încălzeşte partea stângă. Clima e minunată. Prin mărăcinişuri cresc coarnele roşii şi prunele; stejarii dau din belşug ghindă turmei, iar mie umbră; ai crede că s'a mutat aici Tarentul cu verdeaţa lui [1]). Mai e şi un izvor ce şi-a dat numele unui pârâu, mai rece şi mai limpede decât Hebru [2]) ce udă Tracia; apa lui e bună la dureri de cap şi pentru stomac. Iată dulcele adăpost, cu adevărat plăcut, ce-mi dă sănătate în luna lui Septembrie.

Tu, prietene, eşti fericit, de ţii să fii aşa cum se aude. Întreaga Romă te crede demult fericit: mă tem

---

1) Port sudic, iubit de Horaţiu.

2) Mariţa de azi.

însă să nu te bizui mai mult pe părerea altora, decât pe înţelepciune şi pe virtute; când ţi se spune că eşti sănătos şi că arăţi bine, mă tem să nu-ţi ascunzi frigurile în vremea mesei, până ce încep să-ţi tremure degetele unse de mâncare. Dintr'o ruşine rău înţeleasă, proştii îşi ascund rănile înloc să le îngrijească.

De te-ar lăuda cineva pentru războaele, pe care le-ai purtat pe mare şi pe uscat şi ţi-ar gâdila urechile cu astfel de cuvinte: „Jupiter ce veghiază asupra ta şi a Romei, să ne lase în îndoială, dacă fericirea poporului ţi-i mai scumpă ţie decât îi e lui fericirea ta!“ [3]) — ai recunoaşte, negreşit, în ele laudele cuvenite lui August. Când îngădui însă să ţi se zică înţelept şi om desăvârşit, spune-mi: te recunoşti tu sub aceste laude? Îmi place şi mie, ca şi ţie, să fiu numit înţelept şi om cuminte; poporul ce-ţi dă azi astfel de laude, o să ţi le ia însă îndărăt mâine, de va voi, după cum tot el ia fascele consulare dela cel căruia i le-a dat fără să le merite. — „Dă-mi-le îndărăt, spune el, sunt ale mele“. I le dau şi mă retrag plouat. De-mi va spune însă că sunt un hoţ, un om fără ruşine, c'am gâtuit pe tată-meu — mă voi simţi eu atins de aceste ocări mincinoase sau voi îngălbeni? Laudele ca şi insultele neadevărate nu pot face plăcere sau nu pot speria decât pe stricat şi mincinos. Care este, deci ,omul bun? Este oare cel ce respectă hotărîrile Senatului şi legile ţării; este oare cel prin ai cărui sentinţă se judecă multe şi mari procese? şi a cărui garanţie şi mărturie sunt precumpănitoare în toate chestiunile? Toţi cei din casă şi vecinii ştiu însă

---

3) Versuri de Varius în cinstea lui August.

că acest om are un suflet josnic, îmbrăcat în aparenţe înşelătoare. De mi-ar spune sclavul meu:

— „N'am furat, nici n'am fugit", i-aş răspunde:

— „O să-ţi ai răsplata: n'o să fii bătut cu trăgătoarea".

— „Nici n'am ucis pe nimeni".

— „N'o să te mănânce ciorile pe cruce".

— „Sunt om cinstit şi de ispravă", — atunci eu tăgăduesc şi protestez: şi lupul şiret se fereşte de gropi şi uliul de laţurile întinse şi peştele de nada ascunsă. Oamenilor cinstiţi nu le place viţiul de dragul virtuţii; tu nu faci însă rău numai de frica pedepsei; de-ai trage nădejde că n'ai să fii prins, cum le-ai amesteca pe toate de-avalma! De furi dintr'o mie de baniţe de bob numai una, paguba-i mai mică, nu însă şi crima.

Unul trece drept om cinstit: forul şi tribunalul întreg se uită la dânsul, de ori de câte ori sacrifică zeilor un porc sau un bou, strigând cu glas tare: — „*Tată Ianus!* o *Apolon!*"; — mişcând numai din buze, ca să nu fie auzit, el adaugă însă:

— „Scumpă Laverna [4]), fă-mă să pot înşela; fă-mă să par drept şi virtuos; aruncă un văl peste păcatele mele şi un nor peste toate vicleniile mele".

Nu văd întru cât e mai bun şi mai slobod de cât un sclav, avarul ce se apleacă să ridice un gologan ţintuit în pământ [5])? A dori înseamnă şi a se teme: de te temi, nu eşti însă om liber. Ţi-ai pierdut armele şi ai părăsit postul virtuţii, de te trudeşti şi te osteneşti să te îmbogăţeşti. De poţi să-ţi vinzi prinsul de

---

4) Laverna, zeiţa protectoare a hoţilor.

5) Copiii, ca să râdă de avari, fixau în pamânt un ban.

război, nu-l ucide; fă din el un sclav folositor: îţi va lucra din greu, îţi va păzi turmele sau îţi va ara pământul; va călători pe mare după treburi, înfruntând furtunile iernii; va supraveghia aprovizionarea, va căra grânele şi proviziile [6]).

Adevăratul om cinstit şi cuminte e cel ce va îndrăzni să zică:

— „Penteu, Rege al Tebei [7]), la ce pedeapsă nevrednică mă vei sili?

— „Îţi voi lua bunurile".

— „Adică turmele, pământurile, mobilele, banii? Poţi să mi-le iei!"

— „Îţi voi pune cătuşe la mâini şi la picioare, sub paza unui crud temnicer".

— „Numai să vreau şi însuşi zeul îmi va deslega cătuşele".

Cred că a voit să spună: „Voi muri!" [8]) Moartea e sfârşitul tuturor lucrurilor.

---

6) Omul lacom e ca prizonierul pe care nu-l ucizi, dar îl pui la munci grele.

7) Scenă din *Bacantele* lui Euripide. Dionisios apăru în faţa lui Penteu sub forma unui preot; Penteu îi făcu fel de fel de ameninţări; Dionisios răspunse că poate să-l pună la orice cazne căci îl va scăpa zeul.

8) Aici „zeul" e moartea, pe care înţeleptul şi-o poate da când vrea. In piesa lui Euripide era Bacus.

XVII

Lui Scaeva

Nici un indictu cronologic.

Deşi n'ai avea nevoe de sfaturi ca să ştii cum să te porţi cu cei mari, ascultă părerea unui prieten, — care, la rândul lui, mai are nevoe să înveţe. Sunt ca un orb ce ar voi să arate altuia drumul. Vezi, totuşi, de nu găseşti ceva în vorbele mele, care ar putea să-ţi fie de folos.

De-ţi place să te leneveşti, să dormi până'n ziuă, de nu-ţi place praful, sgomotul roţilor, cârciumile, te sfătuesc să te duci la Ferentinum [1]); nu-s fericiţi numai bogaţii şi nu-i o nefericire să trăeşti şi să mori neştiut de nimeni. De vrei însă să-ţi ajuţi pe ai tăi şi să-ţi faci singur drum în viaţă, pune-te bine cu bogaţii. — „De s'ar fi mulţumit numai cu legume, Aristipp n'ar fi avut legături cu regii [2])".

— „De ar fi ştiut să trăiască cu regii, Diogene, care mă critică, nu s'ar mai mulţumi numai cu legumele".

Spune-mi de partea cui crezi că-i dreptatea ; sau, ca

---

1) Oraş din munţii Etruriei,

2) Cuvintele lui Diogene. Aristipp şedea la masa regelui Dionis din Siracusa.

mai tânăr, ascultă-mă pe mine pentru ce e mai bună părerea lui Aristipp.

Iată cum răspundea el muşcăturii filozofului cinic;

— „Eu îmi sunt propriul meu măscărici; tu eşti măscăriciul poporului; rolul meu e mult mai frumos şi mai demn. Am venit la curte ca să mă preumblu, să fiu purtat în trăsură, şi să mă hrănească un rege. Tu cerşeşti orice, umilindu-te faţă de cel ce-ţi dă, deşi crezi că n'ai nevoe de nimeni".

Aristipp se mulţumia cu orice împrejurare, cu orice situaţie şi cu orice avere; chiar când râvnia mai mult, se împăca totuş cu ceia ce avea. M'aşi mira însă, de ar putea face faţă unei altfel de vieţi, cinicul îmbrăcat cu sdrenţele virtuţii. Cel dintâi n'are nevoe de o haină de purpură; îmbrăcat ori cum, se va arăta prin locurile cele mai umblate, deopotrivă de demn, de-i îmbrăcat bine sau rău; celalt va fugi dinaintea unei hlamide de Milet, ca de un câne turbat sau de un şarpe; va muri de frig, de nu-i vei da sdrenţele; dă-i-le îndărăt şi lasă-l să dospească în prostia lui!

A conduce treburile publice şi a aduce la Roma prizonieri duşmani, înseamnă să te ridici până la tronul lui Jupiter şi să te înalţi până'n slavă; nu-i o glorie mică să fii pe placul acestor oameni! Nu ori cui e îngăduit să ajungă la Corint [3]). — Unul nu s'a mişcat din loc, crezând că n'o să ajungă la ţel; — prea bine! Cel ce a ajuns, nu s'a purtat însă mai bărbăteşte?

Aici şi nu aiurea e nodul discuţiei: unuia i se pare povara prea grea faţă de slabele lui puteri: altul o

---

3) Traducerea unui proverb grec.

înşfacă şi'o duce. Sau virtutea e o vorbă goală sau gloria şi răsplata se cuvin omului întreprinzător.

Nu vorbi de sărăcia ta în faţa bogaţilor; tăcând, câştigi mai mult decât cerându-le: e o deosebire între în a primi cu sfiiciune şi în a smulge cu obrăsnicie. Aici este însă punctul principal, aici-i miezul chestiunii. — „Soră-mea n'are zestre, mama-i săracă; nu pot să-mi vând moşioara şi nici nu pot trăi din venitul ei".

De spui astfel, e ca şi cnm ai striga:

— „Daţi-mi să mănânc!".

Un altul se îndeasă şi el:

— „Dă-mi şi mie o felie!"

De ar putea corbul mânca tăcând, ar avea o porţie mai mare şi n'ar mai trezi şi pofta pismaşilor [4]).

De te duci ca tovarăş de drum la Brundisium sau la plăcutul Sorrento, nu te plânge de grijile drumului, de înţepăturile frigului, de ploi sau nu te boci că ţi s'a spart cufărul şi ţi s'a furat punga; altfel, o să aduci aminte de şireteniile femeii uşoare, care se plânge, când că i'a pierit un lănţişor, când o brăţară, de nu mai dai în curând nici o crezare chiar pagubelor şi durerilor ei adevărate. De te-ai păcălit odată nu-ţi mai dai osteneala să ridici pe uliţă pe cel ce şi-a rupt cu adevărat piciorul. Poate să plângă, poate să se jure pe sfântul nume al lui Osirls:

— „Credeţi-mă, nu glumesc; hainilor, ridicaţi-mă că m'am stâlcit"!

— „Păcăleşte pe altul!" îi vor răspunde cei din prejur!

---

4) Aluzie la fabula *Vulpea şi Corbul.*

5) Osiris, zeu egiptean. Şarlatanii, erau mai ales din Orient.

XVIII

Lui Lollius

Data e după 20 a Chr.

De te cunosc bine, iubite Lollius, firea ta sinceră te va împiedica să te scobori de la prietenie la linguşire. Pe cât se deosibeşte o matronă de o femeie uşoară, pe atât se deosibeşte un prieten de un viclean linguşitor. Există, însă, un cusur potrivnic acestuia, dar aproape şi mai mare: bădărănia şi sinceritatea necioplită. Pentru că se tund până la piele şi nu se spală pe dinţi, unii se cred reprezentanţii indepedenţei de caracter şi ai adevăratei *virtuţi*[1]), Virtutea e între aceste două cusururi; e deopotrivă depărtată de amândouă.

Grăbit mai mult de cât se cade ca să se ploconească patronului, linguşitorul de pe patul din fund[2]) tremură în faţa celei mai mici mişcări a lui; îi repetă cuvintele şi i se pare însemnat ori ce ar fi spus, ca un copil ce-şi recită lecţia înaintea unui dascăl sever sau ca un actor ce joacă un rol mărunt. Celalt[3]) e

---

1) Filozofii stoici şi cinici.

2) Paraziţii şedeau de obicei la masă pe patul din fund, cu patronul.

3) Omul necioplit ce vrea să treacă drept sincer.

gata de luptă pentru orice nimic; înarmat, se războeşte pentru toate fleacurile:

— „De cât să nu mă crezi pe cuvânt şi să nu pot spune pe şleau ceace socot, mai bine renunţ la o nouă vtaţă de mi s'ar da ca răsplată"...

Şi despre ce se discută oare?... dacă Docilis e mai priceput de cât Castor[4])... sau de-i mai bine să iei pe calea Minucia sau pe calea Appia, când te duci la Brindisi!

Cel ce-şi toacă averea în legături de dragoste sau în jocuri de noroc; fălosul ce se îmbracă si se dichiseşte mai mult de cât i-o îngădue mijloacele: avarul pe care setea de bani îl chinueşte; cel ce se ruşinează şi se îngrijeşte de sărăcie, — cu toţii, nu trezesc de cât ură şi silă în prietenul bogat şi adesea de zece ori mai viţios de cât dânşii. De nu-i urăşte, el îi dojeneşte ca o mamă ce vrea ca fata ei să fie mai cuminte şi mai virtuoasă de cât dânsa. Şi aproape are dreptate, când le spune:

— „Nu te lua la întrecere cu mine: averea îmi ingădue orice nebunie; tu eşti sărac; ai nevoe de o viaţă mai strânsă; nu te pune cu mine!

De vroia să-i facă rău cuiva, Entrapelus[5]) îi dăruia haine, bogate; socoteala nu era rea: odată cu hainele lui frumoase, omul îşi făcea şi planuri şi speranţe noi; dormia în timpul zilei; punea plăcerea mai pe sus de datorie; se încurca în dobânzi la bani luaţi cu împrumut; şi, la urmă, ajungea gladiator sau rândaş la calul unui zarzavagiu!

---

4) Gladiatori.

5) Pe numele adevărat P. Volumnius, cavaler roman, prieten al lui Antoniu.

Nu iscodi nici odată tainele bogatului; şi de ţi-le încredinţează el, să nu le dai în vileag nici chiar la beţie sau la mânie; nu-ţi lăuda gusturile, criticându-le pe ale lui; nu te pune să faci versuri, când el vrea să meargă la vânătoare. Aşa s'a stricat prietenia celor doi fraţi gemeni, Amfion şi Zethus [6]), până ce a amuţit lira lui Amfion, nefiind pe placul aprigului său frate. Amfion s'a înclinat în faţa gustului lui Zethus; înclină-te şi tu în faţa dorinţilor unui prieten bogat! Când îşi scoate la câmp caii încărcaţi cu reţelele etolice [7]) şi câinii, scoală-te şi tu iute, ia-ţi rămas bun de la Muza nărăvaşe, pentru ca să mănânci ca şi dânsul mâncarea câştigată în sudoarea frunţii. Vânătoarea e îndeletnicirea cea mai iubită a Romanilor; prin ea câştigi slavă, sănătate şi putere, mai ales, că eşti atât de voinic de ai întrece un câne din goană sau un mistreţ în tărie. Unde mai pui că nimeni nu umblă cu armele cu mai multă mlădiere ca tine; ştii cum te aplaudă privitorii când te lupţi în câmpul lui Marte. Tânăr încă, ai înfruntat greutăţile armatei în războaiele împotriva Cantabrilor [8]), sub conducerea unui general ce ne-a smuls steagurile din templele Parţilor şi care desăvârşeşte acum cucerirea lumii.

Şi ca să nu te retragi şi să lipseşti de la vânătoare, ceiace ar fi de neertat, cu toate că-ţi dai osteneala să nu faci nimic care să treacă măsura, te ţii de jocuri copilăreşti pe moşia tatălui tău. Armatele îşi împart flotele; conduşi de tine, sclavii reprezintă lupta de la Actium. Fratele tău e în fruntea armatei duş-

---

6) Ambii erau fii Antiopei cu Jupiter.

7) Reţele de prins mistreţi, cum se practica în Etolia.

8) Expediţia lui August din 26—25.

mane; un lac reprezintă marea Adriatică; şi lupta continuă până ce biruinţa încununează pe unul din generali. De crede că-i împărtăşeşti gusturile, la rândul lui, prietenul îţi va aproba din toată inima distracţiile.

Să-ţi mai dau un sfat, de mai ai nevoe de un sfătuitor: ia seama la ce spui despre fiecare şi cui spui. Fereşte-te de cei ce te iscodesc, căci sunt şi vorbăreţi; urechile mereu deschise nu păstrează cu credinţă taina; odată rostită, vorba sboară fără să se mai întoarcă.

De-l recomanzi pe cineva, bagă de seamă să nu roşeşti de păcatele lui. Recomandăm adesea oameni ce n'o merită: de te-ai înşelat cu unul, nu-l apăra morţiş; numai aşa o să poţi lua partea, temeinic, împotriva calomniilor, a unui om pe care-l cunoşti bine şi care se bizue pe sprijinul tău; când îl încolţeşte dintele calomniatorului Theon [9]), nu vezi că o să-ţi vie în curând şi ţie rândul? când casa vecinului arde, te priveşte şi pe tine; lăsat în voe, focul de obicei creşte în putere.

A cultiva prietenia oamenilor puternici pare plăcut numai celorce nu-i cunosc; cine-i cunoaşte fuge de ea. Când pluteşti în largul mării, bagă de seamă să nu se schimbe vântul şi să te aducă îndarăt. Celor trişti nu le place veselia; celor veseli, tristeţea; harnicilor nu le place lenea; leneşilor activitatea şi hărnicia; celor ce beau nu le place ca oaspele să refuze paharele oferite, chiar de s'ar jura că să teme că n'o să poată dormi din pricina vinului. Alungă-ţi nourii de pe

9) Calomniator necunoscut.

frunte; sfiiciunea trece adesea drept prefăcătorie şi de eşti tăcut pari mohorît. Citeşte în fiecare zi cărţile înţelepţilor; ei o să-ţi spună cum să trăeşti liniştit, ca să nu te tulbure şi să te urmărească lăcomia pururi nesatisfăcută, frica şi năzuinţa după lucruri puţin folositoare. Ei îţi vor spune dacă virtutea e un rod al ştiinţii sau un dar al firii; îţi vor arăta ce micşorează grijile şi dă mulţumirea sufletului: onorurile, averea sau cărăruia tainică a unei vieţi retrase? Cât despre mine, când mă duc să mă odihnesc pe malurile Digenţei [10]), pârâul din care se adapă satul îngheţat de frig al Mandelei [11]) ştii tu, scumpe prietene, la ce mă gândesc şi ce doresc? Să rămân cu ce am şi chiar cu mai puţin; să trăesc pentru mine, cât mai am de trăit, de mi-o da Dumnezeu zile; să am pe un an întreg cărţile şi hrana ce-mi trebue şi să nu tremur pentru ziua de mâne. Dela Jupiter ajunge să cer ceiace dă şi ia: viaţa şi averea: cât despre înţelepciune, îmi voi dobândi-o eu însumi.

---

10) Azi Licenza; curgea pe lângă moşioara lui Horaţiu.
11) Azi Bandela.

XIX

Lui Mecena

Una din cele dintâi epistole ale lui Horaţiu.

De ar fi să ne încredem în bătrânul Cratinos [1]), învăţatule Mecena, versurile celor ce beau numai apă nu pot plăcea multă vreme, nici nu pot dăinui. De când Bacus a rânduit pe poeţi cu un grăunte de nebunie printre Satiri şi Fauni, neprihănitele Muze au început şi ele, de dimineaţă, să miroase a vin. Cântând vinul, Homer a fost învinuit că e beţiv; chiar taica Ennius [2]) nu se punea să cânte războaiele înainte de a fi băut. „Dau Forul şi Tribunalul dela Puteal pe seama băutorilor de apă; nu îngădui oamenilor serioşi să cânte [3])". După ce am decretat aceasta, poeţii s'au şi luat la întrecere să bea în timpul nopţii şi să duhnească a vin peste zi. Ajunge oare să imiţi pe Caton, încruntându-ţi mutra, mergând cu picioarele goale sau purtând toga strâmbă, — ca să ai şi virtutea şi firea lui? Râvnind la elocinţa lui Timagene [4]), Iarbita a

1) Scriitorul comic atenian

2) Vechiul poet epic roman.

3) E edictul imaginar al unui pretor la intrarea lui în funcţie.

4) Timagene, retor alexandrin; un alt retor Codrus, poreclit Iarbita, a murit de apoplexie, pe când voia să rivalizeze cu Timagene, într'o şedinţă de declamaţie.

plesnit de gelozie; voia să treacă şi dânsul tot atât de bine crescut şi elocinte! Un model uşor de imitat prin cusururi ne înşeală. De aş îngălbeni dintr'odată, imitatorii mei ar bea *cuminul* ce te îngălbeneşte: îmitatori, turmă de sclavi, de câte ori purtarea voastră mi-a răscolit fierea sau m'a făcut să rîd!

Eu, cel dintâi, mi-am pus piciorul liber pe o cărare necunoscută încă şi n'am păşit pe urmele altuia! eu, cel dintâi, am arătat Laţiului iambii poetului din Paros: am luat dela Arhiloc numai metrul şi mişcarea, nu însă ideile şi nici violenţa cu care a urmărit pe Lycamb [5]); nu-mi smulgeţi frunzele coroanei pentrucă m'am ferit să-i schimb măsura şi cadenţa versurilor; şi energica Safo şi-a rânduit muza după metrica lui Arhiloc; şi Alceu a făcut la fel; se deosebeşte însă prin idei şi înlănţuirea lor; el nu caută să necinstească pe un socru prin versuri de ocară şi nici nu împleteşte un laţ în jurul gâtului unei logodnice printr'o poezie murdară [6]). Pe Alceu eu l'am făcut cunoscut Romanilor: nimeni nu-l imitase inaintea mea. Aducând cântece noi, mă bucur c'a ajuns în mânile multora şi sunt citite de oameni atât de distinşi.

Vrei să ştii pentru ce nerecunoscătorului cititor îi plac versurile mele acasă, unde le laudă, şi pentru ce le critică de îndată ce a păşit pragul casei? Pentru că eu nu umblu să cumpăr aprobarea nestatornicei gloate, dându-i de mâncare sau împărţindu-i haine vechi. Pentru că nu sunt nici ascultătorul nobililor noştri poeţi, nici nu-s partizanul lor [7]); pentru că nu

5) Se cunoaşte ura cu care a urmărit Arhiloc pe Lycamb, ce nu voise să-i dea fata; tata şi fata au trebuit să se sinucidă.

6) Ca Arhiloc.

7) Horaţiu nu participa la lecturile publice ale unor poeţi

mă scobor în cenaclurile gramaticilor şi prin amfiteatre. De aici toate nemulţumirile! De zic:

— „Mi-e ruşine să recit versuri nevrednice de un auditor numeros şi să dau greutate unor fleacuri".

— „Glumeşti, îmi răspund ei, şi-ţi ţii versurile pentru urechile lui Jupiter. Te crezi desăvârşit şi-ţi închipui că numai tu urzeşti mierea poeziei."

Le aşi putea răspunde cu glume, dar mă tem să nu mă sfâşie cu unghiile lor ascuţite.

— „Nu-i locul să ne batem", le zic, „cer pace; de oarece gluma adesea aduce ceartă şi mânie, mânia aduce şi ea duşmănie crâncenă şi războiu pe viaţă şi pe moarte".

---

strânşi în jurul lui Asinius Pollio, ce făceau opoziţie lui August. In ironie Horaţiu îi numeşte „nobili".

XX

Cărţii sale

Probabil ultima epistolă din această carte.

Carte, pari a privi spre statuile lui Vortumnus [1]) şi Janus, ca să fii expusă în librăria fraţilor Sosii [2]) cu foile lustruite cu piatră ponce.

Nu-ţi mai plac cheile şi sigiliile ce plac sfiiciunii; gemi că numai puţini te cunosc şi năzueşti să fii dată în public, — deşi nu te-am zămislit cu scopul acesta! Du-te unde râvneşti să te duci; odată trimisă, n'o să te mai poţi întoarce!

— „Ce am făcut, biata de mine? ce am voit?" o să spui tu, de te-o supăra ceva. Şi ştii doar cât de repede te închide cititorul plictisit!

De nu mă orbeşte mânia pentru ce mi-ai făcut, — Roma o să te preţuiască cât timp vei fi nouă încă

Când vei începe să fii murdărită de mânile gloatei, te vor mânca trândavele molii sau vei fugi la Utica sau, strânsă, vei fi trimisă la Ilerda [3]). Voi râde atunci pentru că nu m'ai ascultat, ca ţăranul mânios ce şi-a

---

1) Zeul schimbării anotimpurilor. Statua era la sudul Forului nu departe de cartierul afacerilor, *vicus Tuscus*.

2) Librarii timpului.

3) Utica în Africa, Ilerda în Spania.

împins într'o prăpastie măgaru-i neascultător. La ce să-ţi mai dai osteneala să scapi pe cineva fără voia lui? Te mai poate aştepta şi o altă soartă: un bătrân bâlbâit te va lua ca să înveţe cu ajutorul tău să citească pe copiii din fundul mahalalelor[4]).

Dacă pe-o vreme frumoasă se vor aduna însă în jurul tău mulţi curioşi, spune-le că, fiu de libert[5]) şi cu puţină stare, mi-am întins aripile din cuib: cu cât o să-mi scobori naşterea cu atât o să-mi măreşti meritul; spune-le că am plăcut fruntaşilor străluciţi ai Romei şi căpeteniilor armatei; arată-mă mic de statură, înălbit de timpuriu, îndrăgostit de soare, iute la mânie şi uşor de împăcat. Şi de te va întreba cineva şi de vârsta mea, spune-i c'am împlinit 44 de ani în anul în care Lollius şi-a luat coleg pe Lepidus[6]).

---

4) Ceia ce s'a întâmplat. Incă din timpul lui Juvenal, operele lui Horaţiu au devenit şcolare.

5) Despre tatăl său a vorbit în *Satire*, 1, 6.

6) La 21 a. Chr Lollius a fost ales cu August care a refuzat. După multe competiţii, s'a ales Lepidus în locul vacant.

CARTEA II.

I

Lui August

Epistolă, în care se discută chestiuni literare. Epistola a fost scrisă, probabil, cam pe la 13 a. Chr. şi, în orice caz, e una din ultimele lucrări ale lui Horaţiu.

Când singur duci povara atâtor de multe şi de mari treburi, când ocroteşti cu armele Italia, o împodobeşti cu pilda virtuţilor tale şi o înfrânezi prin legi, aşi păcătui împotriva binelui obştesc, o Cezar, de ţi-aşi răpi timpul cu o scrisoare prea lungă.

Romulus, Bacus, Castor şi Pollux au fost trecuţi printre zei numai după ce au săvârşit mari fapte; cât au trăit însă pe pământ şi printre oameni, purtând crâncene războaie, împărţind ogoare şi zidind oraşe, au avut durerea să vadă că răsplata nădăjduită nu le răspundea meritelor. Eroul [1]), ce a stârpit năprasnica Hidră şi care din scrisul soartei a doborît atâtea fiare, a văzut că numai moartea birue pisma.

Strălucirea celui ce ne întrece prin merite ne supără; abia după moarte e preţuită. Numai ţie, Cezar, îţi aducem încă din viaţă cinstirea cuvenită; îţi înălţăm altare ca să jurăm pe divinitatea ta; mărturisim că nu s'a născut şi nici nu se va naşte nimeni ca tine.

1) Hercule.

Drept numai cu tine, când te pune mai presus de toţi căpitanii noştri şi ai Grecilor, poporul tău nu judecă şi pe ceilalţi cu aceiaşi măsură; el dispreţueşte şi urăşte pe cei ce nu ne-au părăsit şi nu şi-au împlinit încă sorocul timpului; în dragostea lui pentru tot ce e vechiu, el ajunge să creadă că Muzele înseşi au dictat pe muntele Alban cele douăsprezece table de legi, făcute de Decemviri, tratatele regilor noştri fie cu Galii, fie cu gravii Sabini, cronicile pontificale şi cărţile profeţilor vechi.

Operele Grecilor sunt cu atât mai bune cu cât sunt mai vechi: de aplicăm scriitorilor romani acelaş principiu, nu mai avem nimic de zis: măslina nu are sâmbure şi nuca nu are coajă [2]). Am ajuns în culmea desvoltării noastre: pictăm şi cântăm şi ne luptăm chiar mai bine decât Grecii ce se ungeau cu untdelemn [3]) !.

Dacă timpul face versurile mai bune cum face şi vinul, aşi dori să ştiu câţi ani trebue pentru ca operele noastre să-şi capete valoarea. Un poet mort acum o sută de ani trebue aşezat printre poeţii vechi şi desăvârşiţi sau printre cei noi şi fără valoare? Ca să înlăturăm orice discuţie e nevoe să hotărîm odată: „Cine a împlinit o sută de ani e scriitor vechi şi bun".— „Dar de-i lipseşte o lună sau mai puţin până la o sută de ani, printre care scriitori trebue rânduit? printre cei

---

2) Argumentarea e aceasta: dacă scrierile vechi romane sunt superioare pentru că şi scrierile vechi greceşti sunt superioare atunci, fiindcă şi nuca şi măslina dau untdelemn, putem afirma că nici măslina n'are sâmbure, fiindcă nuca nu are, şi nuca nu are coajă pentru că măslina nu are.

3) Un alt argument ridicol: Romanii sunt în culmea puterii lor politice — deci au întrecut pe Greci şi în artă

vechi şi desăvârşiţi sau printre cei, pe care oamenii de azi şi cei de mâine îi dispreţuesc? — „De-i mai tânăr cu o lună sau chiar cu un an se poate socoti tot printre cei vechi". — Bine, te am acum în palmă; încetul cu încetul scot câte un an, după cum scoţi câte un păr din coada calului, până ce, sdrobit de argumentul grămezii ce se nărue [4]), se va da bătut cel ce se bizue numai pe Faste, întăreşte meritul după numărul anilor şi nu admiră decât ceia ce a consfinţit moartea.

Cumintelui, vajnicului Ennius [5]) — un al doilea Homer, după cum îl numesc criticii, puţin îi pasă de ce-i vor deveni făgăduelile şi visurile pitagorice [6]); cât despre Naevius [7]) nu e el în toate mânele şi nu-l ştiu toţi pe derost, caşi cum ar fi scris de curând? întru atât poezia veche e primită ca sfântă!

De ori câte ori discutăm asupra meritelor scriitorilor, bătrânul Pacuvius [8]) trece drept cel mai învăţat; Accius [9]), ca cel mai avântat; despre Afranius [10]) se spune că toga lui i s'ar fi potrivit lui Menandru; Plautus [11]) are repeziciunea sicilianului Epicharm [12]);

---

4) O argumentaţie a lui Chrysipp: de iai dintr'o grămadă de grâu câte un bob, când încetează să mai fie grămadă?

5) Vechiu poet epic.

6) Criticii sunt aşa de siguri de gloria lui Ennius încât nu mai cercetează ce au devenit toate făgăduelile şi visurile pitagorice ale poetului.

7) Naevius, poet epic, mort la 204 a. Chr.

8) Pacuvius, autor de tragedii, născut la 220 a. Chr.

9) Accius, poet tragic, 170 — 100 a. Chr.

10) L. Afranius, poet comic, ce a imitat pe Menandru.

11) Plautus, marele poet comic, 224—184 a. Chr.

12) Epicharm, poet din veacul V.

Caecilius [13]) se distinge prin nobleţă; Terenţiu [14]) prin meşteşug. Aceştia-s poeţii pe care puternica Romă îi învaţă pe de rost şi, îngrămădită în teatrul ce n'o mai încape, îi ascultă; pe aceştia îi priveşte ca pe singurii poeţi de la Livius [15]) şi până în zilele noastre.

Poporul vede uneori drept, alteori se înşeală. Când admiră şi laudă pe vechii poeţi încât nu mai găseşte nimic ca să le compare — greşeşte; când socoate însă că ideile lor sunt uneori prea învechite, mai totdeauna necioplit redate şi adesea fără nerv, atunci judecă drept şi cuminte; suntem de aceiaş părere. Să nu crezi că atac şi vreau să distrug versurile lui Livius, pe care Orbilius [16]) mă făcea cu nuiaua să le învăţ, când eram copil; mă minunez, totuşi, că trec drept cioplite şi frumoase şi chiar perfecte! Că sclipeşte ici şi colo câte o expresie mai fericită, sau câte un vers mai armonios, e nedrept să privim şi întregul poem ca desăvârşit.

Când văd că o lucrare nu-i criticată pentru ca-i rău sau fără fineţe scrisă ci pentru că-i nouă şi că, în loc să ni se ceară îngăduinţă faţă de scriitorii vechi, ni se cere, dimpotrivă, admiraţie şi proslăvire — atunci mă cuprinde indignarea.

De aşi sta la îndoială dacă piesele lui Atta [17]) au succes sau nu pe scena acoperită cu flori, toţi bătrânii noştri ar striga că a pierit orice ruşine, pentru

---

13) C. Caecilius Statius, poet comic, mort la 168.

14) Terentius, poet comic, mort la 150 a Chr.

15) Livius Andronicus, întemeietorul poeziei latine, a reprezentat la 240 prima piesă latină.

16) Orbilius Pupillus a fost profesorul lui Horaţiu la Roma.

17) I. Quinctius Atta, autor de comedii naţionale, mort la 78 a. Chr.

că am îndrăznit să critic nişte piese, pe care le-au jucat pateticul Esop [18]) şi subtilul Roscius [19]). Ei nu preţuesc decât ce le-a plăcut lor odată şi cred că-i o ruşine să se ia după gustul tinerilor, recunoscând că trebue să uite la bătrâneţe versurile, pe care le-au învăţat de copii.

Cel ce laudă *Cântecul Saliar* al lui Numa [20]), ca să pară că înţelege ceia ce n'a înţeles, cum nu înţeleg nici eu, nu admiră atât talentul morţilor pe cât vrea să lovească în talentul nostru; ne urăşte şi ne pismueşte pe noi şi operele noastre. Dacă Grecilor nu le-ar fi plăcut nimic din ce e nou, ca şi nouă, ce ar mai fi vechiu acum? ce ar mai avea publicul ca să citească cu lăcomie?

După sfârşirea războaelor, Grecia a început să se gândească şi la plăceri şi, din pricina prosperităţii, să lunece la viţii: ea s'a îndrăgostit, astfel, de luptele atleţilor şi de cai; s'a îndrăgit apoi de sculptorii în marmură, în fildeş sau în bronz; nu şi-a mai luat ochii de la tablouri; s'a desfătat acum cu cântările din flaut, acum cu poeţii tragici. Ca o copiliţă ce se joacă sub ochii doicii, sătulă, ea părăsia, rând pe rând, ceia ce dorise cu lăcomie. Iţi închipui tu că poţi iubi sau urî ceva pe vecie? Iată roadele păcii şi ale prosperităţii!

La Roma multă vreme plăcerea n'a stat decât în muncă: casele erau deschise din zori; se împărţia dreptate clienţilor; fiecare se gândia cum să-şi dea

18) Esop, marele actor tragic, ce trăia cam pe la 55 a. Chr.
19) Roscius, actor tragic şi comic, mort la 61 a. Chr.
20) Numa a instituit colegiul preoţilor saliari, însărcinaţi cu cultul lui Mars Gravidus. Ei cântau nişte cântece străvechi, greu de înţeles.

banii cu împrumut la oameni platnici; toţi ascultau de cei mai bătrâni; arătau celor mai tineri mijloacele, prin care să-şi înfrâne patimile ce ruinează. Nestatornic, poporul şi-a schimbat apoi firea; el nu mai arde acum decât de dorinţa de a scrie; tineri şi bătrâni se pun la masă, încununaţi cu frunze de iederă, şi dictează versuri. Eu însumi mă laud că nu fac versuri, sunt mai mincinos decât un Part; mă scol înaintea soarelui, cer pana, hârtia şi tăbliţele. De nu te pricepi la corăbii, nu te faci cârmaciu; de n'ai învăţat medicina, nu îndrăzneşti să dai doctorii bolnavului: doctorii nu fac decât medicină; meşteşugarii nu fac decât ceiace intră în breasla lor; numai noi, învăţaţi sau nepricepuţi, facem cu toţii versuri.

Această pornire, această uşoară nebunie are totuşi şi părţi bune. Lăcomia nu intră de obiceiu în firea poeţilor; poetului îi plac versurile şi n'are altă pasiune; el îşi râde de orice pagubă, de fuga sclavilor, de focuri; nu se gândeşte la nici o viclenie împotriva prietenului sau a unui copil nevrâstnic; se hrăneşte cu legume şi cu pâne de rând. Deşi nu-i bun soldat, e totuşi folositor ţării, de recunoşti că oricine, cât de mic, îşi poate sluji ţara.

Poetul desleagă gura fragedă şi gângavă încă a copilului; el îi abate urechea dela cuvinte grosolane; prin sfaturi prieteneşti, îi mlădie apoi sufletul; îl fereşte de sălbăticie, pismă şi mânie; cântă faptele frumoase; prin pildele trecutului făureşte noile generaţii, mângae pe sărman şi pe bolnav. Dela cine ar fi învăţat copila nemăritată încă şi tinerii neprihăniţi să înalţe rugăciuni, de n'ar fi fost poeţii? Corul invoacă ajutorul zeilor şi îi simte când sunt prielnici; prin rugăciunile lui meşteşugite aduce apa cerului; abate

boalele; alungă amenințarea primejdiilor; dobândește pacea și anul mànos în roade bogate; poezia împacă pe zeii Olimpului și ai infernului.

După strângerea sămănàturilor, harnicii plugari de odinioară, se mulțumiau cu puțin: în zilele de sărbătoare își odihniau trupul și mintea, ce rabdase munca din greu numai în nădejdea sfârșitului; cu copiii, cu credincioasa lor soție și cu tovarășii de muncă, ei jertfeau o scroafă Pământului; aduceau ca prinos lapte lui Silvan, flori și vin Geniului ce ne amintește de scurtimea vieții. Din acest obiceiu s'a născut libertatea Fescenina, ce și-îngăduia să arunce ocări țărănești în versuri dialogate [21]; la început această libertate avea loc în fiecare an spre desfatarea tuturor, până ce, dintr'un joc crud, s'a deslănțuit ca un adevărat prapad, amenințând fără sfiala pe oamenii cei mai de seamă. Cei sfâșiați de colții însângerați ai acestor versuri au început atunci să se plângă; chiar și cei neatinși înca s'au îngrijorat de soarta obștească; s'a votat, așadar, o lege [22] și o pedeapsă împotriva celor ce batjocoreau lumea în versuri. Poeții și-au schimbat atunci tonul; frica de batae i-au făcut să scrie cuviincios și să caute să placă numai.

Supusă prin arme, Grecia și-a supus, la rându-i, năprasnicul biruitor, introducându-și artele în sălbatecul

---

21) După August, aceste versuri nu mai erau întrebuințate decât la nunți.

22) Legea e din 451 a. Chr.

23) Cucerirea definitivă a Greciei datează dela cucerirea Corintului, 146 a. Chr.

Laţiu. Astfel a dispărut groaznicul vers saturnin [24]) şi eleganţa greacă a izgonit tonul necioplit; poezia noastră a păstrat însă multă vreme şi păstrează încă şi azi urmele originii sale ţărăneşti; numai târziu şi-au îndreptat Romanii privirile spre cărţile greceşti; şi numai când s'au liniştit, după războaele punice, au început să cerceteze pe Sofocle, pe Thespis şi pe Eschile. S'au încercat chiar să le tălmăcească tragediile; şi le-a plăcut, de oarece-s din fire porniţi spre lucruri sublime, au simţul tragediei şi îndrăsneala îi prinde; din neştiinţă însă, închipuindu-şi că-i ruşinos să refaci, se feresc cât pot de orice ştersătură.

Scoţându-şi subiectele din viaţa [illegible]snuită, mulţi cred că nu-i nici o greutate să scrii comedii; sarcina comediei este însă cu atât mai grea, cu cât suntem mai puţin îngăduitori faţă de ea. Vezi cât de greşit zugrăveşte Plaut rolul tânărului îndrăgostit, al tatălui avar sau al vicleanului negustor de sclavi! Vezi cum nu mai isprăveşte cu paraziţi i mâncăi şi cât îi e de deslânată intriga! Nerâvnind decât la bani, nu-i mai pasă de-i cade piesa sau de are succes [25]). Pe cel ce a gustat din gloria schimbăcioasă a scenei, nepăsarea publicului îl ucide; aprobarea lui îl umple de mândrie: numai de atât e nevoe ca să-l doboare sau să-i învioare sufletul lacom de laude! Mă lipsesc bucuros de teatru, de trebue să slăbesc sau să mă îngraş, după cum mă aplaudă sau mă fluieră publicul!

Ceia ce-i sperie adesea pe poeţii cei mai îndrăzneţi e şi faptul că multimea, superioară ca număr, dar mai

---

24) Vers care trecea că e din timpul legendar al lui Satura în Italia.

25) Poetul îşi vindea piesa unui impresariu.

prejos ca merit şi situaţie, nepricepută şi proastă, e gata să se încaere când cavalerii sunt de altă părere decât ea; în mijlocul piesei, ea cere lupte cu urşii sau lupte cu pumnii: — distracţiile poporului de rând. Cavalerilor chiar nu le mai place să asculte versuri; preferă desfătarea zadarnică a ochilor.

Timp de patru ceasuri şi mai bine trec, deci, pe scena escadroane de cavalerie şi trupe de infanterie; trec apoi regii învinşi, cu mâinile legate la spate, care de luptă, furgoane, căruţe, corăbii; sunt aduse, în sfârşit, statuele de fildeş luate ca pradă; Corintul cucerit. De ar mai trăi, cum ar mai râde Democrit [26]), văzând cum cască gura mulţimea la ciudatul animal, jumătate panteră, jumătate cămilă [26]), sau la elefantul alb! In loc să privească la spectacol, publicul l'ar fi interesat mai mult decât actorul; cât despre scriitori, ei îşi scriu piesele pentru urechile unui măgar surd. Ce glas ar mai putea domina sgomotul din teatrele noastre? Parcă mugeşte pădurea Garganului [27]) sau marea toscană: în aşa zarvă privesc spectatorii jocurile, obiectele de artă; cu atâtea aplauze primesc podoabele străine, cu care e îmbrăcat actorul când intră în scenă.

— A spus ceva?"

— „Nu încă".

— „Ce admiră atunci lumea?"

— „Lâna togei lui văpsite cu purpură de Tarent, de o culoare atât de violetă".

---

26) Democrit era filozoful ce râdea mereu.

26) Girafa.

27) In Apulia.

Şi să nu crezi că-s atât de sever cu un gen, în care nu-s în stare să scriu şi în care alţii izbutesc. Din potrivă, eu îl privesc ca pe un adevărat vraci pe poetul ce ştie să mă mişte pentru lucruri plăsmuite, mă răscoleşte, mă potoleşte, mă umple de groază închipuită şi mă duce acum la Teba, acum la Atena.

Arată [28]) totuşi oarecare bunăvoinţă şi celor ce scriu ca să fie citiţi şi nu vor sà rabde obrăznicia spectatorului trufaş; numai aşa vei umplea cu cărţi biblioteca vrednică de Apolon şi vei îmboldi pe poeţi ca să pornească şi cu mai mult avânt spre verdele Helicon.

Noi, poeţii, ce-i dreptul (şi nu mă cruţ nici pe mine însumi), ne stricăm nouă înşine, când îţi aducem carţile noastre tocmai în clipa în care eşti hărţuit de treburi sau ostenit, când ne supărăm de îndrăsneşte vreun prieten să ne critice un singur vers; când recitim, fără să fim poftiţi, pasagii ce au mai fost citite; când ne plângem că firul cu care sunt ţesute operele noastre e atât de subţire, încât cititorii nu-l bagă de seamă; când sperăm că, de îndată ce vei afla că scriem versuri, ne vei chema cu bună voinţă lângă tine şi ne vei scăpa de nevoi şi ne vei sili să scriem.

E bine, totuş, să ştim ce poeţi îţi vor cânta virtutea încercată în timp de pace şi de război; — sarcina nu trebue lăsată pe seama unui poet nevrednic. Alexandru cel mare l-a primit bine pe Cheril [30]); poetul i-a răsplătit însă cu versuri necioplite, rău făcute, regescul

28) Se adresează lui August.

29) Biblioteca pe care o înfiinţase August în templul lui Apolon Palatinul.

30) Cherilos, poet mediocru.

lui dar în „filipi“ [31]) de aur. După cum când umbli cu cerneală, rămâne o urmă şi o pată, tot aşa prin versurile lor slabe poeţii strică faptelor celor mai strălucite, Deşl a plătit atât de scump nişte versuri atât de rele, tot Alexandru a oprit printr'un edict ca nici un pictor, afară de Apelles [32]), să nu-l zugrăvească şi nici un sculptor, afară de Lisipp [33]), să nu-i sape chipul în bronz. Cu toate că era, deci, atât de priceput în artele plastice, de l-ai fi pus înaintea cărţilor, şi ele daruri ale Muzelor, ai fi jurat că s'a născut în aerul îmbâcsit al Beoţiei [34]).

Virgiliu şi Varius, [35]) poeţii tăi favoriţi, nu te vor face de ocară că i-ai preţuit; darnrile primite se vor întoarce spre lauda celui de le-a dat. Bronzul nu reproduce mai bine chipurile oamenilor decât reproduce opera poetului caracterul şi sentimentele lor; în locul acestor versuri prozaice, aşi fi mai mulţumit să-ţi cânt faptele, să descriu ţinuturile, fluviile, cetăţile înălţate pe crestele munţilor, împărăţiile barbarilor şi războaele săvârşite sub auspiciile tale, pe toată faţa pământului, templul închis al lui Ianus, [36]) păzitorul păcei, şi Roma, ajunsă sub domnia ta atât de temută de Parţi; iată ce aş face de aş putea cât doresc. Măreţiei tale nu i se potriveşte un cântec neînsemnat şi nici Muza mea nu îndrăzneşte să se încerce într'o operă mai presus de puterile mele. O dragoste stângace, prea

---

31) Monedă macedoneană.
32) Apelles din Cos, mare pictor.
33) Lisipp din Sicion, sculptor.
34) Celebră prin prostie.
35) Varius, poet tragic, prieten al lui Virgiliu.
36) Acest templu se închidea în timpul păcei.

zeloasă, oboseşte, mai ales când se exprimă în versuri; înveţi mai repede şi ţii minte mai bucuros ceiace stârneşte râsul, decât ceiace trezeşte laudă şi respect. Nu pun nici un preţ pe un omagiu ce mă face de râs; nu doresc să mi se expue undeva chipul, înrr'o caricatură de ceară, nici să fiu cântat în versuri rău făcute; mă tem să nu roşesc de o laudă grosolană; mă tem că, închis într'o cutie cu poetul ce mă laudă, să nu fiu dus la băcanul ce vinde tămâie, miresme, piper şi tot ce poţi înveli în foile unei cărţi proaste.

Lui Iulius Florus

Tot acestui Iulius Florus, plecat cu Tiberiu în expediția din Asia, e adresată și epistola III din cartea I. Data epistolei e poate 12 a. Chr.

Florus, credinciosule prieten al bunului și slăvitului Tiberiu, de ar voi cineva să-ți vândă un sclav născut la Tibur sau la Gabii și ți-ar vorbi astfel:

— „Uite-te cât e de alb și de frumos din tălpi și până'n creștet! Ți-l dau, totuși, pentru opt mii de sesterți. S'a născut și a crescut la mine; ascultă la cel mai mic semn al stăpânului; e instruit în literatura greacă și priceput la orice: e o argilă moale, din care poți face ce vrei. Mai mult decât atât: deși n'a învățat muzica, o să te desfete, cântându-ți plăcut la masă. Prea multe făgăduieli trezesc neîncredere; când vrea să se desfacă de-o marfă, negustorul și-o laudă mai mult decât se cuvine. Eu n'am nici un zor: deși sărac, nu datorez nimănui nimic. Nici un vânzător de sclavi nu ți l-ar lăsa însă atât de ieftin și nici eu nu l'aș lăsa oricui. O singură dată a greșit; a fugit de frica biciului spânzurat pe scară".

De nu te înspăimântă fuga mărturisită, scoate banii; negustorul îi va lua, fără grija unei pedepse. L'ai cumpărat deși îi știai cususurile; legea nu-i cu tine. Tu

porneşti, însă un proces nedrept împotriva vânzătorului [1]).

Eu ţi-am spus, totuşi, la plecare că sunt leneş şi, când e vorba să-ţi scriu, aproape mi-se tae mâna! Ţi-am spus'o ca să nu mă dojeneşti cu asprime, când nu vei primi nici o scrisoare dela mine. Zadarnică mi-a fost vorba, de nesocoteşti înţelegerea avută. Şi, colac peste pupăză, te mai plângi că te-am minţit şi nu ţi-am trimis odele făgăduite!

Pe când sforăia în timpul nopţii, un soldat al lui Lucullus [2]) şi-a pierdut până la leţcae toţi banii strânşi cu multă trudă. Infuriat şi pe dânsul şi pe duşman, se spune că s'a năpustit ca un lup hămesit asupra garnizoanei unui rege dintr'un loc foarte întărit şi plin de bogăţii. Ajuns cunoscut prin această faptă, el fu încărcat cu onoruri; pe deasupra i se mai dădură douăzeci de mii de sesterţi. Tot cam pe atunci, dorind să mai distrugă încă o cetăţue, generalul se puse să-l îndemne pe acelaş soldat cu vorbe ce ar fi însufleţit chiar pe un fricos:

— „Du-te, voinice, unde te chiamă gloria; du-te, învinge şi vei culege roadele faptelor tale! Ce stai?"

La aceste cuvinte, isteţ deşi ţăran, soldatul răspunse:

— „Ducă-se cine şi-a perdut chimirul!"

Am avut cinstea să cresc la Roma; aici am învăţat cât a stricat Grecilor mânia lui Achile [3]). Buna Atena mi-a mărit apoi cunoştinţele; acolo am învăţat să deo-

---

1) Din moment ce vânzătorul declară dinainte cusururile sclavului nu mai putea fi urmărit judiciar.

2) L. Lucullus, general ce a întreprins a treia expediţie împotriva lui Mitridat, la 67 a. Chr.

3) Adică a citit *Iliada*.

sebesc binele de rău şi să caut adevărul în grădinile lui Academus[4]). Nenorocirile vremii m-au smuls însă din acest oraş plăcut şi vâltorile războiului civil m'au aruncat, nepregătit, într'o armată[5]) ce n'a putut înfrunta braţul puternic al lui Cezar August. De îndată ce lupta dela Philippi m'a trimis îndărăt, ca pe o biată pasăre cu aripile tăiate, despoiat de casă şi de moşioară, sărăcia m'a îndemnat să fac versuri. Acum însă când am tot ce-mi trebue, de câtă cucută aşi avea nevoe ca să mă vindec, de n'aşi fi mai bucuros să dorm decât să scriu stihuri?

Anii ce se scurg ne răpesc una câte una plăcerile vieţii: mi-au luat jocurile, dragostea, ospeţele, plăcerea; acum vor să-mi smulgă şi poezia. Ce să mă fac? Nu tuturor le plac apoi aceleaşi lucruri; ţie îţi plac odele, altuia iambii, altuia satirele lui Bion[6]) cu muşcătoarea lor glumă. Sunteţi ca trei oaspeţi ce n'au aceleaşi gusturi şi cer mâncăruri foarte deosebite după placul fiecăruia. Ce să le dau? ce să nu le dau? Tu nu vrei ce doreşte celalt: ceiace doreşti tu nu-i, desigur, după pofta celorlalţi doi.

Crezi tu apoi că pot face versuri la Roma, în mijlocul atâtor griji şi osteneli? Unul mă cheamă chezaş; altul mă pofteşte să-i ascult versurile; cel dintâi locueşte pe Quirinal, ăstalalt la capătul Aventinului; şi trebue să mă duc la amândoi. Vezi că distanţele sunt destul de măricele!

— „Uliţile sunt libere însă; nu te împiedică deci nimic să te gândeşti, mergând".

---

4) Grădina, în care îşi făcuse lecţiile Platon.

5) A lui Brutus la Philippi.

6) Satirele după felul lui Bion — filozof de pe la 250 a. Chr.

— „Nu prea! Aici, un antreprenor grăbit se zoreşte cu măgarii şi cu lucrătorii lui; dincolo, o pârghie înalţă când o piatră, când o grindină uriaşă; un convoi mortuar se încurcă cu nişte căruţe grele; pe aici fuge un câne turbat; dincolo, se năpusteşte asupra ta un porc murdar, — mai rumegă acum în tine versuri armonioase! Ca unor discipoli credincioşi ai lui Bacus, iubitorul de somn şi de umbră, şi poeţilor le place pădurea şi fug de oraşe; şi tu vrei ca eu să cânt în sgomotul acesta din timpul zilei şi al nopţii şi să umblu pe strâmta cărare a poeziei! Un om de talent şi-a ales ca locuinţă pustiita Atenă; timp de şapte ani el a studiat acolo îmbătrânind în cărţi şi în muncă; întorcându-se, el devenise mai tăcut ca o statue, încât trezia râsul mulţimii; — şi în mijlocul atâtor valuri şi atâtor furtuni ale vieţii din Roma, tu vrei să mă mai încerc să rânduesc cuvintele care să deştepte cântecul lirei!

Erau la Roma doi fraţi, unul retor şi celalt jurisconsult; amândoi îşi aduceau laudele cele mai umflate: unul era Gracchus [7]), celalt Mucius [8]). Obiceiul acesta bântue oare mai puţin printre lăudăroşii noştri poeţi? Eu fac ode; vecinul face elegii „capodopere şlefuite de cele nouă Muze". Uită-te mai întâi cu ce măreţie şi cu ce aer grav, privim de jur împrejur biblioteca sorocită poeţilor romani [9])! De ai răgaz, urmează-mă apoi şi ascultă de departe ce spune fiecare şi cum îşi împletesc ghirlănzi. Ca adevăraţi gladiatori încăeraţi într'o luptă ce nu se sfârşeşte decât cu aprinsul lumi-

---

7) Cei doi Gracchus erau elocvenţi.

8) Mucius, dintr'o familie de jurisconsulţi.

9) Biblioteca lui Apolon Palatinul, construită de August.

nilor, câte lovituri primim tot atâtea dăm. Rivalul meu a recunoscut, în sfârşit, în mine pe Alceu. El ce-i însă după părerea mea? Ce ar putea fi dacă nu Callimach! De nu-i mulţumit, iute îl proclam Mimnermus [10]); o comparaţie atât de dorită îl umflă. Mă trudesc mult ca să mulţumesc neamul supărăcios al poeţilor, în timp ce şi eu scriu, căutând, în genunchi, aprobarea publicului. Acum însă, după ce mi-am încheiat activitatea şi mi-am redobândit libertatea, am dreptul să-mi astup urechile la toţi cititorii de versuri!

Râdem de cei ce fac versuri rele; ei sunt însă încântaţi de ele şi se admiră; de nu-i laụzi, se laudă ei singuri. Cine doreşte să facă un poem de valoare, odată cu tăbliţele, să-şi ia şi rolul de judecător nepărtinitor; să îndrăznească să înlăture toate cuvintele ce-i vor părea puţin limpezi, lipsite de nerv sau vulgare, ori cât ar fi de grea această operaţie şi ori cât s'ar pune la adăpostul templului Vestei [11]), Să scoată însă cu pricepere la lumină unele cuvinte pline de sevă, de mult uitate de popor, acoperite acum de mucegai şi vechime, dar întrebuinţate de Catonii [12]) şi Cethegii [13]) de odinioară; întrebuinţeze şi cuvintele noi consfinţite de obicei. Năvalnic şi limpede ca un fluviu cu apă curată, reverse-se şi îmbogăţească Laţiul cu bogata lui limbă; înlăture tot ce-i de prisos; şlefuiască cu dibăcie tot ce e prea asupru; înlăture tot ce nu-i frumos! Toţi vor crede că scrie jucându-se, deşi îşi va da multă osteneală ca şi actorul care dan-

10) Poet grec mai vechi şi deci mai clasic.

11) O operă inedită e necunoscută de public ca obiectele sacre din templul Vestei.

12) Caton censorul.

13) M. Cornellus Cethegus, consul în 204 a. Chr.

seazã acum dansul Satirului, acum pe cel al Ciclopului.

De-mi plac defectele mele sau de nu-mi dau seamã de ele, sunt mai mulţumit sã fiu privit ca un scriitor deşuchiat şi necioplit, decât sã fiu în toate minţile şi sã-mi fac inimã rea. La Argos odatã unui om de neam i se pãrea cã ascultã actori minunaţi: venia deci vesel şi aplãuda în teatrul gol; în colo, îşi împlinia toate celelalte îndatoriri ale vieţii dupã cuviinţã; era bun vecin, oaspe primitor, soţ iubitor; îngãduitor faţã de sclavi, nu s'ar fi mâniat cã i s'a desfãcut ceara unei sticle cu vin; nu se poticnia de pietre şi nici nu dãdea în fântâni. Ingrijirile rudelor i-au vindecat însã boala, cu ajutorul eleborului. Venindu-şi în fire :

— „Prietini, le zise el, nu m'aţi scãpat, ci mi-aţi smuls bucuria; mi-aţi alungat cu sila iluzia ce-mi era atât de plãcutã !"

A venit, negreşit, vremea sã ne cuminţim ; pãrãsind nimicurile, sã lãsãm tinerilor plãcerile, bune pentru vârsta lor; sã nu mai potrivim cuvintele pe sunetele lirei latine; sã învãţãm normele şi principiile adevãratei vieţi. Iatã pentruce, chibzuindu-mã, îmi zic în mine: „De nu ţi-ai putea potoli setea cu oricâtã apã ai bea, te-ai arãta la doctori; când doreşti cu atât mai mult cu cât ai agonisit mai mult, de ce nu îndrãzneşti s'o spui cuiva? Când nişte buruene sau nişte rãdãcini nu-ţi uşurează rana, nu te mai cauţi cu ele, de nu-ţi ajutã la nimic. Pentru c'ai auzit [14]) numai cã de-ţi dau zeii avere devii şi cuminte, şi cu toate cã n'ai ajuns mai înţelept de când eşti mai bogat, — dai, totuşi, crezare

14) Pãrerea mulţimii.

acestor păreri greşite. De ar putea să te facă banul mai înţelept, mai puţin lacom şi fricos, nu e aşa că ai roşi de ar mai fi pe faţa pământului un mai mare sgârcit ca tine?

Eşti stăpân pe ce ai cumpărat şi ai cântărit; după oamenii de legi şi folosinţa [15]) ne dă stăpânirea anumitor lucruri: ogorul ce te hrăneşte este al tău; când vechilul lui Orbius grapă brazdele pentru a-ţi aduce ţie grâul, te recunoaşte, de fapt, pe tine ca stăpân [16] Pe bani el îţi dă struguri, pui, ouă şi un vas de vin. Pe încetul tu cumperi, astfel, o moşie de trei sute de mii de sesterţi sau poate de mai mult. E vreo deosebire de trăeşti din banii plătiţi acum cu ţârâita sau plătiţi odinioară dintr'odată [17])?.

Cumpărătorul moşiilor dela Aricia şi dela Veia [18]), se hrăneşte cu legume cumpărate, deşi n'o crede, şi în timpul frigului nopţii îşi încălzeşte oala cu lemne cumpărate; el îşi închipue că e al lui tot locul până la rândul de plopi ce-l apără de încălecarea vecinilor: ca şi cum ar putea fi al cuiva un lucru, care, în marginile unui singur ceas, cu voie sau nu, pe bani sau din pricina obştescului sfârşit, îşi schimbă stăpânul, trecând în mânile altuia. Nimănui nu-i dată deci folosinţa veşnică; unui moştenitor îi urmează altul, după cum unui val îi urmează altul; la ce slujesc

---

15) Erau două feluri de a deveni proprietar; prin cântărire şi prin usajul de un an sau doi.

16) E un sofism: Horaţiu pretinde că el a devenit proprietarul moşiei lui Orbius, pentru că i-a cumpărat produsele: încetul cu încetul, suma dată reprezintă vatoarea moşiei.

17) Adică cel ce a cumpărat moşia.

18) Cumpărătorul unei moşii îşi cumpără, de fapt, hrana ca şi cel ce n'are moşie.

atunci fermele şi hambarele? sau pentru ce se adaugi pădurile Lucaniei la acelea ale Calabriei, dacă, nepăsătoare faţă de bani, moartea seceră pe cei mari ca şi pe cei mici?

Sunt mulţi cei ce nu au nici pietre preţioase, nici statui de marmoră sau de fildeş, nici statuete etruşte, nici tablouri, nici argintărie, nici haine de purpură getulică; unul singur nici nu le doreşte: eu!

Unul din fraţi pune odihna, jocurile, parfumurile mai presus de bogatele grădini de palmieri ale lui Herode[19]); celalt, bogat dar nesăţios, se căzneşte din zori şi până 'n seară; cu foc şi fer, vrea să deştelineze câmpia împădurită!

Pentru ce? Numai Geniul o ştie: tovarăşul ce veghează asupra stelei noastre, zeul naturii omeneşti, ce moare odată cu fiecare din noi şi ce-şi schimbă cu fiecare înfăţişarea! Eu mă mulţumesc cu ce am; din mica-mi avere nu iau decât cât îmi trebue; nu mă tem de ce-o să zică moştenitorul când n'o găsi mai mult decât am primit şi eu. Ştiu, totuşi, deosebi o viaţă simplă şi voioasă de o viaţă de risipă şi economia de avariţie; e o deosebire de-ţi arunci banii pe fereastră sau îi cheltueşti cu socoteală, fără să te trudeşti să strângi tot mai mult.

Bucură-te de plăcerile clipei ce sboară atât de iute, cum se bucură copiii de vacanţele sărbătorilor Minervei[20]).

Departe de mine groaznica sărăcie! De merg pe o corabie mare sau într'o barcă, e acelaş lucru: tot eu

---

19) Herod, regele Iudeei, avea grădini celebre la Iericho.
20) Aveau loc la 19 Martie.

merg; de nu-mi bate vântul prielnic în pânzele umflate, cel puţin nu mă bat nici furtunile: de sunt la urma celor dintâi ca putere, talent, frumuseţe, virtute, naştere şi avere — sunt însă în fruntea celor din urmă.

Nu eşti avar: bine! odată cu acest viţiu, ai scăpat oare şi de celelalte? Nu te roade ambiţia deşartă? frica de moarte, mânia? Nu crezi tu în descântece, în minuni, în vrăjitoare, în stafii şi în farmecele tesalice? Vezi tu cu plăcere revenindu-ţi ziua de naştere? îţi ştii tu ierta prietenii? Apropierea bătrâneţii te face mai bun şi mai blând? Cu un spin mai puţin, când te înţeapă atâţia, nu poţi fi mai uşurat. De nu ştii trăi cum trebue, lasă locul altora ce ştiu. Destul te-ai răsfăţat, destul ai mâncat, destul ai băut! E vremea să pleci; altfel, tinerimea, pe care o prinde mai bine veselia, o să te ia în râs şi o să te alunge de te vei îmbăta mai mult de cât ţi se şade!"

ARTA POETICA

Sunt două presupuneri asupra datei *Artei poetice:* unii o cred scrisă în 19-16 a. Chr.; alţii o cred ultima lucrare a lui Horaţiu, din 11-8 a. Chr. (anul morţii poetului) In cazul întâi, bătrânul Piso e Cn. Calpurnius Piso, care a urmat pe Brutus în Macedonia; s'a realiat, totuşi, la Imperiu şi a devenit consul la 23 a. Chr.: în al dnilea caz, e vorba de L. Calpurnius Piso Frugi, consul la 15 a. Chr. şi prefect al Romei.

Arta poetică n'are caracterul unui manual de poetică. In mod general, se poate totuşi distinge un plan compus din trei părţi: 1) Poveţe generale (1-92); II) Despre genuri (93-294); III) Sfaturi poetului cum să se poarte.

Cea mai mare parte a Artei poetice tratează despre teatru.

Dacă un pictor ar pune un gât de cal unui cap de om şi i-ar adăuga pene felurite, împreunând crâmpeie luate ici şi colo, aşa ca trupul unei femei frumoase să se sfârşească în coada unui peşte urâcios, prieteni, cred că nu v'aţi putea stăpâni râsul în faţa acestui tablou!

Asemenea lui ar fi şi cartea, ticluită din elemente plăsmuite, adevărate aiureli de om bolnav, în care nici picioarele, nici capul nu fac parte din aceiaş figură.

— Pictorilor şi poeţilor li s'a dat totdeauna libertatea oricărei îndrăsneli [1]).

---

1) Obiecţiune ce i se face.

— O ştiu şi tocmai de aceia o cerem, după cum o dăm şi noi; n'o împingem însă până a uni blândeţea cu sălbăticia, şerpii cu paserile şi mieii cu tigrii.

Unui început pompos şi făgăduitor, i se înădeşte adesea câteva fâşii de purpură, ce strălucesc de departe [2]): o dumbravă sfântă a Dianei, un pârâu ce aleargă şerpuitor prin nişte pajişti încântătoare, fluviul Rhin sau un curcubeu, — deşi nu era vremea de astfel de descripţii! Ştii zugrăvi un chiparos; la ce folos, dacă cel ce te-a plătit doreşte să-l reprezinţi cum scapă înnotând dintr'un naufragiu!? [3]) Ai pornit o amforă: de ce a ieşit din învârtirea roţii un ulcior [4])? În scurt, orice operă trebue să fie simplă şi să aibă o unitate.

Adesea ne înşeală iluzia unei însuşiri: trudindu-ne să fim concişi, devenim obscuri; umblând după eleganţă, pierdem vigoarea şi avântul; tinzând spre sublim, ne umflăm; ferindu-ne prea mult de furtuni, ne târîm pe pământ; dorind să primenim un subiect simplu prin amănunte de efect, zugrăvim un delfin printre copaci şi un mistreţ printre valuri. De n'avem talent, când voim să fugim de un defect, cădem într'un viţiu. Un meşter de lângă circul lui Aemilius [5]) ştie modela în bronz o unghie sau moliciunea părului; încolo, e rău meşter, de oarece nu poate alcătui un tot.

De aş încerca să scriu ceva, n'aş vrea să fiu ca acest meşter, după cum n'aş vrea să am nasul

---

2) E vorba de digresiuni, pentru a da strălucire unei cărţi.

3) *Ex voto* al unui scăpat din naufragiu; chiparosul, copac funebru, nu se potrivia cu un astfel de tablou.

4) Adică a început cu totul altceva, decât ce a ieşit.

5) O cazarmă de gladiatori.

strâmb. deşi s'ar uita lumea la ochii şi părul meu negru.

Scriitori, potriviţi-vă subiectul pe măsura puterilor voastre şi, înainte de a vă apuca, încercaţi cât vă ţin umerii. De eşti deplin stăpân pe subiectul ales, nu-ţi va lipsi nici expresia, nici limpezimea compoziţiei. Iată în ce stă, de nu mă înşel, meritul şi frumuseţea compoziţiei; scriitorul nu rosteşte decât ceiace e necesar; lasă la o parte pe celelalte, amânându-le pentru altă dată; iată ce trebue să caute şi de ce să se ferească orcine s'a pus să scrie o operă.

Iscusit şi prevăzător în unirea cuvintelor, te vei exprima bine, de vei înnoi o expresie veche printr'o împerechere nebănuită. De-i nevoe să redai prin vorbe noi noţiuni necunoscute încă, poţi făuri cuvinte neauzite de vechii noştri Cethegi [6]): fă-o însă cu măsură. Aceste cuvinte de formaţie nouă vor fi primite de toţi, de sunt scoase din greceşte şi cu dibăcie adaptate. Ceiace s'a îngăduit lui Caecilius şi Plaut [7]), nu-i cu putinţă să nu li se îngădue şi lui Virgiliu şi Varius [8]). Pentru ce mi s'ar lua în nume de rău de plăsmuesc şi eu ceva, când Ennius şi Caton [9]) au îmbogăţit limba strămoşască, născocind cuvinte noi? E îngăduit şi va fi întotdeauna de a pune în circulaţie un cuvânt ce poartă întipărirea actualităţii. Când pă-

---

6) Textual: «Cethegii cei îmbrăcaţi cu *cinctus*" — o haină ce ţinea loc de tunică la vechii Romani, — Cethegii erau o familie ce păstrase portul naţional.

7) Vechii poeţi comici, ce au luat cuvinte din greceşte.

8) Poeţi contemporani.

9) Scriitori vechi. — Caton censorul.

durile îşi schimbă frunzele la sfârşitul fiecărui an, la început cad cele dintâi; tot aşa piere şi întâia generaţie de cuvinte, pe când cele mai noi înfloresc şi sunt în putere, după legea tinereţii.

Suntem sortiţi morţii, noi şi ale noastre: portul săpat în uscat, muncă vrednică de un rege, ce adăposteşte corăbiile de vânturi: mlaştina, multă vreme stearpă şi bună pentru vâsle, pe care a brăzdat-o acum plugul greu, în cât hrăneşte oraşele vecine; râul care, schimbându-şi cursul dăunător semănăturilor, a luat acum un drum mai bun; toate aceste creaţiuni ale mânilor omeneşti vor pieri; cu atât mai puţin ar putea dăinui frumuseţea vie a cuvintelor! Multe dintre cele ce au dispărut vor reînvia; şi multe vor dispare dintre cele ce sunt acum la cinste, de va voi uzul, în puterea căruia este soarta oricărei limbi.

Homer ne-a arătat în ce metru se pot povesti faptele regilor şi ale căpitanilor şi jalnicele războaie. [10]) Elegia s'a exprimat mai întâi în distihuri cu versuri neegale [11]); în acest metru s'a exprimat apoi mulţumirea adusă zeilor pentru împlinirea unei dorinţi [12]). Nu se ştie cine a născocit mai întâi distihul elegiac [13]). Gramaticii discută şi acum fără să se înţeleagă.

Mânia a înarmat pe Archiloc [14]) cu iambul născocit de dânsul. Comedia şi tragedia şi-au însuşit acest

---

10) In hexametru.

11) In hexametru unit cu pentametrul.

12) Adică e metrul inscripţiilor şi al dedicaţiilor de pe *ex voto*. In aceasta e origina epigramei.

13) Cea dintâi elegie, pe care o avem e cea a lui Callinos din Efes, 730 a Chr.

14) Archiloc din Paros, poet dela 715 o Chr.

metru bun pentru dialog, de oarece domină sgomotul publicului şi e potrivit pentru acţiune. Muza a lăsat în sarcina poeziei lirice să cânte pe zei, şi pe feţii de zei, pe atletul biruitor şi calul eşit cel dintâi la alergare, plăcerile tinerilor şi libertatea ce le-o dă vinul. Pentru ce aş fi socotit drept poet, când nu pot sau nu ştiu să păstrez metrul cuvenit şi tonul fiecărui gen literar? O ruşine rău înţeleasă nu mă poate face să prefer să nu le cunosc decât să mă pun să le învăţ.

Un subiect comic nu trebuie tratat în versuri tragice; tot aşa *„Cina lui Tieste“* [15]) s'ar indigna de ar fi povestită în versuri familiare şi aproape vrednice de comedie. Fiecare subiect să-şi păstreze deci tonul ce i se cuvine.

Uneori şi comedia îşi ridică, totuş, glasul; mânios, Chremes [16]) dojeneşte cu gura plină; şi eroul tragic se plânge uneori într'un ton familiar: sărmani şi surghiuniţi amândoi, Telefus [17]) şi Peleu [18]) nu se mai folosesc de vorbe umflate şi lungi de un picior şi jumătate, când vor să înduioşeze inima spectatorului cu plângerea lor.

Nu-i de ajuns ca un poem să fie frumos; trebue să şi mişte; trebue să răpească cu el sufletul ascultătorului. După cum râdem cu cei ce râd, tot aşa plângem cu cei ce plâng: de vrei deci să plâng, trebue să plângi tu mai întâi: numai atunci mă va mişca

---

15) Subiect tragic tratat de Varius

16) Chremes, personagiu din *Heautontimorumenos*, comedia lui Terenţiu. Dojeneşte pe fiul lui Clitifon.

17) Telefus vine dela Agamemnon ca cerşetor. Nenorocirile lui au fost tratate de mulţi scriitori tragici.

18) Peleu e tatăl lui Achile; viaţa lui e plină de nenorociri.

nenorocirea voastră. o Telefus şi Peleu; de vă veţi rosti însă rău rolul sau voi adormi sau voi râde. Unei înfăţişări mâhnite i se cuvin vorbe triste! unei înfăţişări mânioase, cuvinte de ameninţare; unei înfăţişări vesele, vorbe glumeţe; şi uneia grave, cuvinte cumpănite. Natura ne mlădie mai întâi pentru orice împrejurare [19]); ne face să ne bucurăm, ne împinge la crime sau ne doboară la pământ sub greutatea durerii şi ne chinue; sentimentele sunt tălmăcite apoi cu ajutorul limbii. Când vorbele nu se potrivesc cu situaţia vorbitorului, cavalerii şi poporul vor izbucni în râs. E o mare deosebire de vorbeşte un zeu sau un erou, un bătrân, un tânăr în floarea vârstei, o puternică matroană sau o harnică doică, un negustor ce merge peste mări şi ţări, sau un mic moşier, un Colchidian sau un Asirian, un om născut pe malul Tibrului sau unul născut la Argos!

Scriitorule, ori urmează tradiţia [20]), ori plăsmueşte caractere ce se susţin. De reprezinţi pe gloriosul Achile, să fie harnic, mânios, neînduplecat, aprig, să nu vrea să asculte de dreptate, disputând totul prin arme: Medea să fie trufaşe şi nebiruită; Ino plângătoare [21]); Ixion [22]) viclean; Io [23]) rătăcitoare; Oreste trist. De

19) E teoria lui Epicur. Natura dispune mai întâi atomii sufletului în conformitate cu situaţia; sentimentul e deci aspectul sufletului sub reacţiunea faptelor exterioare.

20) Adică la personagii, al căror caracter e dat de legendă.

21) Ino e femea lui Atamas. Acesta întorcându-se nebun dela o vânătoare, şi a ucis un copil şi a gonit pe Ino şi pe celalt copil, luând-o drept o leoaică cu puii săi. Ino s'a aruncat în mare.

22) Ixion l-a făcut pe socru-său Dioneu să cadă într'o groapă cu jeratec.

23) Io fusese prefăcută în juncă de geloasa Junonă; înţepată de o streche, fugia mereu.

vrei să pui pe scenă un subiect plăsmuit şi îndrăsneşti să creezi un personagiu nou, să fie până la urmă cum a pornit de la început, asemeni lui însuşi. E greu să individualizezi sentimentele obşeşti; ai face deci mai bine să-ţi scoţi subiectul piesei din Iliada de cât să dai la iveală, tu cel dintâiu, subiecte necunoscute încă.

Iţi vei însuşi ca al tău un subiect obştesc numai atunci când nu te vei învârti într'un cerc banal şi nu te vei trudi să-l reproduci cuvânt cu cuvânt şi când, imitând, nu te vei înpotmoli într'un loc, de unde neîncrederea sau economia operei să te împiedece de a ieşi.

Nu începe ca un poet ciclic de odinioară [24]): „Voi cânta soarta lui Priam şi vestitul război.“ De făgăduieşti atât, ce o să mai poţi spune la înălţimea unei astfel de făgăduieli? Munţii sunt în durerile facerii; când colo, se naşte un şoarece ridicul! Cu cât e mai cuminte cel ce nu făgăduieşte prosteşte; *„Cântă-mi, Muză, pe bărbatul care după cucerirea Troiei, a cunoscut obiceiurile şi oraşele multor oameni* [25]) *!“* El nu vrea să scoată fum din foc ci lumina din fum, pentru a da apoi la iveală mari minunăţii, pe Antifates [26]) şi pe Scyla, pe Caribda şi pe Ciclop [27])! El nu povesteşte întoarcerea lui Diomede, începând de la moartea lui Meleagru [28]) şi răsboiul troian de la oul [29]), din

24) Aici încep câteva poveţe privitoare la epopee. Poeţii ciclici sunt acel ce au complectat poemele homerice.

25) Inceputul *Odiseei.*

26) Regele Lestrigonilor antropofagi.

27) Toţi sunt eroi din *Odisea.*

28) Un poet a tratat legenda lui Diomede, pornind tocmai dela Meleagru. care era fiul din prima căsătorie a bunicului lui Diomede.

29) Cele două ouă ale Ledei; din primul au eşit Castor şi

ɹəɐɔ au ieşit Gemenii; ei aleargă pururi spre desnodământ; târeşte pe ascultător în mijlocul acţiunii caşi cum l-ar fi cunoscută; lasă la o parte tot ce nu mai nădăjdueşti să se mai poată lustrui; născoceşte şi amestecă adevărul cu plăsmuirea cu atâta dibăcie în cât să nu se mai deosebească începutul de mijloc şi mijlocul de sfârşit.

De vrei ascultători care să rămână până la căderea cortinei şi până ce actorul zice: „*Acum aplaudaţi!*[30]), ascultă ce doresc eu şi, împreună cu mine, publicul. Trebue să observi caracterele fiecărei vârste şi să păstrezi prefacerile venite odată cu trecerea anilor. Copilul, care începe să vorbească şi îşi pune pe pământ un pas sigur, caută să se joace cu semenii lui, se mânie dar îi trece repede şi se schimbă pe fiecare ceas. Tânărului scăpat, însfârşit, de sub supraveghere, îi plac caii, câinii, iarba Câmpului lui Marte; el se înmlădie la viţii ca şi cum ar fi de ceară, se aprinde când îi dai sfaturi, e nepăsător faţă de tot ce-i foloseşte, e risipitor, trufaş, poſticios şi gata să renunţe la ce i-a plăcut. Schimbându-şi gusturile, omul matur se gândeşte la avere şi la prieteni, e robul onorurilor: cată să nu facă ceia ce ar trebui să desfacă apoi. Multe rele îl împresoară pe bătrân; strânge dar nu se atinge, nici nu se foloseşte de ceia ce a strâns; se

Pollux; din celalt. Clitemnestra şi şi Helena. — cauza războiului Troian.

30) Ultimul actor în scenă pronunţa aceste cuvinte sacramentale la sfârşitul piesei.

poartă faţă de orice cu sfială şi răceală, amână, trage nădejde îndepărtată, e dornic de viitor, e greu să te înţelegi cu dânsul, se plânge mereu, laudă vremurile de odinioară ale copilăriei, critică şi dojeneşte pe tineri. Anii aduc cu ei multe foloase, dar ne iau nu mai puţine. Tânărului să nu-i dai caracterul bătrânului şi copilului caracterul omului în floare; caracterele trebuesc potrivite cu vârsta.

Acţiunea sau se petrece pe scenă sau e numai povestită. Ceiace vine prin ureche mişcă mai puţin mintea decât lucrurile ce vin prin ochi şi pe care le cunoaşte spectatorul prin sine însuşi; nu pune, totuşi, pe scenă ceiace e bine să se petreacă în culise şi nu pune sub ochi întâmplările, pe care le poate evoca povestirea; Medea [31]) să nu-şi ucidă copiii în faţa publicului şi nici nelegiuitul Atreu să nu fiarbă măruntae de om în faţa lui [32]); Procne [33]) să nu se prefacă în pasăre şi nici Cadmus [34]) în şarpe. De-mi arăţi astfel de lucruri — nici nu-mi plac, nici nu-mi vine să le cred.

Ca să fie cerută de public şi reluată, o piesă nu trebue să aibă nici mai puţin, nici mai mult de cinci acte; zeii să nu ia parte la acţiune decât dacă nodul e vrednic de a fi deslegat prin intervenţia lor [35]) şi nici să nu ia parte la dialog a patra persoană [36]).

---

31) Seneca a pus, totuşi, pe Medea să-şi săvârşească crima pe scenă.

32) Aluzie la *Tieste* al lui Sofocle.

33) Procne a fost prefăcut în rândunică.

34) Cadmus, fundatorul Tebei, s'a prefăcut în balaur înaripat.

35) Intervenţia unui zeu în acţiune e obicinuită mai ales în Sofocle.

36) În tragediile greceşti nu's mai mult de trei persoane pe scenă.

Corul să îndeplinească rolul unui actor, să nu rostească în mijlocul actelor nimic care să nu ajute la desnodământ şi să nu se lege bine de piesă; să ocrotească pe cei buni şi să-i sfătuiască prieteneşte: să potolească pe cei mânioşi şi să iubească pe cei ce se tem să nu greşească; să laude mâncărurile unei mese frugale, dreptatea ocrotitoare, legile, şi pacea cu porţile deschise; să păstreze tainele [37]) şi să roage pe zei ca norocul să vină la cei nefericiţi şi să se abată dela cei trufaşi,

Flautul n'a fost totdeauna, ca acum, legat în orichalc şi nu s'a luat la întrecere cu trâmbiţa; el era simplu, cu sunet ascuţit [38]), cu găuri puţine, bun numai ca să dea tonul şi să acompanieze corul, spre a fi auzit până la cele câteva bănci, pe care se aşeza un public puţin numeros, cuminte, cumpătat, cucernic şi cuviincios. De îndată ce, biruitor, poporul roman a început să-şi întindă stăpânirea, să înconjoare oraşele cu ziduri mai largi şi să se dedea] petrecerilor la sărbători, bând chiar în timpul zilei, s'a introdus atunci şi o libertate mai mare în melodie şi în metru.

La ce gust te puteai aştepta dela un public fără cultură, dela nişte ţărani scăpaţi dela muncă, amestecaţi cu orăşeni, dela oameni neciopliţi amestecaţi cu oameni mai subţiri? Cântăreţul din flaut a adăugat, deci, vechei arte o mişcare necuviincioasă; plimbându-se, el îşi târa haina pe scenă; severa liră îşi înălţă astfel tonul: elocinţa se ridică la o înălţime neobişnuită şi pătrunzând tainele viitorului, nu se mai deosebeşte de oracolele dela Delfi.

---

37) Rolul de confident.
38) Patru găuri.

Poeţii tragici ce s'au luat la întrecere pentru a câştiga ca premiu un biet ţap [39]), au reprezentat apoi goi şi pe Satirii câmpeneşti [40]); au încercat gluma fără să-şi piardă din demnitate; prin noutatea plăcută a genului, ei puteau, astfel, opri pe spectatorul ce se întorcea dela sacrificii, beat şi pe două cărări [41]). Satirii trebue însă prezentaţi în aşa fel glumeţi şi vorbăreţi şi trecerea dela serios la glumă să fie în aşa fel făcută, în cât zeii sau eroii ce au fost prezentaţi la început în aur şi purpură regală să nu se pogoare la felul trivial de a vorbi al tavernelor întunecoase, sau de teama banalului, să nu se piardă în noroi şi în gol. Tragediei nu-i place să se exprime în versuri uşoare; ca şi o matroană silită să joace în zi de sărbătoare, ea nu se amestecă decât stânjinită cu Satirii obraznici.

De aşi scrie drame satirice, nu m'aşi mulţumi numai cu vorbe simple şi fără podoabe şi nu m'aşi sili să mă deosibesc întru atât de tonul tragediei încât Davus [42]) şi îndrăzneaţa Pythias ce a stors, păcălindu-l, un talant dela Simon, — să vorbească la fel cu Silenus, servitorul şi păzitorul lui Bacus copil [43]). Voi scoate, astfel, expresia poetică dintr'un material cunoscut, în cât ori

---

39) La serbările Dionisiace, premiul concursului tragic era un ţap, animal închinat lui Dionisos.

40) Horaţiu admite opinia obicinuită că *drama satirică* a ieşit din tragedie. Adevărul e contrariu: tragedia s'a desprins din reprezentaţiile în care Satirii aveau principalul rol.

41) Spectatorii veniau dela sacrificiile aduse lui Dionisos. Reprezentaţia începea prin trei tragedii, urmate de o dramă satirică.

42) Sclav de comedie.

43) Pythias, sclava bătrânului Simon, dintr'o comedie a lui Caecilius, îi stoarce prin viclenie un talant.

cine să spere că poate face la fel: să asude însă mult şi să se căsnească de ar îndrăsni să se încerce: atâta putere e în înşirarea şi legătura cuvintelor şi atâta cinste poţi câştiga din întrebuinţarea unor vorbe scoase din limba obişnuită. Faunii, scoborîţi din păduri, să nu glăsuiască niciodată în versuri prea delicate, ca şi cum s'ar fi născut prin mahalalele sau chiar în inima oraşelor, dar nici să nu rostească cuvinte josnice şi ruşinoase. Cavalerii, senatorii, oamenii bogaţi s'ar simţi jigniţi; şi chiar de ar fi pe placul cumpărătorilor de nuci şi de năut, ei n'ar putea să-i asculte cu bunăvoinţă şi să-i încunune.

O silabă scurtă urmată de una lungă se numeşte iamb, un picior iute; din această pricină i s'a zis „iambic" trimetrului cu toate că are şase accente. La început era la fel dela un capăt la celalt; nu de mult însă, pentru ca să vină la urechi mai încet şi ceva mai grav, a făcut loc în drepturile sale şi gravelor spondee; n'a dus însă buna-voinţa până a le ceda frăţeşte şi locul al doilea şi al patrulea. Spondeul apare rar în nobilele trimetre ale lui Accius; versurile lui Ennius, aruncate cu atâta greutate pe scenă, vădesc sau o operă făcută prea repede sau pot fi învinuite de nepăsare sau de lipsă de artă.

Nu oricine poate vedea dacă un poem e rău ritmat; poeţilor romani li s'a dat o îngăduinţă nemeritată: nu-i însă un cuvânt ca să scriu, liber şi fără regule; sau chiar de mi-ar băga de semă oricine cusururile, nu e un cuvânt să mă pun la adăpostul speranţei că

---

44) Silenus era în drama satirică ceiace e Davus în comedie; el trebue să se distingă în vorbă de un sclav oarecare.

voi fi iertat! A scăpa de critică nu înseamnă a merita lauda: voi [45]) cercetaţi zi şi noapte modelele greceşti. Strămoşii noştri au lăudat şi versurile şi spiritul lui Plaut; le-au admirat însă cu prea mare îngăduinţă, ca să nu zic prosteşte, de ştim deosebi un cuvânt grosolan de unul elegant şi prinde după ureche sau pe degete ritmul exact.

Se spune că Thespis [46]) a născocit genul necunoscut al tragediei şi şi-a purtat în car piesele, pe care le cântau şi jucau actorii murdăriţi pe faţă cu drojdie [47]). După dânsul, Eschil, născocitorul măscei [48]) şi al mantiei lungi, a înălţat o scenă pe nişte bârne groase, a învăţat pe actori să vorbească pompos şi să întrebuinţeze coturnii [49]). Nu fără multă glorie, le-a urmat comedia veche; libertatea a lunecat până la desfrâu şi la o violenţă ce a trebuit încătuşată prin legi; legea s'a votat [51]) şi corul a tăcut ruşinos de îndată ce i s'a ridicat dreptul de a face rău.

Poeţii noştri n'au lăsat nimic neîncercat; ei nu şi-au

---

45) Fraţii Pisoni.

46) Thespis e născocitorul tragediei. Prima reprezentaţie a avut loc la 534 a. Chr.

47) Confuzie; carul şi drojdia erau la începuturile comediei ce avea loc la culesul viei.

48) Actorii tragici purtau mască.

49) Incălţăminte cu tocuri înalte pentru a da o mai mare aparenţă actorilor.

50) Cratinus, cel mai vechi poet comic, e aproape contemporan cu Eschil.

51) Un decret dat de cei 30 de tirani (404 a. Chr.) a oprit atacurile personale.

câştigat o glorie mai mică, cutezând să părăsească urmele Grecilor şi să cânte evenimentele naţionale, îmbrăcându-şi eroii în pretextă sau în togă [52]). Laţiul nu s'ar fi ilustrat mai puţin prin limbă decât prin vitejie şi strălucirea armelor, dacă poeţii n'ar fugi de munca zăbavnică a şlefuirii. Voi, strănepoţi ai lui Pompilius [53]), să nu vă mulţumiţi cu un poem ce n'a fost prelucrat în multe zile de muncă şi prin multe ştersături, — lustruit ca o marmură lucie. Crezând că talentul preţueşte mai mult decât meşteşugul, Democrit [54]) a isgonit din Helicon pe poeţii cuminţi; de atunci mulţi dintre dânşii nu-şi mai dau silinţa să-şi tae unghiile şi barba; caută locurile tainice şi nu se duc la bae; eşti, deci, poet de nu-ţi dai pe mâna bărbierului Licinus capul, pe care nu l'ar însănătoşi nici cele trei Anticyre [55])! Ce prostie pe mine să-mi curăţ fierea [56]) în apropierea fie-cărei primăveri! Nimeni n'ar fi făcut versuri mai bine de cât mine! Cu aşa preţ mă lipsesc totuşi! Prefer să îndeplinesc rolul gresiei, care, deşi nu tae, ascute ferul [57]); fără să scriu eu însumi, voi învăţa pe alţii arta scrisului, îi voi arăta poetului de unde să-şi scoată elementele poetice, ce-i

---

52) *Pretextele* (dela haina *praetexta*) sunt tragediile cu subiecte naţionale; *togatele* sunt comediile cu subiect naţional.

53) Familia Calpurnia (din care făceau parte Pisonii) îşi ducea origina la Calpus, fiul regelui Numa Pompilius.

54) Filozof născut la Abdera; născocitorul teoriei atomistice, reluată de Epicur.

55) Anticyra localitate în Focida, producătoare de elebor, leac al nebuniei.

56) Fierea era privită ca principiul nebuniei.

57) Admirabilă definiţie a criticei.

dă sevă şi ce-l formează, ce se cuvine şi ce nu, unde-i duce adevărul şi unde greşala.

Dreapta judecată e principiul şi izvorul artei scrisului: cărţile ce coprind filozofia lui Socrate [58]) te vor lumina în privinţa fondului; de îndată ce le vei stăpâni, cuvintele îţi vor veni dela sine. Cine ştie ce se cuvine patriei şi ce prietenilor, ce e dragostea de tată, cum trebue să-ţi iubeşti fratele şi oaspele, care e datoria senatorului, a judecătorului, care e rolul generalului la război, — acela va da, negreşit, fie-cărui erou caracterul ce i se potriveşte. Eu te voi mai sfătui să studiezi modelul vieţii şi al moravurilor ca un observator priceput şi să scoţi din ele icoane vii. De-i expresivă pe alocuri şi cu caractere bine studiate, şi, deşi nu are graţie, vigoare sau artă [59]), o piesă poate plăcea, totuşi, publicului şi-l poate reţine mai bine decât nişte versuri lipsite de idei sau nişte fleacuri sonore.

Grecilor Muza le-a dat talentul şi darul elocinţei, Grecilor de nimic mai lacomi ca de glorie. Copiii romani învaţă să împartă prin lungi socoteli un as în o sută.

— „Să spuie fiul lui Albinus cât mai rămâne de iei din cinci uncii o uncie? Ai fi putut răspunde până acum!

— „O treime de as [61]).

— „Bine, o să-ţi poţi chivernisi averea. Adaugă o uncie, cât ai?

— „O jumătate de as“ [62]).

---

58) Cărţile de morală coprind studiul sufletului omenesc.

59) Aluzie la vechile piese latine.

60) Sistemul roman e duodecimal. Asul = 12 uncii.

61) O treime de as (triens) adică 4 uncii.

62) 5 uncii + 1 uncie = semis (jumătate de as).

De îndată ce le-au copleşit sufletele această rugină şi această poftă de câştig, să mai sperăm oare că o să scrie versuri ca să fie unse cu parfum de cedru[63]) şi păstrate într'o cutie de chiparos?

Poeţii vor sau să înveţe sau să placă sau să spună lucruri plăcute şi în acelaş timp folositoare vieţii. Ori ce ai spune, fii scurt; numai astfel mintea prinde repede şi-ţi păstrează credincios vorbele. Tot ce e de prisos se revarsă dintr'o minte prea plină. Ficţiunile plăsmuite pentru plăcerea noastră să fie verosimile; o piesă nu trebue să ne ceară să credem orice; să nu scoţi un copil viu din pântecele ghiftuit al unei Lamii[64]). Bătrânilor nu le plac lucrurile fără miez; cavalerii trec cu dispreţ pe lângă piesele serioase; câştigă însă aprobarea tuturor poetul care amestecă folositorul cu plăcutul, desfătând pe cititor şi totodată sfătuindu-l. O astfel de carte aduce bani fraţilor Sosii[65]), trece marea şi prelungeşte renumele scriitorului în timpurile viitoare.

Sunt, totuşi, şi greşeli, ce trebuesc iertate; struna nu dă totdeauna sunetul voit de gând şi de mână; când îi ceri o notă gravă, ea îţi dă o notă ascuţită: nici arcul nu loveşte totdeauna unde ţinteşte. Dacă un poem are multe lucruri frumoase, nu mă voi supăra pentru câteva pete scăpate din nebăgare de seamă sau de care nu s'a putut scuti firea omenească. Ce învăţătură tragem de aici? După cum nu poate fi iertat copistul ce greşeşte mereu în acelaş loc, oricât

63) Se credea că păstrează mai bine papirusul.
64) Lamiile erau strigoaicele ce mâncau copii.
65) Cunoscuţii librari din Roma.

i s'ar atrage atenţia; după cum e luat în râs chitaristul ce se poticneşte mereu pe aceiaş strună, tot aşa şi poetul care greşeşte mereu e pentru mine ca acel Cherilus [66]) de care mă mir, zâmbind, când i se întâmplă s'o nimerească de două trei ori, în timp ce mă supăr de ori câte ori i se întâmplă şi bunului Homer să adoarmă; e îngăduit, totuşi, să te laşi furat de somn într'o operă lungă.

Poezia e ca şi pictura. Sunt tablouri ce te impresionează mai mult de le vezi de aproape, altele de le vezi de departe; unora le prieşte obscuritatea, altora le prieşte să fie văzute în plină lumină şi nu se tem de privirea cercetătoare a judecătorului; unele plac odată, altele de zece ori în şir.

O frate mai mare al Pisonilor, deşi ţi-ai format gustul prin sfatul părintesc şi eşti chibzuit şi prin tine însuţi, adu-ţi aminte de ce-ţi voi spune: în anumite lucruri se poate îngădui cu dreptate mediocritatea; un om de legi şi un avocat mediocru sunt departe de elocinţa lui Messalla şi de ştiinţa lui Cascellius Aulus [67]); ei îşi au totuşi rostul lor; nici oamenii, nici zeii, nici rafturile librarilor nu le îngădue însă poeţilor să fie mediocri.

După cum în timpul unui ospăţ plăcut, o muzică ţipătoare, un parfum greu şi macul cu mierea sardinică [68]) supără, fiindcă o masă se poate lipsi de ele; tot aşa, făcut pentru a desfăta sufletele, un poem se prăbuşeşte până 'n fund de a lunecat numai puţin din vârf. Cine

---

67) Poetul lui Alexandru cel Mare, de care a mai fost vorba
67) Jurisconsult celebru de pe timpul lui Ciceron.
68) Mierea cea mai rea.

nu cunoaşte jocurile Câmpului lui Marte stă deoparte; cel ce nu ştie să se joace cu mingea, cu discul sau cu cercul nu se amestecă de teamă ca rândurile dese ale spectatorilor să nu râdă cu drept cuvânt de dânsul; cel ce nu se pricepe la versuri îndrăzneşte, totuşi, să facă versuri! Şi pentru ce nu [69])? E liber, nobil, are venitul de cavaler, e om fără pată. Tu să nu spui şi să nu faci însă nimic fără voia Minervei [70]).

Şi tu eşti de părere că trebue inspiraţie; când vei scrie un poem, supune-l, totuşi, şi urechilor criticului Maecius [71]), a lor tatălui tău, a lor mele; să stea apoi închis timp de nouă ani; vei putea astfel şterge ceiace n'ai publicat; odată slobozită, vorba nu se mai poate însă întoarce îndărăt.

Orfeu, tălmaciul sfânt al zeilor, a abătut pe oamenii pădurilor dela măcel şi dela mâncarea cărnii de om; din această pricină, se spunea că a îmblânzit tigrii şi leii cei cruzi; se spune de asemeni, că Amfion, întemeietorul Tebei, mişca pietrele la sunetul lirei şi le ducea unde voia cu armonia rugăciunii lui. Înţelepciunea strămoşilor a despărţit lucrurile publice de cele private, cele sfinte de cele profane, a oprit împerecherile nelegitime, a statornicit datinile căsătoriei, a clădit oraşe, a săpat legile în lemn: de aici a venit cinstea şi slava poeţilor divini şi a cântecelor lor. După dânşii

---

69) Obiecţie ironică.

70) Adică fără inspiraţie.

71) Sp. Maecius Tarpa, criticul, pe care l'a însărcinat Pompei să aleagă piese, cu care să-şi inaugureze teatrul. — Aici e întrebuinţat generic pentru orice critic bun.

72) De pildă, legile lui Solon erau în versuri şi au fost săpate în lemn.

strălucitul Homer şi Tirteu[73]) au oţelit prin versuri sufletele bărbăteşti în războaie: oracolele erau rostite în versuri şi tot prin versuri s'a arătat dreapta cale a vieţii şi chipul cum să ademeneşti prietenia regilor[74]) şi, în sfârşit, s'a născocit reprezentaţia de teatru, ca o desfătare după o muncă îndelungată. Nu te ruşina, deci, de Muza iscusită a poeziei lirice şi nici de cântăreţul Apolon.

S'a discutat dacă un bun poem se datoreşte talentului sau meşteşugului; în ce mă priveşte, eu nu văd ce poate studiul fără vâna bogată a inspiraţiei şi nici talentul fără cultură: amândouă se ajută şi se contopesc. Cine vrea să ajungă ţinta dorită la alergări a răbdat multe şi s'a pregătit de copil: a asudat şi a tremurat de frig, s'a ferit de dragoste şi de vin; cântăreţul din flaut ce vrea să obţină premiul Pythic[75]) a studiat mai întâi şi s'a temut de dascălul lui. — Acum ajunge însă să zici:

— „Fac poezii minunate; cel dela urmă să fie râios! Mi-e ruşine să rămân eu şi să mărturisesc că nu ştiu ceiace n'am învăţat“[76]).

Ca şi pristavul ce strânge lumea ca să-i cumpere mărfurile, tot aşa şi poetul, bogat în moşii sau în bani daţi cu dobândă, ademeneşte pe linguşitori în speranţa câştigului; de poate însă oferi o masă bogată, de

73) Tirteu e poetul ce a înflăcărat pe Spartani în al doilea război cu Mesenienii (veac. VII).

74) Prietenia tiranilor din Siracuza: aluzie la Pindar, Simonide, Teocrit, etc.

75) Jocurile pythice în onoarea lui Apolon învingătorul Pythonului.

76) La jocurile de copii, cel rămas în urmă era declarat „râios“.

poate garanta pentr'un sărac fără credit, de-l poate smulge din cătuşa unor procese încurcate, mira-m'aşi de ar putea deosebi, în mijlocul fericirii lui, pe un prieten adevărat de unul mincinos! De ai dăruit sau de vrei să-i dărueşti ceva cuiva, nu-l pune în faţa versurilor tale în momentul când e voios, căci va striga: „Fuumos, aşa, minunat!" Va păli de emoţie, va lăcrăma chiar din ochii îngăduitori, va sări în sus va bate pământul cu piciorul. După cum cei ce's plătiţi să plângă la înmormântări spun şi fac mai mult decât cei ce jălesc cu adevărat, tot aşa linguşitorul e mai emoţionat decât cel ce admiră sincer.

Se spune că regii îndeasă cu multe pahare şi chinuesc cu vin pe cel, pe care voesc să-l iscodească pentru a vedea de-i vrednic de prietenia lor. De faci versuri nu te lăsa înşelat de sentimentele acoperite în piele de vulpe. De citeai ceva lui Quintilius [77]):

— „Indreaptă, rogu-te, aici, spunea el, şi aici".

De răspundeai că nu poţi îndrepta, de oarece ai încercat-o de două sau trei ori, el te sfătuia să ştergi totul şi să pui versurile turnate rău pe o nicovală nouă. De preferai să-ţi aperi greşala decât s'o îndrepţi, nu mai spunea nimic ca să nu se ostenească în zadar; te lasă să te admiri singur, fără contrazicere, pe tine şi pe ale tale. Prietenul cuminte va critica versurile nemeşteşugite, va condamna pe cele greoae, va însemna cu o linie neagră pasagiile lipsite de eleganţă, va suprima podoabele zadarnice, va cere să dai mai multă limpezime celor obscure, va critica cuvintele cu

77) Quintilius Varus, critic, prieten al lui Virgiliu.

două înţelesuri şi va arăta ce trebue schimbat. Astfel va deveni un Aristarh [78]) şi nu va spune:

— „Pentru ce să mâhnesc un prieten pentru nişte fleacuri!"

Aceste fleacuri pot împinge la nenorociri mari pe poetul primit odată rău şi luat în bătae de joc.

După cum fugim de râios, de epileptic sau de lunatic, tot aşa oamenii cuminţi se feresc şi se tem să se apropie de poetul nebun; numai copiii neprevăzători se iau după dânsul şi-l urmăresc. In vreme ce-şi declamă versurile cu capul pe sus şi rătăceşte, de va cădea într'un puţ sau într'o groapă, ca un păsărar cu gândul numai la mierle [79]), poate să strige cât îi va plăcea:

— „Ajutor, cetăţeni!"

Nimeni nu se va osteni să-l ridice. De se va osteni, totuşi, cineva să-i vină în ajutor şi să-i întindă o funie, îi voi spune:

— „Poate că s'a aruncat de bună voe şi nu vrea să fie scăpat".

Ii voi povesti moartea poetului sicilian. Voind să treacă drept zeu, Empedocle s'a aruncat de bună voe în Etna [80]) aprinsă. Fie şi poeţilor îngăduit să moară când vor; înseamnă a-l ucide pe cineva, de-l voi

---

78) Aristarh, fundatorul criticei homerice (181—141 a. Chr.)

79) Aluzie probabil la vre-o fabulă.

80) Legenda susţine că, voind să treacă drept nemuritor, Empedocle s'a aruncat în Etna ca să moară fără urme. Vulcanul i-a aruncat însă sandala lui de aramă. De fapt, el a murit ca şi Pliniu, studiind prea de aproape vulcanul.

scăpa fără voia lui[81]). N'a făcut-o numai o singură dată, şi de-l vei scoate din fântână, nu va părăsi dorinţa unei morţi glorioase. Nu se ştie bine de ce face versuri; şi-a pângărit el cenuşa părinţilor, ori a devenit impur atingând locul lovit de trăsnet ? [82]) E sigur însă că-i nebun; ca un urs ce şi-a rupt gratiile cuştei, înverşunat cititor al versurilor sale, el fugăreşte pe cărturari şi pe neştiutori şi pe cine l'a înşfăcat, îl ţine şi-l omoară, citindu-i: ca o lipitoare ce nu cade de pe piele, decât plină de sânge [83]).

---

81) Tonul e glumeţ.

82) Locurile lovite de trăsnet erau rare şi se înconjurau cu un *puteal*.

83) Horaţiu îşi sfârşeşte *Arta poetică* printr'o notă glumeaţă şi satirică, după cum era, de altfel, şi începutul — tocmai pentru a evita un caracter prea didactic.

CUPRINSUL

SATIRE

CARTEA I

	Pag.
Satira I	7
„ II	12
„ III	14
„ IV	20
„ V	26
„ VI	33
„ VII	28
„ VIII	40
„ IX	47

CARTEA II

Satira I	55
„ II	61
„ III	67
„ IV	85
„ V	91
„ VI	97
„ VII	103
„ VIII	109

EPISTOLE

CARTEA I

I. Lui Mecena	119
II. Lui Lollius	124
III. Lui Iulius Florus	128

IV. Lui Albius Tibullus 130
V. Lui Torquatus 131
VI. Lui Numicius 133
VII. Lui Mecena 137
VIII Lui Celsus Albinovanus 142
IX. Lui Claudius Nero 143
X. Lui Fuscus Aristius 145
XI. Lui Bullatius 148
XII. Lui Iccius 150
XIII. Lui Vinius Asella 152
XIV. Vechilului 153
XV. Lui C. Numonius Vala 155
XVI. Lui Quinctius 158
XVII Lui Scaeva 162
XVIII. Lui Lollius 165
XIX. Lui Mecena 170
XX. Cărții sale 173

CARTEA II

I. Lui August 178
II. Lui Iulius Florus 189

Arta Poetică 198

E. LOVINESCU

OPERA CRITICĂ

CRITICE

VOL. I. — Istoria mişcării „Sămănătorului", Ed. definitivă, Ancora **LEI 45.—**
VOL. II. — Critica impresionistă, Ediţie definitivă, Editura Ancora **LEI 50.—**
VOL. III, IV, V epuizate
VOL. VI. — Ed „Ancora" **LEI 40.—**
VOL VII. — „ „ **LEI 40.—**
VOL. VIII. — „ „ **LEI 40.—**
VOL. IX. — Poezia nouă, Ed. „Ancora" **LEI 40.—**

Istoria civilizaţiei române moderne, Ed. „Ancora".
1. Forţele revoluţionare (Critice vol. X). **LEI 50.—**
2. Forţele reacţionare „ XI. **LEI 50.—**
3. Procesul formaţiei civilizaţiei române (XII) **LEI 50.—**

Monografii critice.
1. Gr. Alexandrescu, viaţa şi opera lui, ed. II, Editura Cartea Românească **LEI 40.—**
2. Costache Negruzzi, viaţa şi opera lui, ed. II, Editura Cartea Românească **LEI 45.—**
3. Gh. Asachi, viaţa şi opera lui, ediţia II, Editura Casa Şcoalelor **LEI 52.—**

Alte studii critice epuizate
1. J.-J. Weiss et son œuvre littéraire avec une préface par Emile Faguet, Paris ed. H. Champion.
2. Les Voyageurs français en Grèce au XIX-e siècle avec une préface par Gustave Fougères. Paris, Ed. H. Champion.
3. **Paşi pe nisip,** studii critice, Vol. I.
4. „ „ „ „ „ Vol. II.

Istoria literaturii române contemporane
1. Evoluţia ideologiei literare **LEI 75.—**
2. Evoluţia criticei literare **LEI 90.—**
3. Evoluţia poeziei lirice (sub tipar).

Lei 75.—